

HOSPODÁŘSKÁ GEOGRAFIE ČR

Vyučující: RNDr. Josef Kunc, Ph.D.

Termíny výuky:

- 17.3.2013, od 12 50 hod
- 12.4.2013, od 12 50 hod
- 11.5.2013, od 12 50 hod

- ***Seminární práce (POT)***

- **Způsob ukončení:** zkouška (písemná - 60 % bodů, příp. ústní)

DOPORUČENÁ LITERATURA

- **Oficiální literatura v rámci ESF dosud neexistuje... (přednáškové bloky)**
- **TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. (2008): Ekonomická a sociální geografie. Plzeň : Aleš Čeněk, 411 s.**
- **MARYÁŠ, J., VYSTOUPIL, J. (2006): Ekonomická geografie. (DSO). Brno : MÚ, 160 s.**
- **TOUŠEK, V. a kol. (2005): Česká republika. Portréty krajů. Praha : MMR ČR, 135 s.**
- **PAVLÍK, Z., KUČERA, M., (2003): Populační vývoj České republiky 1990-2002. Praha : Demoart, 98 s.**
- **FIALOVÁ, L. a kol. (2007): Populační vývoj České republiky 2001-2006. Praha : Univerzita Karlova, 116 s.**
- **SRB, V. (2004): Tisíc let obyvatelstva českých zemí. Praha : Karolinum, 275 s.**
- **SPĚVÁČEK, V. a kol. (2002): Transformace české ekonomiky. Praha : Linde, 525 s.**
- ekonomické části a přílohy Hospodářských novin, Mladé fronty a dalších periodik
- Časopisy Ekonom, Euro...
- Atlasy České republiky
- Internetové stránky: www.czso.cz; www.mpo.cz; www.mpsv.cz; www.portal.gov....

Základní charakteristiky a poloha ČR

ZÁKLADNÍ FYZICKO-GEOGRAFICKÉ ÚDAJE ČR

Dvě geologické jednotky

- 1) Český masiv (západní, větší, starší část)
 - 2) Západní Karpaty (východní, mladší, menší část)
- Hranice obou jednotek budeme hledat...

Reliéf

- **nejvyšší pohoří** (Krkonoše (Sněžka-1 602 m), Jeseníky Šumava, Moravskoslezské Beskydy, Krušné hory...většinou v příhraničí); nejvyšší umělý bod: vrchol vysílače na Pradědu (1 654 m); pohoří jsou většinou kerného původu, výjimečně sopečného (České středohoří, Doupovské hory)
- **nejnižší místa** (Dolnomoravský úval: Dyje u Lanžhotu – hranice s Rakouskem a Slovenskem; sníženina Labe u Hřenska (115 m) – hranice s Německem)
- největší roviny: Polabí, úvaly (Dolno a Hornomoravský, Dyjsko-svratecký) a brány (Vyškovská, Moravská), příp. pánve (Budějovická, Třeboňská)
- střední nadmořská výška: 430 m
- zvláštní typy reliéfu: pískovcová skalní města, krasové jevy

Pravčická brána, největší pískovcový most v Evropě

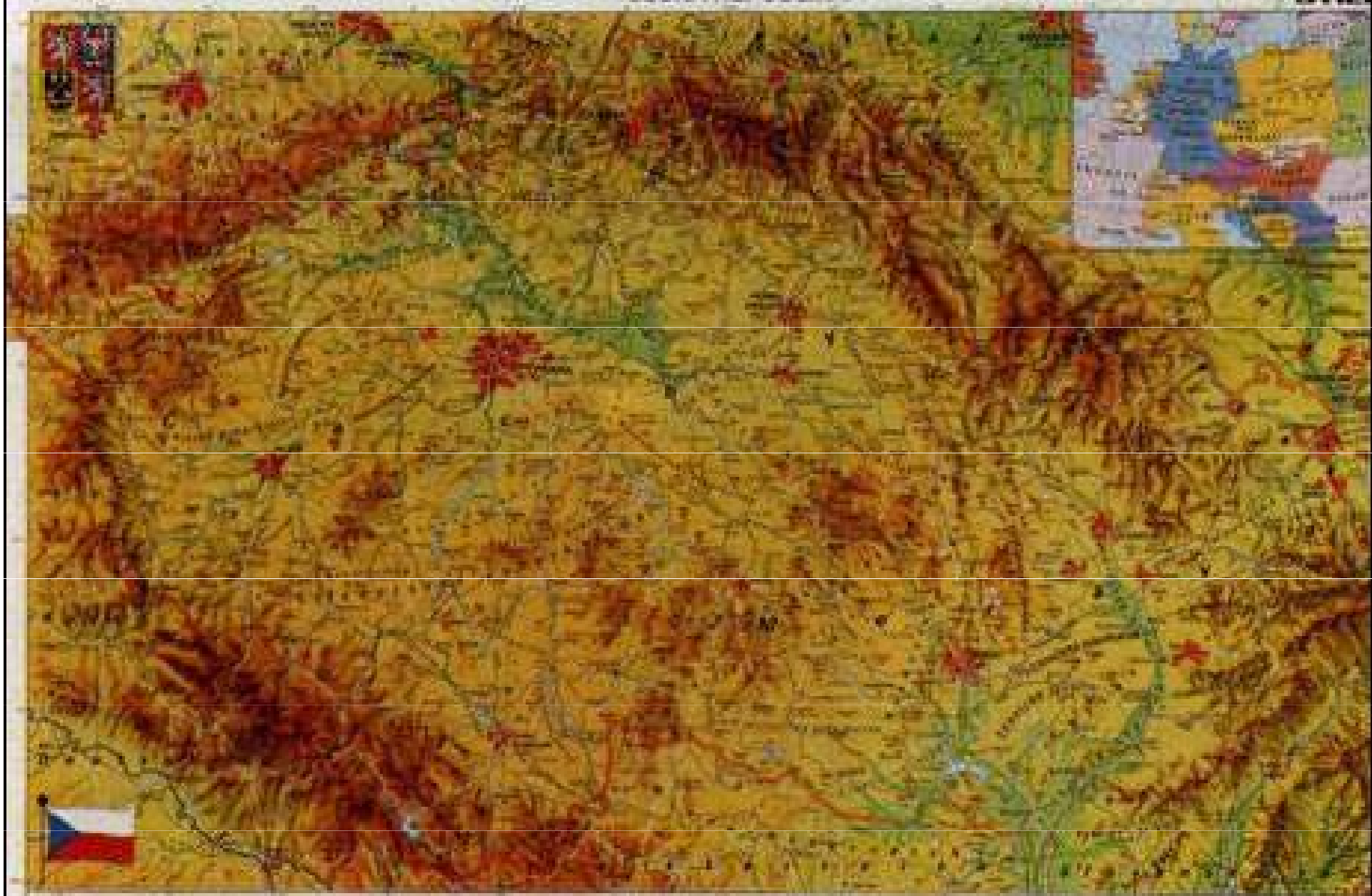

Moravský kras, největší a nejkrásnější zkrasovělé území v ČR

ČESKÁ REPUBLIKA

1:1 000 000

Právní území	Mezinárodní hranice	Mezioblastní hranice
Právní území	Mezinárodní hranice	Mezioblastní hranice
Právní území	Mezinárodní hranice	Mezioblastní hranice
Právní území	Mezinárodní hranice	Mezioblastní hranice
Právní území	Mezinárodní hranice	Mezioblastní hranice
Právní území	Mezinárodní hranice	Mezioblastní hranice
Právní území	Mezinárodní hranice	Mezioblastní hranice
Právní území	Mezinárodní hranice	Mezioblastní hranice
Právní území	Mezinárodní hranice	Mezioblastní hranice
Právní území	Mezinárodní hranice	Mezioblastní hranice

Vodstvo

- území České republiky leží na **hlavním evropském rozvodí**
→ většina řek zde má své prameny a odvádí vodu do zahraničí
- z okolních zemí přitéká jen malé množství vody
- z hydrologického hlediska jde o **nepříznivou polohu**, vodní zásoby jsou doplňovány pouze srážkami
- celostátní dlouhodobý roční průměr srážek je 693 mm
- řekami odtéká asi 1/3 z tohoto množství

Území ČR je odvodňováno do **3 okrajových moří** Atlantského oceánu:

- 1) Severní moře (odvodňováno Labem, asi 63 % území ČR, největší přítok Vltava)
- 2) Černé moře (odvodňováno Dunajem, resp. u nás Moravou a Dyjí, asi 27 % území)
- 3) Baltské moře (Odra, asi 10 % území)

- Nejdelším vodním tokem v ČR je Vltava (433 km)
- Nejvíce vodních ploch na Vltavě (Vltavská kaskáda)
- Největší vodní plocha: Lipno (49 km² , Vltava)
- Největší objem zadržované vody: Orlík (Vltava)
- Největší rybník: Rožmberk (5 km²)
- Největší přírodní jezero: Černé Jezero (0,2 km² , Šumava)

Klima

- **Podnebí je v ČR je mírné** a přechodné mezi oceánickým a kontinentálním
- Je charakterizováno **západním prouděním** s převahou západních větrů
- Přímořský vliv se projevuje hlavně v Čechách a na Moravě, ve Slezsku již přibývá kontinentálních podnebných vlivů (ale rozdíly jsou vzhledem k velikosti našeho území malé)
- **Velký vliv na podnebí má nadmořská výška a reliéf**

- Nejnižší průměrná roční teplota: 0,2 °C (Sněžka)
 - Nejvyšší průměrná roční teplota: 9,5 °C (Hodonín)
 - Nejvyšší naměřená teplota: 40,2 °C (Praha, rok 1983).
 - Nejnižší naměřená teplota: -42,2 °C (Litvínovice u Českých Budějovic, rok 1929)
-
- **Množství srážek stoupá s nadmořskou výškou**
 - Vzhledem k **převažujícímu Z-V proudění vzduchu**, jsou místa v závětrné straně horských svahů výrazně sušší (Poohří, Žatecko) než návětrné svahy pohoří (Moravskoslezské Beskydy)
 - Největší naměřený měsíční úhrn srážek: 811,5 mm (Lysá hora, červenec 1997 – vydatné srážky způsobily rozsáhlé povodně na Moravě a ve Slezsku)
 - Nejvíce dnů se sněhovou pokrývkou: průměrně 186 dnů (Sněžka)

GEOGRAFICKÁ POLOHA ČR

- Česká republika zaujímá **výrazně střeoevropskou polohu**, přičemž soubor různě určených geometrických středů Evropy republiku obklopuje od západu k severovýchodu až východu
- Středem státního území prochází **poledník 15° v. d.**, přičemž z významnějších obcí protíná Český Dub, Kouřim, Pacov či Jindřichův Hradec
- Obě části území, oddělené tímto poledníkem, jsou velikostně srovnatelné

Krajními body zeměpisné polohy jsou obce:

- západní bod: Krásná u Aše, 12° 06' v. d.,
- východní bod: Bukovec u Jablunkova, 18° 52' v. d.,
- severní bod: Lobendava u Šluknova, 51° 03' s. š.,
- jižní bod: Vyšší Brod, 48° 33' s. š.

- Největší délka území od západu k východu je **493 km** a od severu k jihu **278 km**
- Většina průběhu dnešní státní hranice má původ v hranici historické
- Čára státní hranice **měří 2 290,4 km**, z toho s:
 - Německem 810,7 km
 - Polskem 761,8 km
 - Rakouskem 466,1 km
 - a Slovenskem 251,8 km
- **Většina délky státní hranice je přirozená,** tvoří ji hlavně horské hřebeny.

GEOPOLITICKÁ POLOHA ČR

Prostorová lokalizace České republiky ve střední Evropě má **ekonomické i politické souvislosti**. Historicky se na našem území střetávaly dvě důležité evropské obchodní cesty:

- **S-J Jantarová cesta** (*kudy asi vedla?*)
- **V-Z Podunajská**

Poloha českého státu ve střední Evropě byla vždy ovlivňována **historickými událostmi**.

V souvislosti s těmito událostmi se **měnilo geopolitické postavení** (hranice) **ČR**:

- např. centrum Habsburské monarchie, země na západě „východního bloku“, země na východě EU
(*jak je možné vnímat geopolitickou polohu ČR dnes?*)

Jantarová stezka

Hranice České republiky

- většina hranice byly **vymezena ve středověku** v době rozvoje Českého království
- přirozená hranice vede pohořími, obklopujícími Českou kotlinu

Později byla vymezena hranice v oblastech

- horní Ohře - 14. století
- Lužických hor - 17. století

Hranice vymezená po 1. světové válce:

1) s POLSKEM

- **Těšínsko** Pařížská smlouva r. 1920 (ubylo 145 903 obyvatel - 1910)
- **Hlučínsko** Pařížská smlouva r. 1920 (přibylo 48 005 obyvatel - 1921)

2) s RAKOUSKEM

- **Valticko** - St. Germainská smlouva r. 1919 (přibylo 11 032 obyvatel - 1921)
- **Vitorazsko** - St. Germainská smlouva r. 1919 (přibylo 11 067 obyvatel - 1921) *(kde to je?)*

3) s NĚMECKEM

- byla potvrzena hranice Rakousko-Uherská: Trianonská smlouva r. 1919

Hranice vymezená 1993 - 1997

1993–1997, nově vymezena hranice se **Slovenskem**:

– 251,8 km *(kde byly největší spory?)*

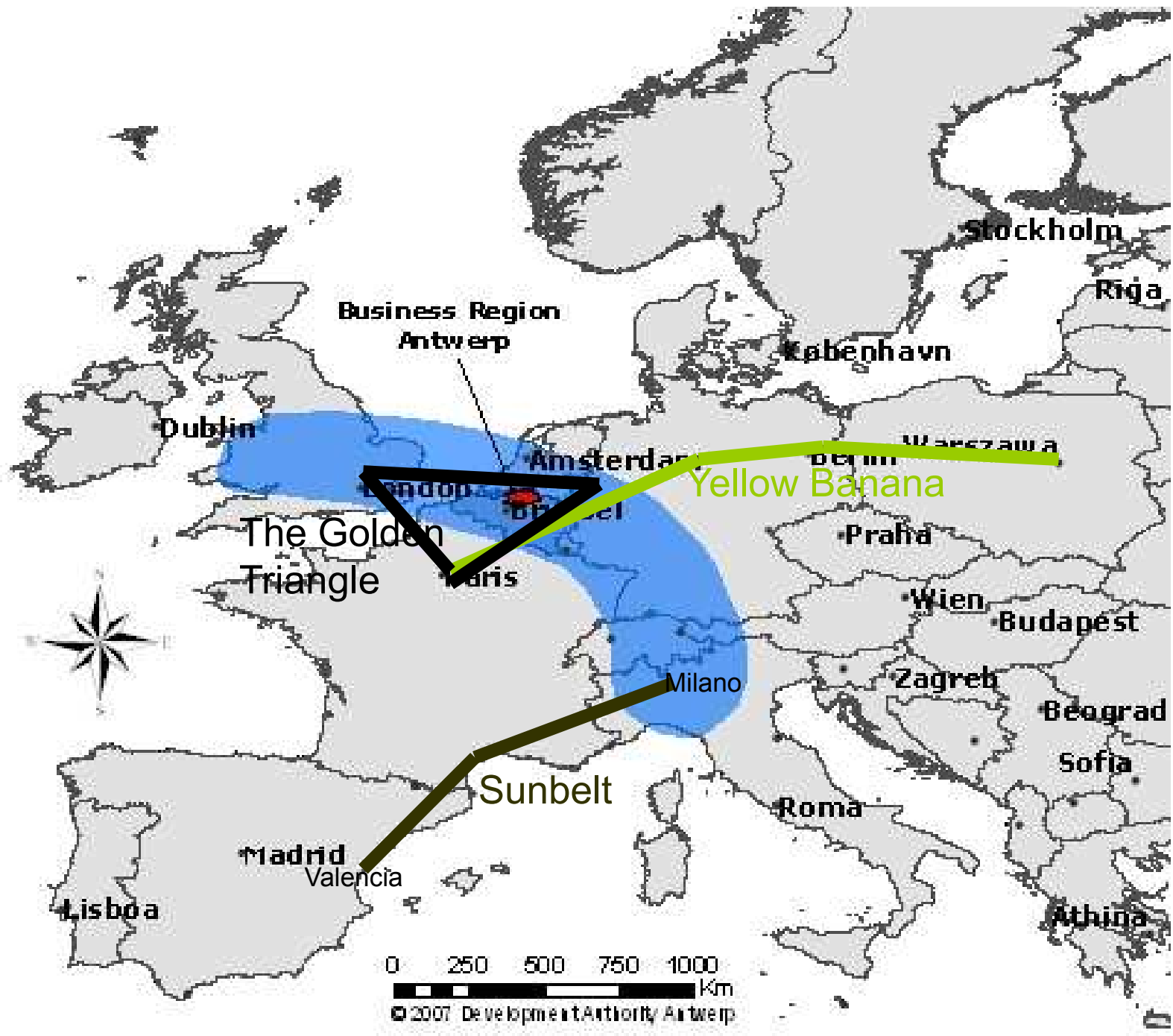
Geopolitické vztahy

- první polovina 20. století - **napojení na západní Evropu**; významný vliv USA i Francie
- 2. světová válka: geopolitické okleštění v rámci **Protektorátu Čechy a Morava**
- 50. – 80. léta 20. století - **orientace na SSSR a socialistické země**
- 90. léta snaha o zapojení do **evropských struktur**
 - 1999 – vstup do NATO
 - 2004 – vstup do EU

Dnešní geopolitické a ekonomické postavení ČR - **vedlejší evropská ekonomická osa** (v rámci střední Evropy) - **Berlín - Praha – Vídeň**

- Hlavní evropskou ekonomickou osou je... **(víte?)**

- **Hlavní ekonomická evropská osa**, max. koncentrace inovací a růstu: tzv. „**modrý banán**“ (Londýn – Benelux – Porúří – Mnichov – Milán)
- Vedlejší ekonomické osy: tzv. „**žlutý banán**“ (Paříž – Berlín – Varšava)
- Tzv. „**Sunbelt**“ (Milán – Valencie)
- „**The Golden Triangle**“: Londýn – Paříž - Porúří

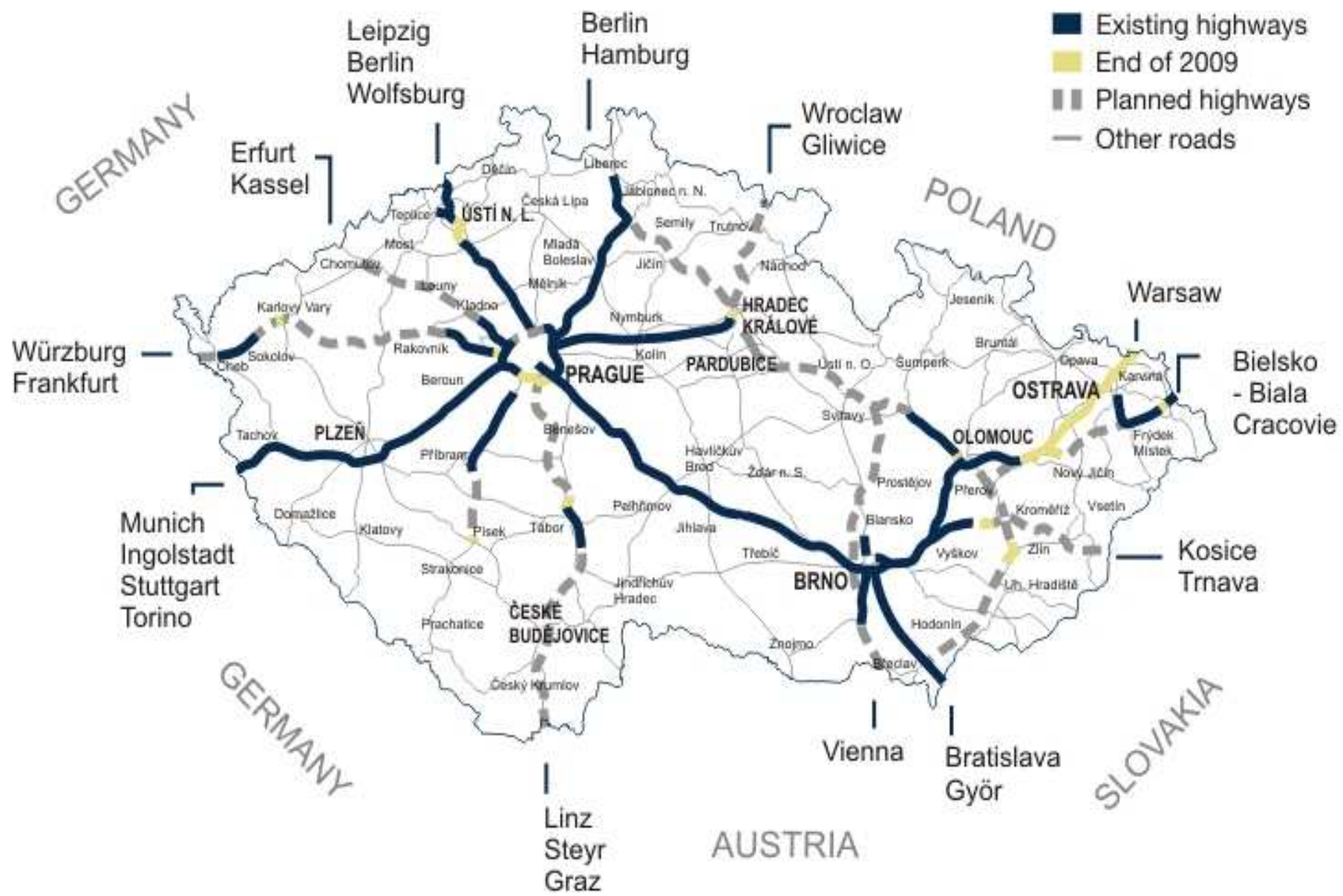
Politický systém České republiky je svou strukturou ***parlamentní demokratická republika*** s premiérem v čele vlády a pluralitním politickým systémem:

- 1) Výkonná moc** je vykonávána vládou a prezidentem
 - 2) Zákonodárnou moc** tvoří dvoukomorový Parlament (Poslanecká sněmovna-200 poslanců a Senát-81 senátorů)
- **Soudní moc** je tvořena soustavou obecných soudů a Ústavním soudem. Nejvyšší soud České republiky se sídlem v Brně je spolu s Nejvyšším správním soudem nejvyšším článkem soustavy obecných soudů

DOPRAVNÍ POLOHA ČR

- **dopravní poloha** ČR je poměrně **úzce spjata s geopolitickou a socioekonomickou pozicí**
- přes naše území vždy vedly důležité obchodní stezky – to se odráží i v současnosti ve **výrazně tranzitní pozici ČR** v evropském prostoru (především směr J – S), což s sebou nese určitý ekonomický příjem, ale patrně **více negativních efektů** (ucpané silnice, hluk, emise..)
- obecně lze dopravní polohu ČR v kontextu celé Evropy hodnotit jako **příznivou**, pro nejdůležitější dopravní tasy (silniční a železniční) jsou výhodně využívány sníženiny, úvaly a brány (souvislost s geografickou polohou)

- V ČR je **velmi hustá silniční síť**, která je na regionální úrovni srovnatelná s jinými evropskými zeměmi, **nikoliv však již co se týče kvality** této sítě a komfortu cestování
- Do konce roku 2011 bylo u nás vybudováno **1 190 km dálnic a rychlostních komunikací**, 2 600 km připadalo na evropskou silniční síť typu E
- Dálniční síť a síť R-komunikací dosahuje zatím o něco více než **poloviny** plánovaného rozsahu
- Po dokončení celé sítě by měla **ČR mít asi 2,2 tis. km silnic dálničního typu**

- Dopravní síť v Čechách je **výrazně radiální** s dominantním uzlem v Praze, odkud vedou dálnice a rychlostní komunikace ke krajským městům poměrně pravidelně rozmístěných zhruba v okruhu 100 km
- na Moravě převažují **koridorové tahy** využívající nížiny a úvaly (S-J směr)
- Rozhodujícím dopravním uzlem na Moravě je Brno, Ostrava je znevýhodněna svojí excentrickou polohou, význam získá v budoucnu Olomouc

Vývoj územně správního členění ČR

Vývoj územně správního členění ČR

VÝVOJ ÚZEMNĚ-SPRÁVNÍHO ČLENĚNÍ ČR

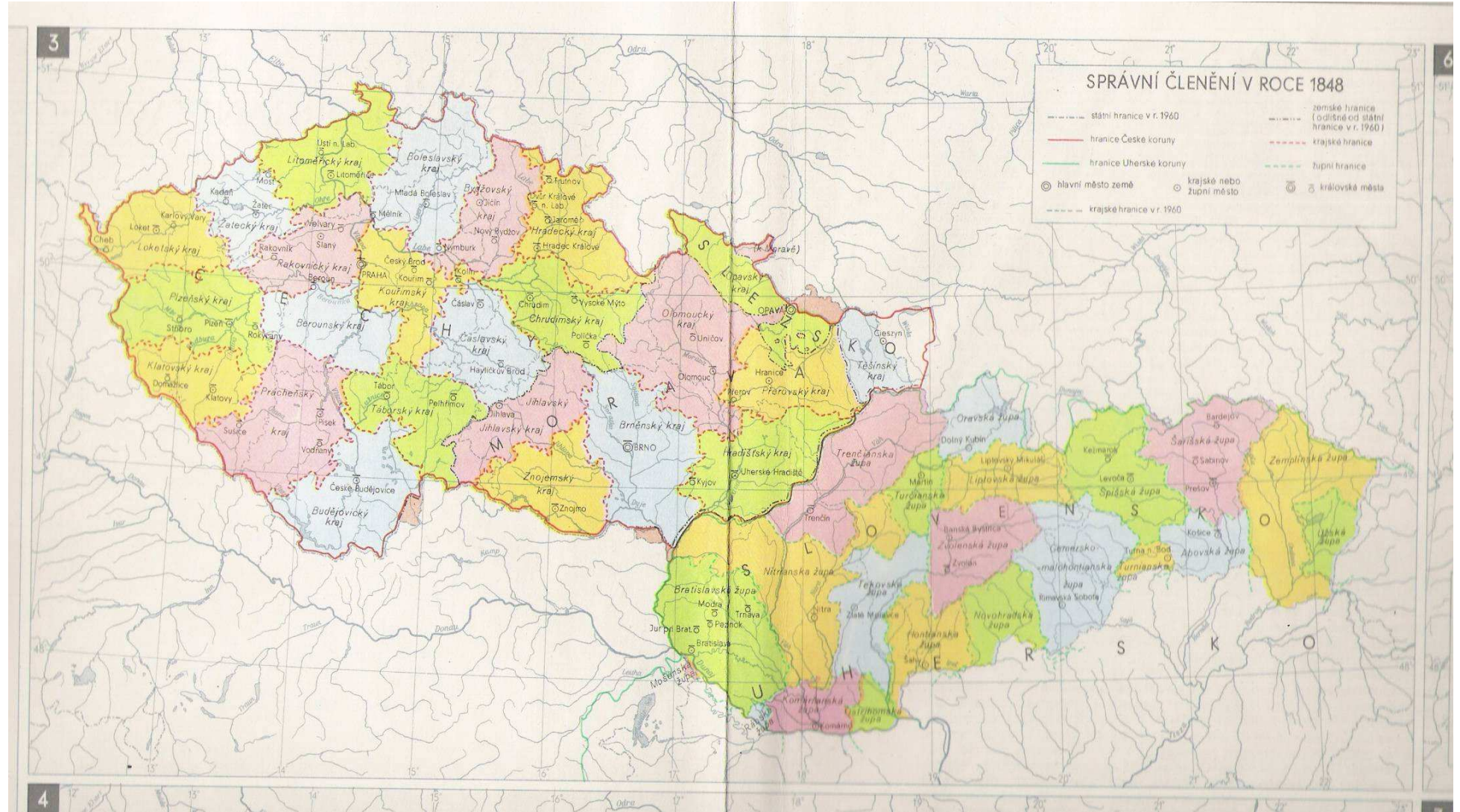
- země České koruny byly **do konce feudálního období** rozčleněny na mnoho panství a ta byla spojena ve vyšší správní jednotky – **kraje**
- vyššího řádu než kraje byly **země**:
 - 1) Čechy (království)
 - 2) Morava (markrabství)
 - 3) Slezsko (vévodství, s členěním do poloviny 18. století na panství a knížectví)
- v Čechách v roce 1848 bylo 868 **panství**, jejichž rozloha byla značně rozdílná, panství netvořila vždy souvislé území, ale mívala enklávy mimo své vlastní jádro, třeba i v jiném kraji nebo zemi

- **zvláštní postavení** měla některá města, především **královská**

REVOLUČNÍ ROK 1848 přinesl závažné změny ve správním zřízení → panství přestala být **nejnižší správní jednotkou**, kterou se stávají **OBCE**

- v letech 1850 – 1855 měly **Čechy 7 krajů** resp. krajských vlád se 79 **okresními hejtmanstvími**
- **Morava 2 kraje** s 25 okresními hejtmanstvími
- **Slezsko** mělo pouze 7 okresních hejtmanství
- zároveň vznikly okresní soudy
- v letech 1855 – 1860/68 byla politická a soudní správa spojena v **okresní úřady** - tehdy měly Čechy 13 krajů s 207 okresními úřady a Morava 6 krajů se 76 okresními úřady

- v letech 1860 – 1868 došlo k **opětovnému rozdělení na okresní hejtmanství a okresní soudy a kraje** jako mezičlánek mezi okresním hejtmanstvím a zemským místodržitelstvím (v Praze a Brně) **byly zrušeny**

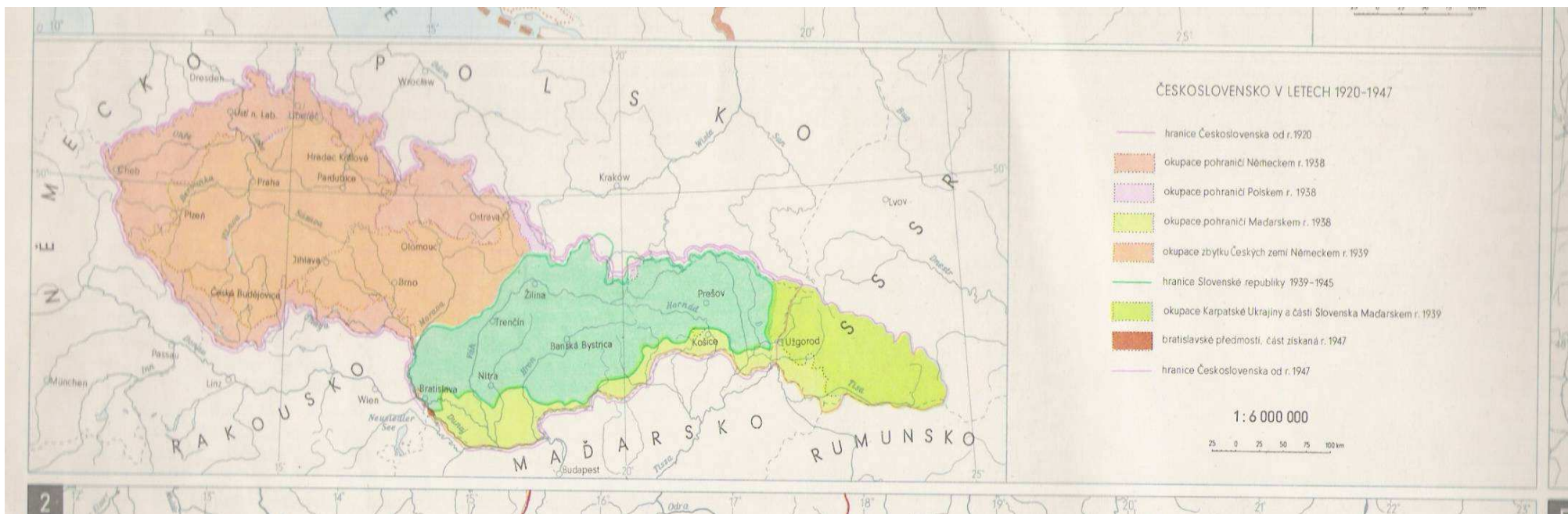

- s drobnými změnami v počtu a rozsahu okresů **trval tento stav** i po rozpadu Rakouska – Uherska ještě v **Československé republice v letech 1918 – 1938** a také v letech **1945 – 1948**
- název okresní hejtmanství byl za „1. republiky“ nahrazen názvem **politický okres**
- zvláštního postavení nabyla ve 2. polovině 19. století tzv. **statutární města** – v Čechách to byla Praha a Liberec, na Moravě Brno, Jihlava, Kroměříž, Olomouc, Uherské Hradiště a Znojmo a ve Slezsku Bielsko (po roce 1918 polské), Frýdek a Opava
- správní členění v poválečných letech 1945 - 1948 **navázala do jisté míry na stav platný před zářím 1938**

- v Českých zemích bylo v letech 1923 – 1928 **ustanoveny 15 žup**: Praha, Pardubice, Hradec Králové, Mladá Boleslav, Česká Lípa, Louny, Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice, Jihlava, Brno, Olomouc, Uherské Hradiště, Moravská Ostrava a Český Těšín) – tyto však **nenabýly platnosti**, na rozdíl od slovenských žup
- v Čechách bylo za 1. republiky 223, na Moravě a ve Slezsku 105 **soudních okresů**
- v roce 1928 bylo vytvořeno tzv. **zemské zřízení** a vznikly **země Česká, Moravskoslezská, Slovensko a Podkarpatská Rus** (přičleněná k CSR po 1. světové válce)
- **počet obcí se v Čechách, na Moravě, Slezsku a Slovensku pohyboval počátkem 20. let kolem 14 900 (srovnání s dneškem?)**

- specifickým obdobím byla okupační léta 1939 – 1945, kdy byl vyhlášen **Protektorát Čechy a Morava (k 15.3.1939)**
- členil se v základu na **dvě země** – „návrat zemského zřízení“ – **Böhmen und Mähren**
- tyto se dále členily na **oberlandráty** v Böhmen se sídlem v Českých Budějovicích, Táboře, Klatovech, Plzni, Kladně, Mělníku, Jičíně, Hradci – Králové, Pardubicích, Havlíčkově Brodu a Praze
- oberlandráty v Mähren se sídly v Brně, Jihlavě, Olomouci, Prostějově, Kroměříži, Zlíně a Moravské Ostravě
- oberlandráty byly **složeny z politických okresů**

- **Sudety** byly děleny **na 4 župy** (Reichsgau), a ty dále na *vládní obvody* (Regierungsbezirk), a ty dále na *okresy* (Landkreis)
- názvy žup: Sudetenland, Bayers, Oberdonau, Niederdonau
- **sídla vládních obvodů: Cheb, Ústí nad Labem, Liberec, Opava**
(které lze označit za nejvýznamnější?)

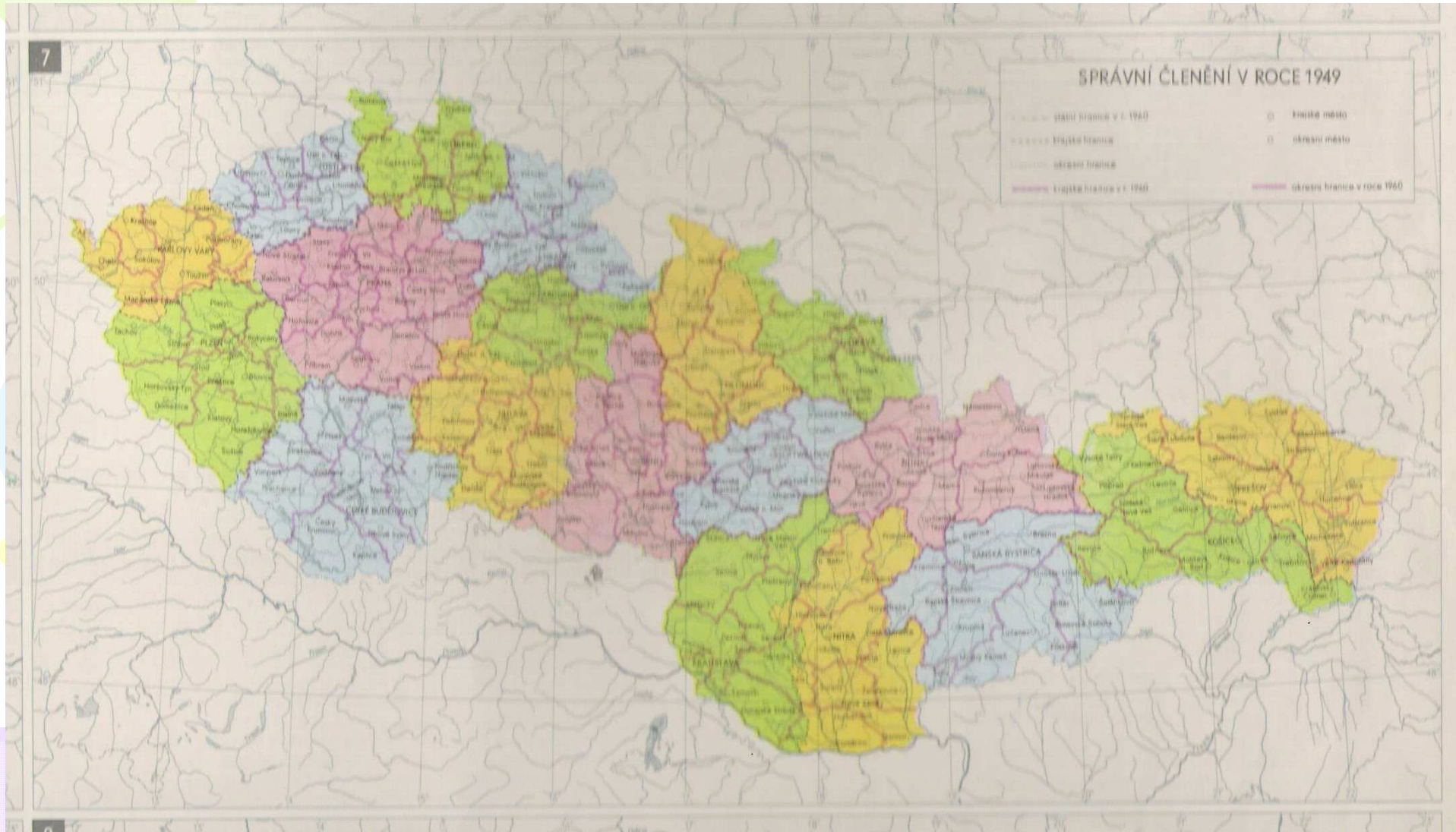
VÝVOJ PO ROCE 1948

- k revolučním změnám ve správní organizaci došlo až **zákonem o krajském zřízení z roku 1948**, jímž od r. 1949 vzniklo v Československu 19 krajů:
 - Pražský (26 okresů),
 - Českobudějovický (15),
 - Plzeňský (13),
 - Karlovarský (9),
 - Ústecký (13),
 - Liberecký (11),
 - Hradecký (14),
 - Pardubický (12),
 - Jihlavský (13),
 - Brněnský (18),
 - Olomoucký (12),
 - Gottwaldovský (11),
 - Ostravský (11),
 - Bratislavský (16), Nitriansky (16), Banskobystrický (15), Žilinský (16), Košický (13), Prešovský (15),
- z toho **13 v Čechách a na Moravě** *(jaký je to rozdíl oproti dnešku?)*

- současně **byly zrušeny země Česká a Moravskoslezská**
- počet obcí poklesl z 14 995 v roce 1949 na 11 978 v roce 1960
- **byla zrušena statutární města**

SPRÁVNÍ ČLENĚNÍ V ROCE 1949

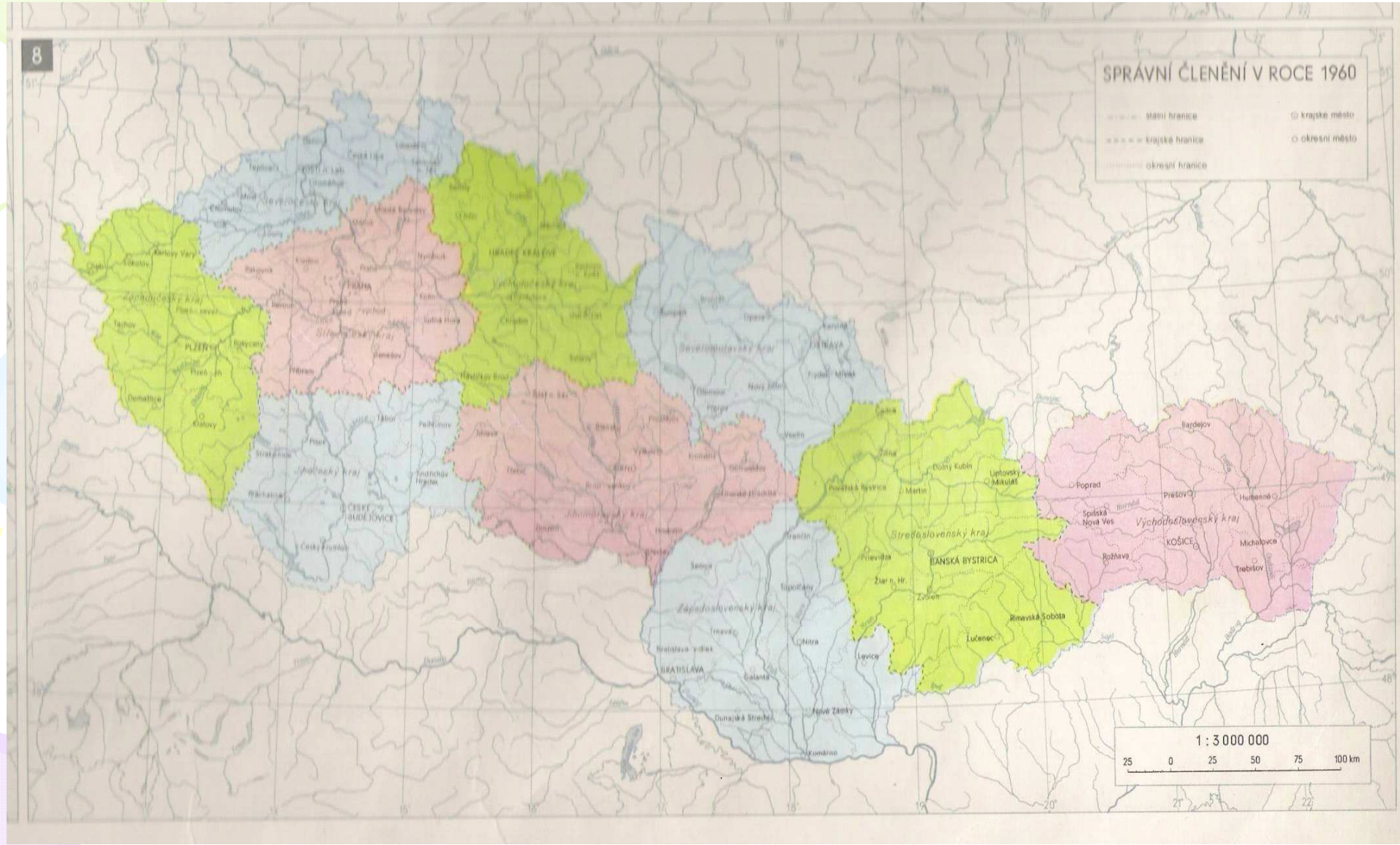
- státní hranice v r. 1960
- krajští hranice
- okresní hranice
- krajští hranice v r. 1960
- krajské město
- okresní město

- další reorganizace územního členění byla provedena v **roce 1960**; současně byla vyhlášena **nová ústava** a změněn název státu na **Československá socialistická republika**
- **Československo bylo rozčleněno na 10 krajů**, 5 v Čechách, 2 na Moravě, 3 na Slovensku (***jak se jmenovaly?***)
- **přestala být zcela respektována zemská hranice** mezi Čechami a Moravou/Slezskem
- kraje byly rozděleny **na 108 okresů, z toho 76 v Čechách a na Moravě**
- **výsadní postavení** si uchovalo hlavní město **Praha**, podobně jako v předchozím krajském zřízení

SPRÁVNÍ ČLENĚNÍ V ROCE 1960

- státní hranice
- krajské hranice
- okresní hranice
- krajské město
- okresní město

- postupně byla v 60. a 70. letech vytvořena tzv. **středisková soustava osídlení** → investice je třeba vkládat jen do perspektivních sídel
(víte, co to bylo?)
- byla uzákoněna v r. 1971
- na základě **direktivních rozhodnutí** byla všechna sídla rozčleněna na 2 skupiny:

1) **STŘEDISKA**

- **střediska osídlení místního významu SOMV** (služby denní potřeby, pro nejbližší obyvatelstvo...)
- **střediska osídlení obvodního významu SOOV** (vyšší vybavenost, polikliniky, bytová výstavba, rozvoj průmyslu a služeb...)
- **střediska osídlení oblastního významu SOObV** (nejvýznamnější centra s nadokresní působností, nemocnice, vysoké školy, akademie věd...) – bylo jich poměrně málo a byla výrazně preferována

2) NESTŘEDISKOVÁ SÍDLA

- trvalého významu
- ostatní (sídla „na dožití“) – rekreační význam
- **postupně docházelo ke slučování/integraci obcí** (až do konce 80. let), řada malých obcí/sídel se stala (i proti své vůli) administrativní součástí obcí větších

VÝVOJ PO ROCE 1990

- opětovná **dezintegrace obcí**, vznikla řada nových, dříve již samostatných obcí, ale i zcela nových (zejména z místních částí větších obcí a měst)
- v ČR zákon o obcích resp. obecním zřízení č. 2/2003 Sb., který upravuje úplné znění zákona č. 128/2000Sb...
- zákon o krajích resp. krajském zřízení č. 129/2000 Sb.
- **kraje vznikly k 1.1.2000** jako „nevýkonná jednotka“ místní samosprávy i státní správy (dvojkolejnost veřejné správy), **výkonnou jednotkou se staly až o rok později**
(proč nebyly kraje hned výkonnou jednotkou?)

- na konci 1. poloviny 90. let byl proveden **zásah do okresní struktury:**
 - od 1.1.1996 **vznikl nový okres Jeseník** z větší části z okresu Šumperk a z menší části z okresu Bruntál (okres Kyjov a další byly zamítnuty) a stal se 77 okresem v ČR
- ***Za jaké podmínky dnes může vzniknout nová obec?***

VEŘEJNÁ SPRÁVA VE SMÍŠENÉM MODELU (tj. státní správa i samospráva) **je podle aktuální platnosti (od roku 2003) vykonávána na následujících řádovostních úrovních:**

- **1) obec**
- **2) obvod pověřeného obecního úřadu (II. stupně)**
- **3) obvod obce s rozšířenou působností (pověřeného úřadu III. stupně)**
- **4) kraj**
- **5) stát**

(jaká je zde souvislost s jednotkami NUTS?)

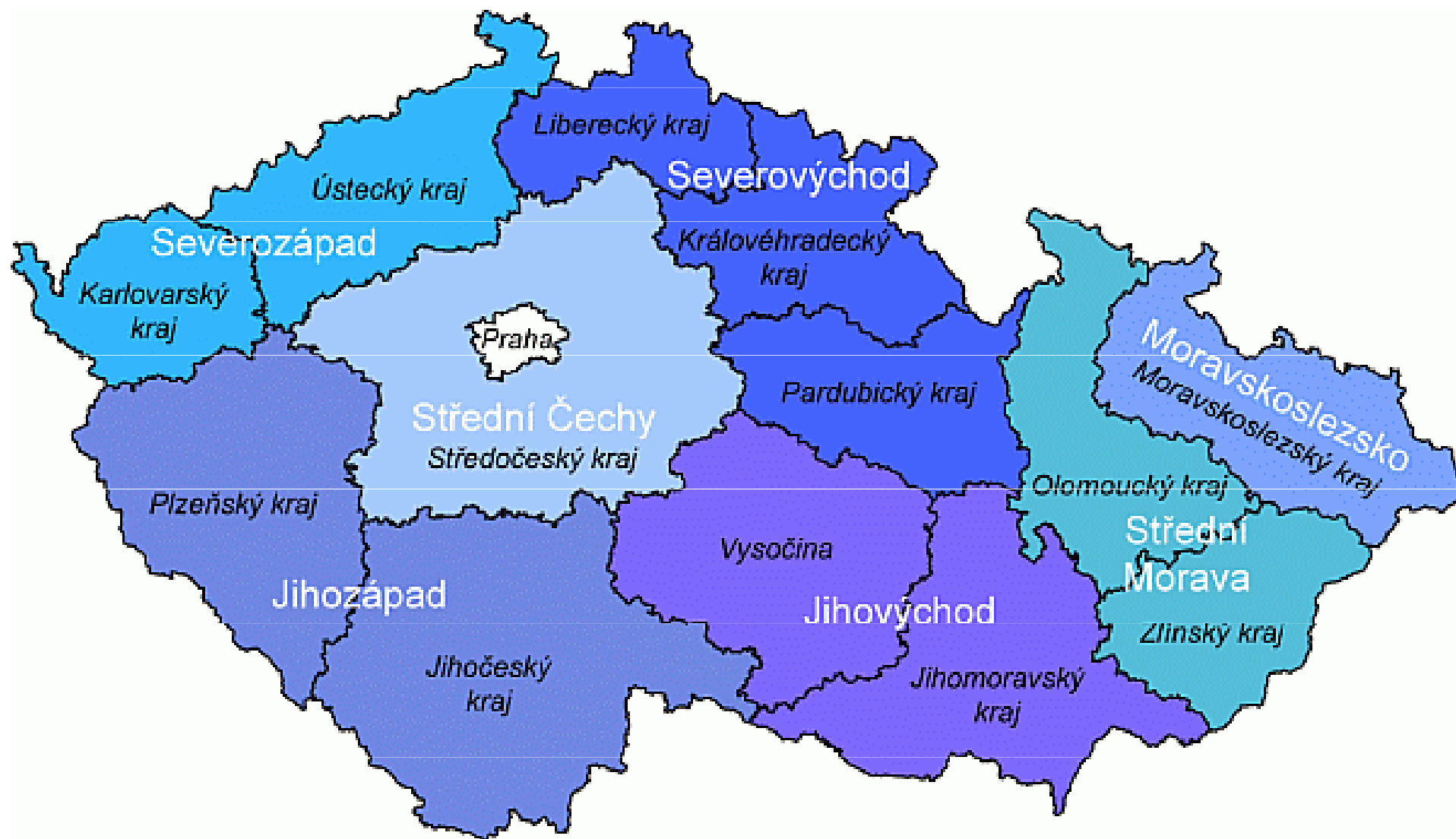
- **okresní úřady byly zrušeny** (okresy jako prostorová jednotka však fungují dál), bývalých 7 krajů v ČR bylo od 1.1. 2000 nahrazeno 14 novými kraji
- **kompetence z okresních úřadů**, které byly hlavní úrovní výkonu státní správy ***byly přeneseny kam?***

- z části na **krajskou úroveň, z části na úroveň pověřených obvodů ORP**

V současné době existuje v ČR tato **administrativně-hierarchická organizace území**:

- **1) obec (6 251 obcí, včetně 5 voj. újezdů) – NUTS V (LAU 2)**
- **2) správní obvody pověřených obecních úřadů (388)**
- **3) správní obvody obcí s rozšířenou působností (205)**
- **4) okresy (76 + hl. město Praha, z toho 3 městské, *ale...*) – NUTS IV (LAU 1)**
- **5) kraje (14) – NUTS III**
- **6) regiony soudržnosti (8) – NUTS II**
- **7) ČR – NUTS I**

- - v současné době v ČR existuje **23 statutárních měst** (*Brno, České Budějovice, Havířov, Hradec Králové, Karlovy Vary, Liberec, Olomouc, Opava, Ostrava, Pardubice, Plzeň, Praha, Ústí nad Labem, Zlín, Jihlava, Kladno, Most, Karviná, Mladá Boleslav, Teplice, Děčín, Frýdek-Místek, Chomutov, Přerov*), 11 z nich má více než 1 městský obvod
- **okresní zřízení u nás stále existuje a funguje**, na základě okresního členění dodnes vykonávají svoji činnost **soudy, pracovní úřady, katastrální úřady, zdravotnická zařízení, policie...**, zrušeny byly pouze **okresní úřady** (státní správa) **(kde proběhla velká reforma?)**
- **stejně tak podle bývalých krajů** („velké“ kraje před rokem 2000) **funguje např. naše soudnictví, zdravotnictví..**

Kraje a správní obvody obcí s rozšířenou působností v ČR k 1.1.2003

- kraje
- správní obvody obcí s rozšířenou působností

SOUČASNÁ REGIONÁLNÍ ORGANIZACE ČR - TEORIE

- **základem regionální/prostorové organizace ČR** jsou tzv. ***mikroregiony – spádová území***, v nichž jsou z velké části uzavřeny nejvýznamnější každodenní vztahy mezi místy *bydlení, zaměstnání, služeb a místy trávení volného času*
- **mikroregionální střediska a jejich zázemí** se vytvořila v průběhu historického vývoje jako výsledek *procesů územní koncentrace obyvatelstva, urbanizace, industrializace, prostorové mobility obyvatelstva* a dalších sociálně-ekonomických jevů
- **stávající organizace je tedy výsledkem objektivního působení komplexních regionálních procesů** (jejich vývoj byl zejména ve 2. polovině 20. století ovlivněn politickými rozhodnutími)

- základní jednotkou v hierarchické soustavě regionů, základní jednotkou regionální organizace jsou tzv. **funkční mikroregiony (mikroregiony 1. stupně)**, jsou to regiony **nodální** (heterogenní)

(co to znamená nodální region?)

- **nejvýznamnějšími regionálními procesy**, které integrují funkční mikroregiony 1. stupně jsou **denní dojížd'ka za prací, do škol a za službami**

(uved'te příklad mikroregionu 1. stupně)

- regiony vyšších řádovostních úrovní (*mezoregiony, makroregiony*) jsou integrovány již méně intenzívními regionálními procesy, jejichž frekvence je nižší (**nedenní dojížd'ka za prací, do škol, migrace obyvatelstva, kooperace firem..**) – proto jsou skladebné z mikroregionů 1. stupně (hranice regionů vyšších řádů nemohou rozdělovat tyto základní regionální jednotky)

- menšími prostorovými jednotkami než mikroregiony 1. stupně jsou **subregiony**
- podobně jako mikroregiony 1. stupně mají také typickou strukturu **jádro – zázemí**, ale na rozdíl od mikroregionů již v jejich prostorovém rámci **nejsou uzavřeny** nejvýznamnější (**každodenní**) **regionální procesy**
- typickými subregionálními centry v ČR jsou města, která jsou **obslužnými středisky svého zázemí** (na úrovni základních a nejčastěji poptávaných druhů služeb), zatímco výrazné **denní proudy dojížděky za prací směřují mimo jejich spádové obvody**
(uved'te příklad subregionu)

- výsledkem **regionalizace** je v užším slova smyslu **rozlišení středisek a nestředisek, určení řádovostní úrovně jednotlivých středisek a vymezení jejich zázemí**
- výsledkem působení **regionálních rozdílů** je vznik **hierarchické regionální struktury**, pro kterou je sice typická relativní kontinuita velikosti a významu středisek od největších po nejmenší, ale **střediska i regiony stejné řádovostní úrovně mohou být různě velké**
- v zájmu výkonu **územní veřejné správy** naopak je, aby územní jednotky jedné řádovostní úrovně byly **co nejvíce stejné svojí velikostí** a aby počet jednotek jedné řádovostní úrovně (např. okresů) byl uvnitř jednotky vyšší řádovostní úrovně (např. kraje) pokud možno **co nejbližší**

(jak je tomu reálně v ČR?)

- cílem **optimálního územně správního členění** je řešení tohoto **rozporu mezi realitou regionální organizace a požadavky na optimální uspořádání územní veřejné správy**
- další rozpor pak vyplývá ze skutečnosti, že zatímco regionální organizace má ***dynamickou povahu*** (střediska mění v čase svoji funkci v systému), předpokladem kvalitního výkonu územní veřejné správy je **stabilita územně – správního členění (*statická povaha*)**

→ tyto rozpory nemají žádné univerzální či optimální řešení; v **každé zemi existují různé systémy územně – správního členění**, odpovídající konkrétní regionální organizaci, ale i politickým představám a požadavkům na výkon veřejné správy

- v každém z existujících systémů se odráží také **historický vývoj** daného území (inercie vývoje)

Postup při poslední reformě územní veřejné správy (vznik obvodů ORP)

- v první fázi reformy územní veřejné správy zpracovali v roce 2000 na objednávku **Ministerstva vnitra ČR** D. Moravec a P. Doubrava (technici/matematici) modelaci správních obvodů pověřených obcí III. stupně
- jejich model však nebral zřetel na přírodní podmínky, komunikační síť a **nezohledňoval regionální procesy** (zejména dojížděku za prací a službami)
- na základě vyjádření jednotlivých obcí vznikla na počátku roku 2001 tzv. „**mapa přání**“, kde byla zachycena všechna stanoviska, která MV ČR získalo do 10. ledna 2001

- vedle „mapy přání“ byl v únoru 2001 sestaven také materiál „**Druhý postupový krok modelace správních obvodů pověřených obcí III**“, kde byly uvedeny i **počty obyvatel správních obvodů** tak, jak vyplynuly z návrhu jednotlivých obcí za předpokladu, že by **nedošlo ke změně hranic krajů**
- MV ČR v materiálu uvádělo, že u správních obvodů s min. **20 TIS. OBYVATELI JE VOLBA Pověřené obce téměř jistá**, u správních obvodů s **min. 15. tis. pravděpodobná**
- u ostatních menších (až na **zásadním způsobem zdůvodněné výjimky** – zejména **nadměrnou vzdálenost k jiné pověřené obci**) nepraviděpodobná **(znáte nějakou takovou typickou výjimku?)**

V květnu 2001 se MV ČR obrátilo na dvě odborná pracoviště:

1) Katedru sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK v Praze a

2) Výzkumné centrum regionálního rozvoje MU v Brně

- požadovaným kritériem zůstala **min. velikost správního obvodu 15 tis. obyvatel**;
navrhované správní obvody, které nesplňovaly požadavek minimální velikosti měly být přiřazeny k jinému správnímu obvodu
- v odůvodněných případech MV ČR akceptovalo i **výjimky pod 15 tis. obyvatel**

- pro vlastní řešení situace se odborná pracoviště **nemusela striktně držet aktuálních krajských hranic**
- zhotovitelé byli povinni **vycházet z druhého postupového kroku modelace správních obvodů**, ale i „mapy přání“
- počet pověřených obecních úřadů III. stupně se měl pohybovat v rozmezí **179 – 200 obcí**

V návrzích obou pracovišť (nejprve se vyjádřilo pražské, pak brněnské), které se postupně prolínaly, byly **promítnuty dlouholeté zkušenosti s regionální organizací ČR** a nakonec byly zvoleny tyto postupy:

- 1) hodnocení **postavení všech navržených obcí** (z 2. postupového kroku modelace) **ve veřejné správě** a hodnocení **geografické polohy**
- 2) využití poznatků z prací na **Atlasu obyvatelstva ČSSR (1987)**, kde byl mj. publikován mapový list „Regionální působnost středisek osídlení“ (autoři J. Maryáš, S. Řehák z brněnského pracoviště)
 - bylo zde využito podkladů z konstrukce tohoto mapového listu, bylo přihlédnuto k výsledkům **SLDB 1991** a k některým **průzkumům spádovosti obyvatelstva za prací a službami ze 2. poloviny 90. let**

3) analýza **vybavenosti pověřených obcí III. stupně byla** hodnocena z několika hledisek:

tyto obce budou **zajišťovat pro obyvatele svého správního obvodu určité služby** v oblasti veřejné bezpečnosti, daňové správy, práce a sociálních věcí, středního školství a specializovaného zdravotnictví...

→ pro hodnocení byla vybrána **územně podmíněná zařízení:**

- **pověřený obecní úřad**
- **obvodní oddělení policie**
- **zařízení úřadu práce nebo sociální péče**
- **specializované zdravotnictví**
- **finanční úřad**
- **střední školy**

- **existence každého typu střediskovosti byla ohodnocena 1 bodem**; na základě analýz byla stanovena podmínka pro min. střediskovost budoucích pověřených obcí III. stupně
- za **budoucí obce III. stupně** byly považovány ty **obce**, které z 6 možných bodů měly **alespoň nadpoloviční většinu (4)**, a to **nezávisle na tom, jestli jejich správní obvod podle „map přání“ dosahuje 15 tis. obyvatel**
 - **kritérium „4 bodů“ splňovalo v ČR 223 obcí**, z toho 171 splňovalo i kritérium velikosti
 - celkem bylo na území ČR **navrženo 179 pověřených obcí III. stupně**, z toho 164 včetně hlavního města Prahy vyhovovalo kritériu min. velikosti správního obvodu (15 tis. obyvatel) a 15 obcí tomuto kritériu nevyhovovalo

- **návrh pracovišť byl MV ČR víceméně respektován**, v průběhu června a července 2001 byly tyto analýzy doplněny **odbornými studii pracovníků MV ČR**
- věcné řešení 2. fáze reformy veřejné správy bylo projednáno vládou ČR v červenci 2001 → na tomto jednání byl **soubor 191 navržených pověřených obcí rozšířen o dvě**, a to Vodňany a Náměšť nad Oslavou **(víte proč Náměšť?)**
- postupně „politicky“ přibylo **dalších 12 pověřených obcí (dnes 205)**, zejména kolem velkých měst, jejichž vymezení si vymínilo MV ČR osobně (vznikly tak např. takové „hrůzy“, jako je ORP Šlapanice)

**Statistické prameny
(sčítání lidu), vývoj počtu
obyvatelstva**

STATISTICKÉ PRAMENY K VÝVOJI OBYVATELSTVA

1. Předstatistické období

- Asi do poloviny 18.století
- Nejstarší - mimodemografické zdroje (antropologické), nepsaná podoba
- Později – soupisy a zápisy za účelem **vybírání daní, odvodů k vojsku, zjištění majetku**
- 16. stol. – v zemi České sečtena města, městečka, zámky, tvrze, vesnice, dvory, ale i hospodáři
- **„Berní rolla“ (1654)**, nejdůležitější pramen pro **odhad počtu obyvatelstva po třicetileté válce**
potřeba získání příjmu pro obnovu a chod země

(co je to berní/berně?)

2. Období soupisů obyvatelstva

- Berní rollu je možné považovat za **první systematickou demografickou** akci v českých zemích
- V roce 1748 na ni navázal ***první rustikální katastr tereziánský*** (podobně koncipovaný) a následovaly další (druhý katastr rustikální, dominikální katastr a josefínský katastr)

(Co to je rustikální a dominikální?)

- Od poloviny 18. století jsou dalším a významnějším zdrojem poznání o obyvatelstvu již skutečné **soupisy obyvatelstva** (populační soupisy)
- **První soupis obyvatelstva** z roku 1754 za Marie Terezie – **konskripční tabulka** – obce s údaji o počtu obyvatelstva podle pohlaví a pěti věkových skupin (0-15, 15-20, 20-40, 40-50, 50+), soupisy poté označovány také jako **konskripce**

- Jednalo se o **výjimečný počín**, který proběhl na celém území státu souběžně
- Kanskripce však byla prováděna „dvojkolejně“, jak **církevními**, tak **politickými úřady**, což znamenalo rozdílné výsledky a chyby
- Kanskripce měly být prováděny každý rok, ale to bylo i vzhledem k četným externím okolnostem (válka s Pruskem) nereálné

- Byly také dosti **nepřesné**, odporovaly si, výsledky dalších konskripcí neodpovídaly vývoji a sledu demografických i dalších událostí
- V roce 1770 byly **zrušeny církevní konskripce**, politické soupisy se začaly provádět ve spolupráci s vojenskými orgány (Josef II)
- Od roku 1807 zajišťovaly konskripce již jen **orgány veřejné správy** (jedny data), byly každoročně aktualizovány (až do roku 1826)

3. Období sčítání lidu

- První soupis, který byl označen jako **sčítání** proběhl dle nových nařízení v roce 1830, měl však neuspokojivé výsledky a v dalším roce byl opakován
- Pak probíhaly soupisy **každý třetí rok** až do roku 1851 (podle starých předpisů josefínské doby)
- Mezitím se **zdokonalila statistická věda i technika**, bylo potřeba **doplnit podmínky úplnosti a správnosti získávaných výsledků**
 - výsledek: **sčítání bude provedeno jediným orgánem ve státě k jedinému dni** (zákon z roku 1857 platící pro celou rakouskou monarchii)

(Proč byly preferovány takové požadavky?)

- V roce 1857 tak proběhlo **první sčítání vyhovující základním novodobým požadavkům**
- **ALE!!! Za první moderní sčítání lidu v rakouské monarchii (tedy i u nás) se označuje až sčítání k 31.prosinci 1869**
- Ve stejném roce byl vydán zákon, který stanovoval, že sčítání se mají konat v **desetiletých obdobích** v letech končících nulou, a to k 31.prosinci roku
- Takto proběhla sčítání v letech **1880, 1890, 1900 a 1910**
- Sčítáno mělo být **přítomné obyvatelstvo**, v místě, kde se právě nacházelo v „rozhodný okamžik“ sčítání, tj. k 31.12.

- Československá sčítání lidu **navázala na kvalitní rakouskou tradici** (kontinuita dat, moderní obsah..) a postupně se zdokonalovala
- Upustilo se od rozhodného okamžiku k 31.12 (**Proč asi?**)
- Další sčítání lidu se tak uskutečnila v letech **1921, 1930, 1950, 1961, 1970, 1980, 1991, 2001, 2011** (většinou na začátku března nebo prosince) (**Proč to nejsou vše roky končící nulou a chybí 1940?**)
- Ve dvacátých letech se předpokládalo, že sčítání budou prováděna podle vzoru z anglosaských zemí po pěti letech, ale **včas se od toho upustilo** (**Proč asi?**)

Nejvýznamnější změny ve sčítáních lidu

1921

- Za politicky nejdůležitější se považovalo zjištění ***národnosti obyvatelstva***, a to na základě „mateřského jazyka“ a nikoliv „obcovací řeči“, jak tomu bylo za Rakouska

(Co myslíte, proč tato změna?)

1930

- K novým znakům patřily: **minulé bydliště sčítaných**, pokud osoba nebyla sečtena v obci svého narození („***rodáci***“), **místo přistěhování** do místa, kde byla osoba sčítána a ***plodnost žen***

1950

- Byl uskutečněn také **soupis zemědělských, průmyslových a živnostenských závodů** („národní sčítání 1950“)
- Poslední sčítání zpracované za tzv. **přítomné obyvatelstvo**
- Nadlouho poslední sčítání, kdy se zjišťovala **příslušnost k církvi**
- **Nová definice národnosti:** „příslušnost k národu s jehož kulturním a pracovním společenstvím je sčítaný vnitřně spjat a k němuž se hlásí“
- První oficiální název: **„sčítání lidu, domů a bytů“**, data o obyvatelstvu a objektech bydlení se však ještě nepodařilo vzájemně propojit

1961

- Poprvé provedeno za **bydlící obyvatelstvo** a podle koncepce tzv. **cenzových domácností** (možnost zjištění **struktury domácností a rodin** – důležité!)
- Poprvé se zjišťovaly údaje o **dojížděcí do zaměstnání** (**velmi důležitý krok nejen pro dopravní obslužnost!!**) mezi okresy i do větších měst
- Získaná data za bydlící obyvatelstvo umožnila následně založit a vést **roční bilance obyvatelstva** podle řady kritérií

1970

- Poprvé bylo ke zpracování výsledků využito **velkokapacitního sálového počítače CDC 3300**
- Poprvé byly výsledky zpracovány za tzv. ***základní sídelní jednotky - zsj*** („lokality“ na venkově a „urbanistické obvody“ ve vybraných městech)
- Nové zjišťovací znaky: ***rómské obyvatelstvo, rodné číslo, státní příslušnost***, v rámci dojížděky do zaměstnání a škol její ***doba, vzdálenost, frekvence a použitý dopravní prostředek; vybavení domácností*** některými předměty dlouhodobého užívání

1980

- Za základě výsledků byl založen „**centrální registr obyvatelstva**“ (samostatný registrační lístek, předáno správám SNB, dnes již prakticky nefunkční)
- Prohloubení dat o plodnosti žen, třídění zsj podle typů a velikostí – jinak **žádné významnější změny**
- Zpracování výsledků proběhlo na sálovém počítači Cyber 180
- Údaje ve formě číselných kódů byly převedeny na **magnetické pásky** (výsledky tištěné i na „mikrofiších“)

(Co to jsou mikrofiše?)

1991

- Poslední československé sčítání lidu
- Znovu zařazena otázka na ***mateřský jazyk a trvalé bydliště*** v době narození sčítané osoby
- Znovu zařazena otázka na ***náboženské vyznání***
- Zjišťovaly se **navíc** tzv. ***objekty individuální rekreace*** (chaty a chalupy a tzv. „vyčleněné“ objekty určené k rekreaci) – velmi **významné pro cestovní ruch!!**

- Změnil se způsob zjišťování **ekonomické aktivity a společenských skupin**
- Velmi výrazná změna se týkala **klasifikace národností**
(Co to tehdy v reálu znamenalo?)
- Výsledky zpracovány ve výpočetním středisku FSÚ opět na počítači Cyber 180; poprvé **plně databázovány v elektronické podobě**

2001

- Sčítání proběhlo v souladu s **metodickými doporučeními OSN a Eurostatu**
- Tři formuláře: ***sčítací list osob, bytový list a domovní list***
- Nové otázky: **druhé nebo další zaměstnání, vybavení domácností počítačem**
- Vypuštěné otázky: vybavenost domácností mrazničkou, automatickou pračkou a televizorem

- v rámci cestovního ruchu se sledovaly **pouze neobydlené byty sloužící k rekreaci**
- Data pořízena **poprvé optickým čtením** a zpracována v databázi Oracle

2011

- **26.2 – 6.3.:** spuštění bezplatného infocentra, roznáška letáků, domluvení termínů
- **7.3. – 25.3.:** sčítací komisaři začínají roznášet formuláře – ***list sčítací osoby*** + pro majitele a uživatele bytu ***bytový list*** + pro majitele a správce domů ***domovní list***
- **25.3. – 26.3.:** půlnoc z 25. na 26.3. je ***rozhodným okamžikem sčítání***, informace se do formulářů vyplňují podle toho, co platí v tuhle chvíli (např. pokud se dítě narodilo hodinu po půlnoci, tak se nepočítá)

- **26.3. – 14.4.: odevzdávání vyplněných formulářů**
 - Osobní odevzdání sčítacímu komisaři
 - *On-line vyplnění na internetu* (novinka)
 - Zdarma poštou v obálce s předtištěnou adresou
- I při on-line vyplňování na internetu je třeba převzít **papírový formulář s unikátními kódy**
- Podle průzkumů asi **1/3 lidí** oprávněných se sčítat **vyplnila dotazník přes internet**

- Sčítací list osob vyplňují **všichni lidé přítomní v „rozhodný okamžik sčítání“** na území České republiky bez ohledu na to, zda bydlí v bytě, ubytovacím zařízení nebo jiném objektu
- Formulář se **vyplňuje i za osoby dočasně nepřítomné**, pokud v bytě či jiném zařízení fakticky bydlí a jsou členy domácnosti
- Za nezletilou (nezpůsobilou) osobu poskytuje údaje její zákonný zástupce

Novinky ve sčítání 2011

- **Přibylo:** on-line vyplnění, **registrované partnerství, lidé bez domovů, vybavenost domu či bytu internetem** (nikoliv počet připojených počítačů)..
- **Nezjišťuje se:** **vybavenost domácností** (lednička, televizor, automobil, chata..), **příjmy a výdaje domácností..**
- **Pokuta** až 10 tis. při bojkotu

(Kolik myslíte, že celá organizace SLDB 2011 stála?)

Další zdroje dat o obyvatelstvu v ČR

Jedná se většinou o data demografické povahy:

1) Evidence přirozeného pohybu (narození, úmrtí, ale i sňatky, rozvody a potraty – evidují matriky, soudy a zdravotnická zařízení – data následně zasílány ČSÚ)

2) Evidence stěhování (vnitrostátní/vnitřní a zahraniční/vnější migrace; nejednotná a často se měnící metodika → obtížnost srovnání)

(Jaký migrační pohyb se u nás dnes prakticky nedá podchytit?)

3) Populační registr (průběžná registrace obyvatel pod rodným číslem – vybrané záznamy z evidence přirozeného pohybu a stěhování)

4) Zvláštní šetření (většinou „výběrová“ šetření a mikrocensy)

(Co to jsou výběrová šetření a mikrocensy?)

VÝVOJ POČTU OBYVATELSTVA

- První odhady za Čechy, Moravu a Slezsko ze 4.-6. století, tedy s příchodem Slovanů: 400-450 tis. obyvatel
- Kolem roku 1000: asi 500 tis. obyvatel v Čechách, na Moravě a Slezsku dalších asi 250 tis.
- Prvně byly osídleny úrodné oblasti moravských úvalů a české kotliny (Dyjskosvratecký, Dolnomoravský, Hornomoravský, Praha a okolí, Polabí, Poohří..)
- K podstatnému **zvýšení** počtu obyvatelstva našich zemí přispěla **německá kolonizace** zahájená Přemyslem Otakarem I. koncem 12. století

(Co je to kolonizace?)

- K polovině 13. století se odhaduje v českých zemích asi 1 mil. obyvatel (13 obyv./km²)
- Za vlády Karla IV. došlo k **hospodářskému povznesení zemí Koruny české**, a také k růstu obyvatelstva - do vypuknutí husitských válek asi 2 mil. obyvatel v Čechách a 1. mil. na Moravě
- Další odhady jsou velmi rozdílné, nelze reálně vyčíslit **vliv husitských válek a úpadku celé společnosti**
- Za vlády **Rudolfa II** (přelom 16. a 17. stol.) se uvádí **2,3 – 3,3 mil. obyvatel** českých zemí

- **Ztráty způsobené třicetiletou válkou byly dosti značné**
- Často se hovoří o vylidněných Čechách (možný úbytek z 3 až na 1 mil. obyvatel), **odhady se však opět velmi rozcházejí**
- **Počátkem 18. století** je reálný odhad 1,5 mil. obyvatel v Čechách a 0,9 mil. Na Moravě a ve Slezsku, tj. **2,4 mil.**

- Při **první tereziánské konskripci** bylo napočteno na dnešním území ČR obyvatel:
 - V Čechách: 1,97 mil.
 - Na Moravě: 0,87 mil.
 - Ve Slezsku: 0,15 mil., celkem tedy něco přes 3 mil. obyvatel + asi 360 tis. „zatajených“ obyvatel zeměpanskými úřady (ve srovnání s církevním soupisem) →

...takže **v roce 1754** měly české země asi **3,36 mil. Obyvatel**

- **Roční celkové přírůstky obyvatel** se tehdy pohybovaly kolem **7-10 promile**, ke zpomalení došlo v období francouzské revoluce a s napoleonskými válkami

- Naopak od roku 1816 se v důsledku **první průmyslové revoluce, zlepšující se lékařské vědy** (snížení úmrtnosti) a **neklesající porodnosti** počet obyvatel dramaticky **zvyšoval** (roční míry celkové přírůstkivosti 11-16 promile)
- Mezi roky 1830-1860 se počet obyvatel v českých zemích zvýšil z 6,0 mil. na 7,3 mil
- **Poslední sčítání lidu provedené podle starších předpisů** v roce **1857** uvedlo pro zhruba dnešní území ČR **7,12 mil. obyvatel**

- **Hustota zalidnění** činila v té době **90 obyv./km²**, když větší hustotu zalidnění měla v té době jen Anglie a Wales (133), z menších zemí pak Belgie (158) či Nizozemí (97)
- **Polovina 19. století** znamenala pro další vývoj českých zemí **významný zlom**
 - Zrušení poddanství 1848
 - Zrušení roboty
 - Politické změny
 - Výrazný ekonomický rozvoj

(Který fenomén se v té době začal „masově“ šířit?)
- Začaly také **velké mezinárodní migrační pohyby**, dříve nemožné

(Proč nemožné? V českých zemích migrační přírůstky či ztráty?)

První moderní sčítání lidu v roce 1869: 7,56 mil. obyvatel

Sčítání 1880: 8,22 mil. Obyvatel

- V tomto desetiletí (1869-80) byly **vysoké** roční **přirozené přírůstky** (až 10 promile), ale také **ztráta** přes 250 tis. **obyvatel migrací**
- **vystěhovalectví** jak do **jiných zemí Rakouska-Uherska**, tak do **zámoří (USA)**

Sčítání 1890: 8,67 mil. obyvatel, **zpomalení růstu obyvatel českých zemí** jak přirozeným přírůstkem (roční míra kolem 8,5 promile), tak **vystěhovalectvím** (270 tis. osob)

Sčítání 1900: 9,37 mil. obyvatel, další snížení úmrtnosti - **vysoký přirozený přírůstek obyvatel**, migrační ztráty 200 tis. osob

Sčítání 1910: 10,08 mil. obyvatel, **vysoké roční přirozené přírůstky** (nad 10 promile), ale **velmi vysoké vystěhovalectví** (315 tis.)

- Roční celkové přírůstky obyvatel byly v českých zemích (6,8 promile) za sledovaných 50 let asi **třetinu nižší** než byl průměr Evropy (8,9 promile)

(Čím to bylo hlavně způsobeno?)

- **Válečná léta 1914-1918** znamenala po dlouhé době **přirozený úbytek obyvatelstva**, nejvíce v roce 1918 (115,5 tis.)
- V době **vzniku samostatného Československa** (28.10.1918) se odhaduje stav populace na **9,99 mil. osob**

(Co bylo v této době další závažnou příčinou zvýšené úmrtnosti obyvatelstva?)

Sčítání 1921: problémy s **vymezením hranic nového státu** - rekonstrukce uvádí něco přes 10 mil. obyvatel

- Těsně po válce došlo k mírnému nárůstu porodnosti, malému snížení úmrtnosti, **zůstalo vysoké vystěhovalectví**

Sčítání 1930: 10,67 mil. obyvatel

- V tomto desetiletí **relativně příznivý přírůstek obyvatel** (ročně kolem 7 promile), vyšší porodnost, ale i úmrtnost, vystěhovalo se 93 tis. osob

- Mezi roky **1930-1938** se počet obyvatel zvyšoval ročně **již jen o 2,2 promile**, snížila se také negativní zahraniční migrace

K 30. září 1938 (Mnichov) byl odhadnut počet obyvatel českých zemí na **10,9 mil.**

(Srovnejte s dneškem...)

- Během války žilo ve „**vnitrozemí**“ kolem 7,5 mil. a v „**pohraničí**“ kolem 3,6 mil. osob (v roce 1940 max. údaj: 11,16 mil. obyvatel)

(Jak to že počet obyvatel za II. světové války rostl, přitom za I. světové války klesal?)

- Léta **1945 a 1946** jsou demograficky důležitá ***odsunem většiny německého obyvatelstva*** a současně probíhajícím znovuosídlováním českého a moravského pohraničí

Konec roku 1946: 8,69 mil. obyvatel, z toho **jen 250 tis. Němců (!)**

Sčítání 1950: „národní sčítání“, 8,9 mil. obyvatel;
oproti roku **1930** se **počet přítomného
obyvatelstva snížil o 1,78 mil.** (16,7 %)

- Projevily se **další vlivy** než jen odsun německého obyvatelstva – **vysoký přirozený přírůstek** po roce 1945 (až 11,6 promile), **přistěhovalectví ze Slovenska, reemigrace** z ciziny, ale i **ilegální emigrace** po únoru 1948

Sčítání 1961: 9,57 mil. obyvatel

- Roční **přirozené přírůstky** na počátku až 9 promile („poválečná euforie“) se postupně **výrazně snížily**, oficiální **migrace byla zanedbatelná**

Sčítání 1970: 9,81 mil. obyvatel

- **Období demografické recese**, snížila se porodnost, zvýšila se úmrtnost, migrační ztráta 40 tis. osob, politická a společenská krize

Sčítání 1980: 10,29 mil. obyvatel

- Období ***aktivní populační politiky***, byla přijata **populační opatření, která neměla v ČR obdoby**
- Porodnost se zvýšila až na téměř 18 promile ročně, **průměrné roční přírůstky přes 5 promile**, migrační ztráty asi 15 tis. osob

Sčítání 1991: 10,30 mil. obyvatel

- Demograficky velmi **nepříznivá etapa**, velký pokles porodnosti (***proč po tak příznivých 70. letech tak prudký pokles?***), růst úmrtnosti (selhávání zdravotnictví), minimální přirozený přírůstek obyvatel (do 1 promile), migrační ztráty 13 tis. osob

Sčítání 2001: 10,23 mil. obyvatel

- **Naprosto specifické období**: poprvé vytvořeny podmínky pro naprosto **svobodné životní rozhodování** bez zřetele ke společenskému postavení, příjmům nebo majetku (ze začátku..)
- Demograficky ovšem **velmi nepříznivé**

Sčítání 2011: 10,44 mil. obyvatel

- Pokračuje období demokratizace a liberalizace státu, často ovšem velmi pokřiveně..
- **Zlepšila se řada demografických ukazatelů** – kojenecká i celková úmrtnost, porodnost..

(Co se stalo v prvním desetiletí s porodností?)

HLAVNÍ TRENDY OD POČÁTKU 90. LET

- Z hlediska **reprodukce obyvatelstva** českých zemí se jedná o **zásadní přelomové období**
- **Demografické aspekty:**
 - snížení počtu uzavíraných sňatků,
 - vyšší počet rozvodů,
 - vyšší věk snoubenců,
 - snížení počtu narozených dětí,
 - pomalé klesání úmrtnosti, nahrazené později rychlým poklesem zvláště u mužů ve středním a vyšším věku...

- **Společenské aspekty:**

- konec uniformního způsobu života,
- možnost cestování,
- neomezené získávání vzdělání a kvalifikace,
- důraz na individualitu, podnikání, kariéru,
- růst zdravotnických služeb... někdy se hovoří o tzv. ***druhém demografickém přechodu***

.... toto vše vedlo k tomu, že malý, ale přece jen přirozený přírůstek obyvatelstva se po desítkách let změnil **v roce 1994 v přirozený úbytek** (- 10,8 tis.) a tento pokračoval i v dalších letech

Bilance 2007: 10,38 mil. obyvatel

- Po dlouholetém úbytku obyvatelstva přirozenou měnou (1994-2005) došlo v roce **2006 k nevelkému vzestupu** (asi 1,4 tis.), v roce 2007 činil přirozený přírůstek 10 tis. osob

(Proč k tomu došlo?)

- ***Přírůstek stěhováním*** překročil v roce 2005 hranici 30 tis. osob, v roce 2007 představoval již **84 tis. osob – nejvyšší od 50. let**

(Odkud asi nejvíce?)

- ***Celkový přírůstek 93,9 tis.*** byl opět **nejvyšší od počátku 50. let minulého století !!!**

- Výrazně se **snížila *intenzita sňatečnosti***, zvýšil se *průměrný věk* svobodných mužů nad 31 let a žen nad 28 let, naopak **vzrostla *úroveň rozvodovosti*** – rozvodem dnes končí zhruba **každé 2. manželství** (nejčastěji ve 4.-6. roce trvání)
- Výrazně vzrostl **počet *dětí narozených mimo manželství***, v roce 2007 téměř 40 tis. (**34,5 % všech živě narozených dětí**) – **významný trend!!**

Bilance 2008: 10,47 mil. obyvatel

- Za rok 2008 se počet obyvatel **zvýšil celkem o 86,4 tis.**, což bylo o 7,5 tis méně než v roce 2007
- Přirozený přírůstek činil 14,6 tis., což bylo o 4,6 tis. více než v roce 2007 – **kladný přirozený přírůstek již třetím rokem**, je to důsledek zvýšené porodnosti silných ročníků žen ze 70.let
(Jak to asi dlouho vydrží?)

- Počet ***živě narozených*** dětí 119,6 tis. byl **nejvyšší od roku 1993 (hmcp 11,5 promile), úhrnná plodnost se zvýšila na 1,5 dítěte** (v roce 2006 ještě 1,33)
- ***Průměrný věk žen při narození prvního dítěte*** se **zvýšil na 27,3 roku** (celkem bez ohledu na pořadí dítěte na 29,3 roku)
- ***Podíl dětí narozených mimo manželství*** se **zvýšil** již na **36,3 %** (43,5 tis. dětí)

- V roce 2008 zemřelo 104,9 tis. osob (hmců = 10,0 promile), **opět se** ovšem **snížila kojenecká úmrtnost**, a to na **2,8 promile**
- **Naděje dožití při narození vzrostla** na 74,0 roku u mužů a 80,1 roku u žen, **snížila se úmrtnost na všechny 3 hlavní skupiny** příčin smrti

(Které to jsou?)

- Počet uzavřených sňatků 52,5 tis. byl o 4,7 tis. nižší než v roce 2007, ale celkově srovnatelný

- Počet rozvodů 31,3 tis. byl srovnatelný s rokem 2007, **úroveň rozvodovosti (rozvody/manželské páry) dosáhla 49,3 % - historické maximum v ČR !!**
- **Přírůstek stěhováním byl opět velmi vysoký** – 71,8 tis., což bylo ovšem o 12,2 tis. méně než v roce 2007
- Podobně jako v roce 2007 přibylo nejvíce občanů Ukrajiny (18,6 tis.), dále Vietnamu (13,3 tis.) a Slovenska (7,0 tis.)
- Celkem u nás **evidováno 438,3 cizinců s** povolením k pobytu (4,2 % populace; nejvíce UKR, SVK, VIET)

Bilance 2009: 10,51 mil. obyvatel

- Za rok 2009 se počet obyvatel **zvýšil celkem o 39,3 tis.**, což bylo o téměř 50 tis. méně než v roce 2008
- Přirozený přírůstek činil 10,9 tis., což bylo o 3,7 tis. méně než v roce 2008 – **kladný přirozený přírůstek se drží již čtvrtým rokem**, je to důsledek zvýšené porodnosti silných ročníků žen ze 70.let

- Počet **živě narozených** dětí 118,3 tis. byl o 1,2 tis. menší než v roce 2008
- **Hrubá míra celkové porodnosti činila 11,3 promile** (snížení o 0,1 promile), **úhrnná plodnost mírně klesla z 1,50 na 1,49 dítěte** (v roce 2006 ještě 1,33)
- Je zřejmé, **že současná vlna zvýšené porodnosti dosáhla svého vrcholu v roce 2008!**
- **Průměrný věk žen při narození prvního dítěte se zvýšil na 27,4 roku** (celkově na 29,4 let)

- **Podíl dětí narozených mimo manželství se zvýšil** již na **38,8 %** (46 tis. dětí) – tento podíl se ročně zvyšuje zhruba o 2 procentní body
- V roce 2009 **zemřelo 107,4 tis. osob**, což bylo o 2,5 tis. více než v roce 2008
- **hmcú = 10,2 promile, kojenecká úmrtnost** (absolutně 341 dětí) **se mírně zvýšila na 2,9 promile** (z 2,8 promile); snížila se novorozenecká úmrtnost
- **Naděje dožití při narození vzrostla** na 74,2 roku u mužů, u žen stagnovala na 81,1 roku, **snížila se úmrtnost na všechny 3 hlavní skupiny** příčin smrti

- Počet uzavřených **sňatků** 52,5 tis. byl o 4,7 tis. nižší než v roce 2007, ale celkově srovnatelný
- Počet rozvodů 29,1 tis. byl o 2,2 nižší než historické maximum roku 2008; **úroveň rozvodovosti dosáhla 47 %**
- Průměrné manželství trvá do zániku rozvodem 12,5 roku
- Počet **potratů** 40,5 tis. byl zhruba o 1 tis. nižší než v roce 2008

- ***Přírůstek zahraničním stěhováním (28,3 tis.) byl více než 2,5krát nižší než v roce 2008!!***

(Čím je to asi způsobeno?)

- Přistěhovalo se celkem 40 tis. osob a vystěhovalo 11,6 tis. – dvakrát více než v roce 2008
- Nejvíce přibylo občanů **Ukrajiny (8,1 tis.)**, dále Slovenska (5,6), Ruska (4,1 tis.) a USA (2,5 tis.)...svoji druhou pozici z roku 2008 tak ztratil Vietnam..
- Celkem u nás **evidováno 433,3 cizinců s povolením k pobytu** (4,1 % populace)

Bilance 2010: 10,52 mil. obyvatel

- Za rok 2010 se počet obyvatel **zvýšil celkem o 26,0 tis.**, což byl daleko menší nárůst než v předchozích letech
- Přirozený přírůstek činil 10,3 tis., což bylo podobné jako v roce 2009 (10,9 tis.) – **kladný přirozený přírůstek se drží již pátým rokem**, je to důsledek zvýšené porodnosti silných ročníků žen ze 70.let
(Jak to asi dlouho vydrží?)

- Počet **živě narozených** dětí 117,2 tis. byl o 1,1 tis. menší než v roce 2009
- **Hrubá míra celkové porodnosti činila 11,1 promile** (snížení o 0,2 promile), **úhrnná plodnost zůstala na hodnotě 1,49 dítěte** (v roce 2006 ještě 1,33)
- Potvrzuje se, že **současná vlna zvýšené porodnosti dosáhla svého vrcholu v roce 2008!**
- **Průměrný věk matek při narození prvního dítěte se zvýšil na 27,6 roku** (celkově na 29,6 roku)

- **Podíl dětí narozených mimo manželství se zvýšil** již na **40,3 %** (49 tis. dětí) – tento podíl se ročně zvyšuje zhruba o 2 procentní body
- V roce 2010 **zemřelo 106,8 tis. osob**, což bylo o 600 méně než v roce 2009
- **hmcú = 10,2 promile** (stejná jako v roce 2009),
- **kojenecká úmrtnost** (absolutně 313 dětí a další historický rekord) **poklesla na 2,7 promile** (z 2,9 promile); novorozenecká úmrtnost se mírně zvýšila na 1,7 promile
- **Naděje dožití při narození vzrostla** na 74,4 roku u mužů (nárůst o 0,2 roku), u žen vzrostla na 81,6 roku (nárůst o 0,5 roku)

- Počet uzavřených **sňatků** 46,7 tis. byl srovnatelný s předchozím rokem (hrubá míra sňatečnosti poklesla na 4,4 promile)
- Počet rozvodů 30,8 tis. byl také obdobný jako v předchozích letech; **index rozvodovosti se zvýšil na 65,9 %, úhrnná rozvodovost již dosáhla 50 %**
- Průměrné manželství trvá do zániku rozvodem o něco málo více než 12 let
- Počet **potratů** 39,3 tis. byl obdobný jako v posledních letech

- ***Přírůstek zahraničním stěhováním (15,7 tis.) byl více než 5krát nižší než v roce 2008!!***

(Čím je to asi způsobeno?)

Nejvíce přibylo občanů **Slovenska (5,1 tis.)**, dále Ruska (3,7 tis.), Ukrajiny (3,5 tis.), a Německa (2 tis.)...svoji druhou pozici z roku 2008 ztratil Vietnam, snižuje se také počet přistěhovalých z USA..

- Celkem u nás **evidováno 425,3 cizinců s povolením k pobytu**, což je mírný pokles (4,0 % populace)

Sčítání 2011: 10,50 mil. obyvatel

- Za rok 2011 se počet obyvatel **snížil! o zhruba 20 tis.**, což je oproti předchozím letům změna (ale dáno také přepočty bilance obyvatelstva k definitivním výsledkům SLDB 2011)
- Přirozený přírůstek činil 1,8 tis., což bylo výrazně méně než v roce 2010 (10,3 tis.) – **kladný přirozený přírůstek se drží již šestým rokem**, je to důsledek zvýšené porodnosti silných ročníků žen ze 70.let

(Jak to asi dlouho vydrží?)

- Počet **živě narozených** dětí 108,7 tis. byl o 7,5 tis. menší než v roce 2010
- **Hrubá míra celkové porodnosti činila 10,4 promile** (snížení o 0,7 promile), **úhrnná plodnost se snížila na 1,43 dítěte**
- Opět se potvrzuje, **že současná vlna zvýšené porodnosti dosáhla svého vrcholu v roce 2008!**
- **Průměrný věk matek při narození prvního dítěte se zvýšil na 27,8 roku** (celkově na 29,7 roku)

- **Podíl dětí narozených mimo manželství se zvýšil** již na **41,8 %** (46 tis. dětí) – tento podíl se ročně zvyšuje zhruba o 2 procentní body
- V roce 2011 **zemřelo 106,8 tis. osob**, což bylo prakticky stejné jako v roce 2010
- **hmcú = 10,2 promile** (stejná jako v roce 2009 a 2010),
- **kojenecká úmrtnost** (absolutně 298 dětí a další historický rekord) **se udržela na 2,7 promile**; taktéž novorozenecká úmrtnost se udržela na 1,7 promile
- **Naděje dožití při narození vzrostla** na 74,7 roku u mužů (nárůst o 0,3 roku), u žen vzrostla na 81,7 roku (nárůst o 0,1 roku)

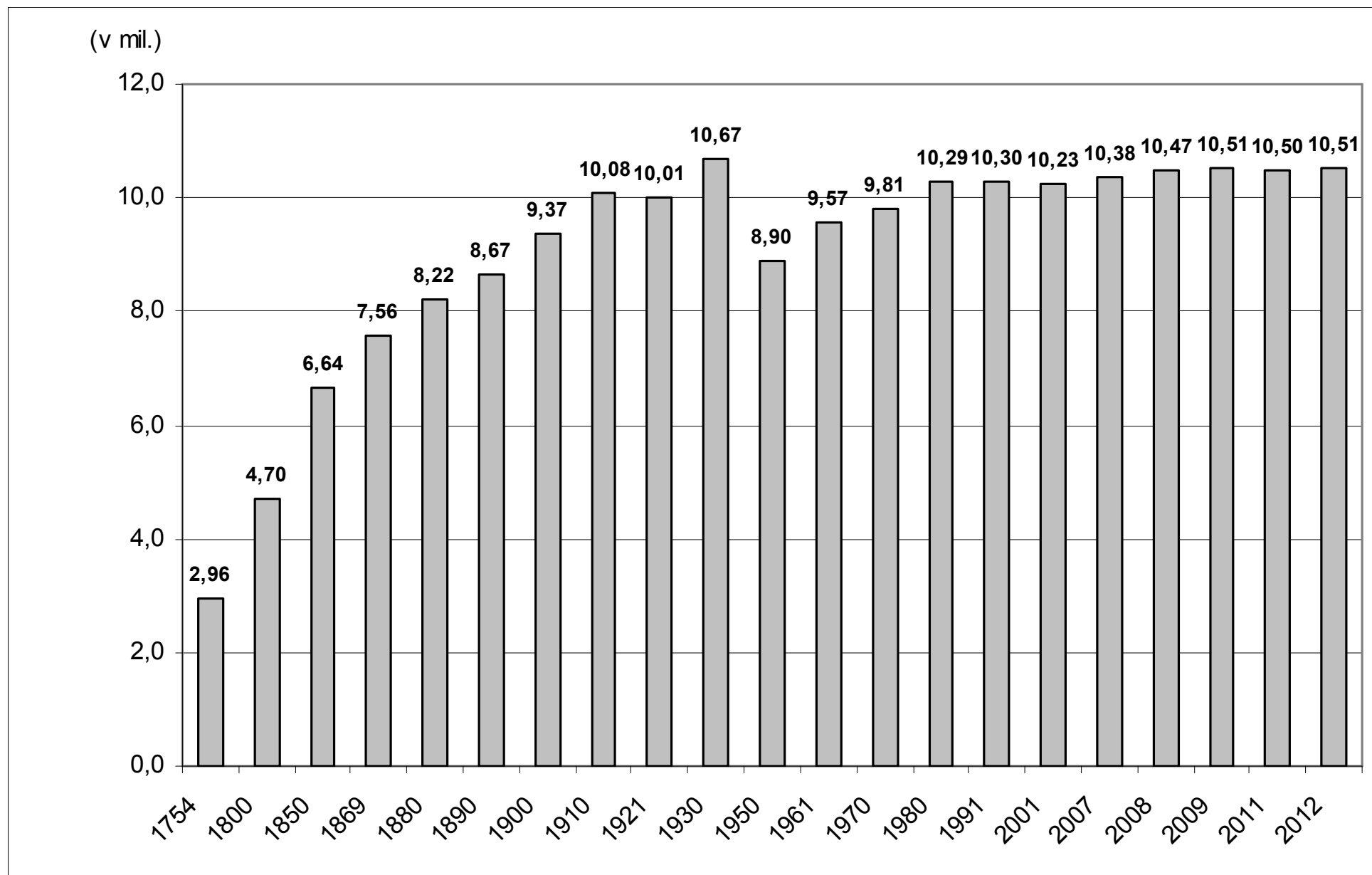
- Počet uzavřených **sňatků** 45,1 tis. byl oproti předchozímu roku nižší o 1,5 tis. (hrubá míra sňatečnosti poklesla na 4,3 promile)
- Počet rozvodů 28,1 tis. byl o 2,5 tis. nižší než v roce 2010; **index rozvodovosti poklesl na 62,3 %, úhrnná rozvodovost mírně klesla na 46,2 %**
- Průměrné manželství trvá do zániku rozvodem o něco málo méně než 12 let
- Počet **potratů** 38,9 tis. byl mírně nižší než v posledních letech

- ***Přírůstek zahraničním stěhováním (16,9 tis.) byl 5krát nižší než v roce 2008!! (ale o něco vyšší než 2010)***

(Čím je to asi způsobeno?)

- Nejvíce cizinců žijících v ČR je z Ukrajiny (118 tis.), Slovenska (84 tis.), Vietnamu (53 tis.) a Ruska (36 tis.)
- Nejvíce cizinců žije v Praze (180 tis.), dále ve Středočeském a Jihomoravském kraji
- Celkem u nás **evidováno 450 tis. cizinců s povolením k pobytu**, což je mírný nárůst (4,3 % populace)

Vývoj počtu obyvatel v českých zemích v letech 1754-2012

Struktura obyvateľstva

STRUKTURA OBYVATELSTVA PODLE POHLAVÍ A VĚKU

Pohlaví obyvatelstva je jednou z charakteristik, která může přispět k typologii populace

- Poměr pohlaví je **výsledkem několika spolupůsobících fenoménů**:
 - 1) Poměr pohlaví **živě narozených dětí** (***jak je tomu v ČR?***)
 - 2) Pohlavně **diferencovaná úmrtnost** (mužská nadúmrtnost) (***ve kterém věku asi začíná a proč?***)
 - 3) **Zevní faktory** jako druh migrace, dramatické události (války)..

- Poměr pohlaví se vyjadřuje buď jako **podíl mužů a žen v populaci** (%) nebo jako počet mužů na 1000 žen (*maskulinita*) či obráceně (*feminita*)
- **Podíl žen** byl v českých zemích vždy „o něco“ **vyšší** než podíl mužů a pohyboval se mezi 51-54 % (v roce 2011: 51,0 %)

Věkové složení obyvatelstva

- Je důležitou **biologickou charakteristikou populace**
- Věková struktura je podrobně prezentována podle **jednotek věku** nebo **kalendářních let** narození nebo agregovaně podle různých charakteristických **věkových skupin** (nejčastěji pětileté věkové skupiny)
- Nejčastěji používaným způsobem interpretace věkové struktury obyvatelstva je tzv. **věková pyramida**
- Vedle věkové struktury umožňuje současně graficky znázornit i strukturu obyvatelstva podle pohlaví
- Její podstatou jsou dva spojené grafy, resp. dvojitý **histogram početnosti mužů a žen**

- V **levé části** grafu jsou **údaje pro muže**, v pravé části pro ženy
- Na **vodorovnou osu** se nanáší **počet obyvatel**, na **svislou osu** jednoleté či pětileté **věkové kategorie**
- V grafickém znázornění věkové pyramidy se zobrazují **veškeré nepravidelnosti způsobené jakýmikoliv událostmi v historii dané populace** (války, epidemie, hospodářské krize, období konjunktury, apod.)

2. DV

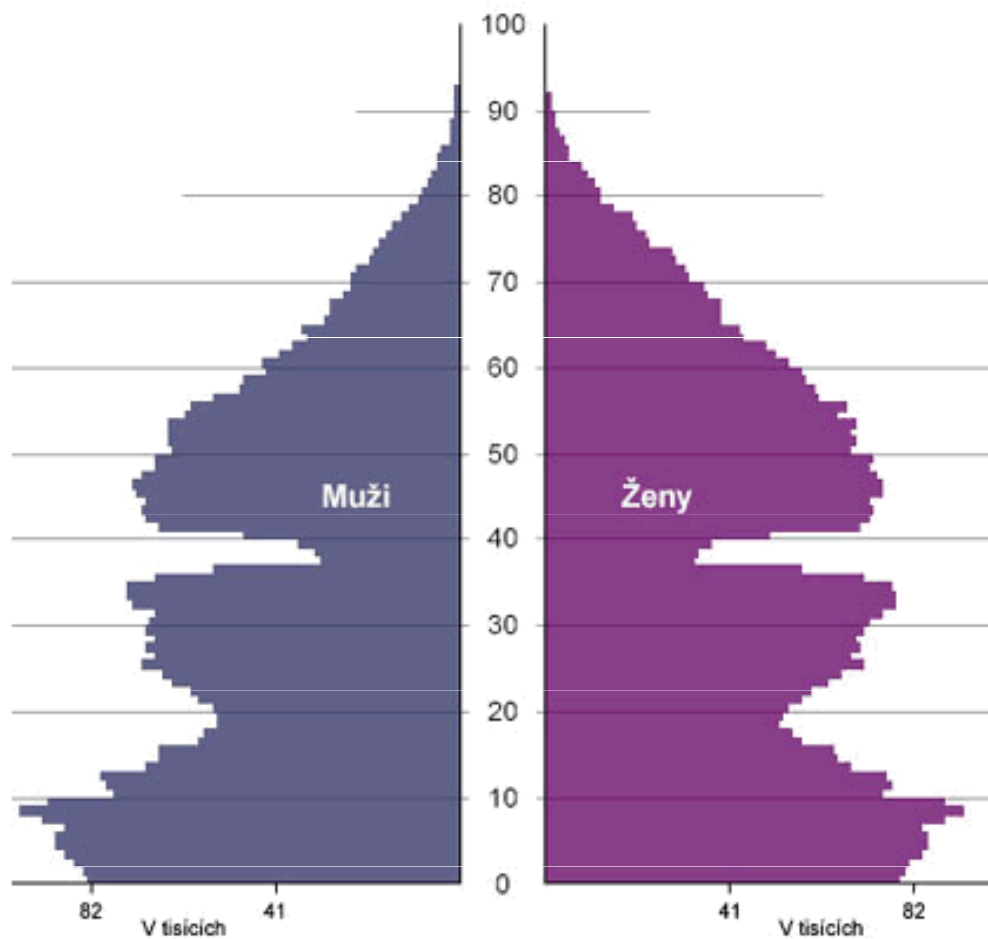
SO podle věku

1955

2006

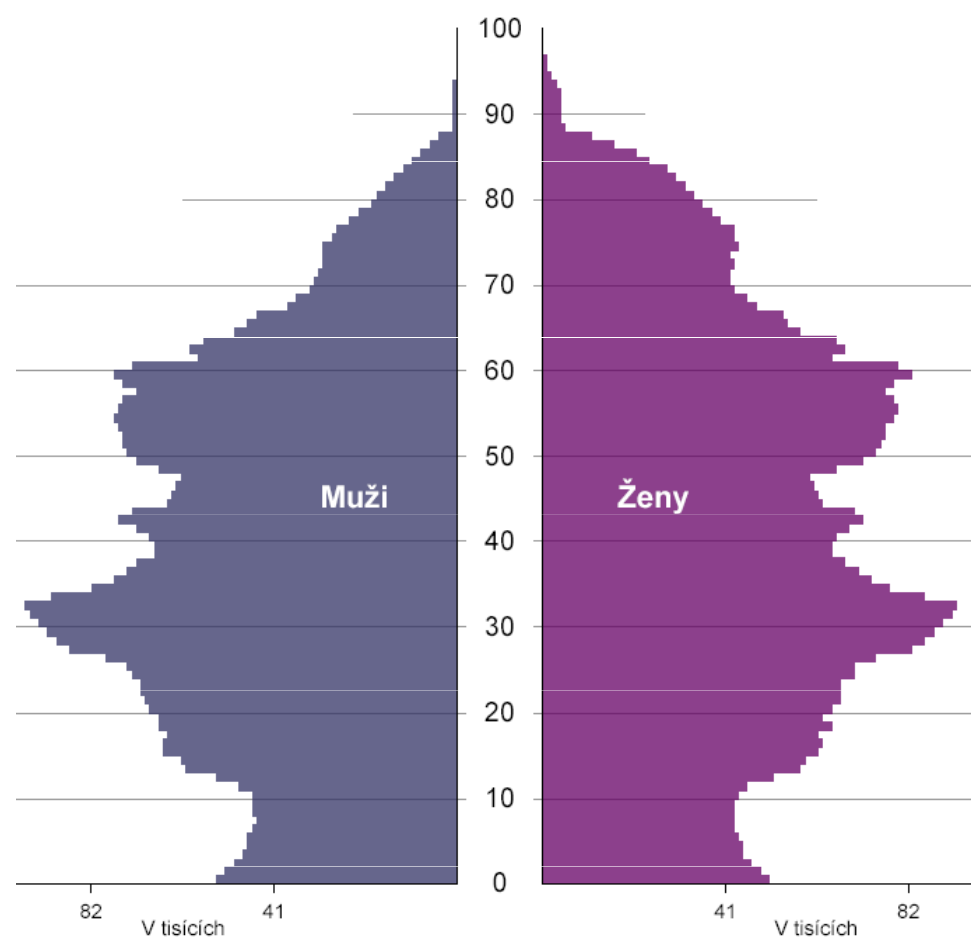
Věková skladba obyvatelstva: 1955

Česká republika

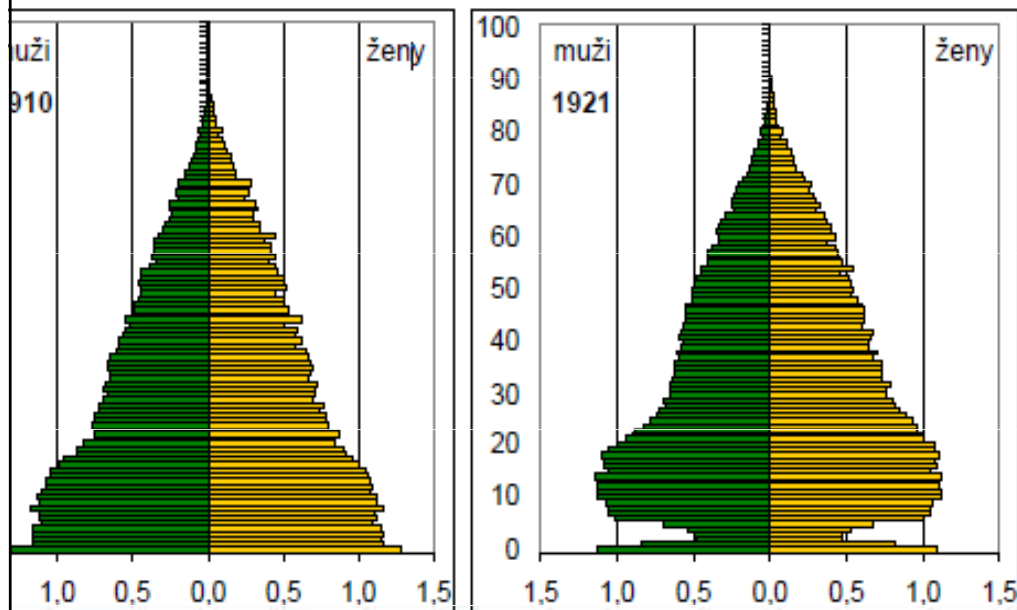

Věková skladba obyvatelstva: 2006

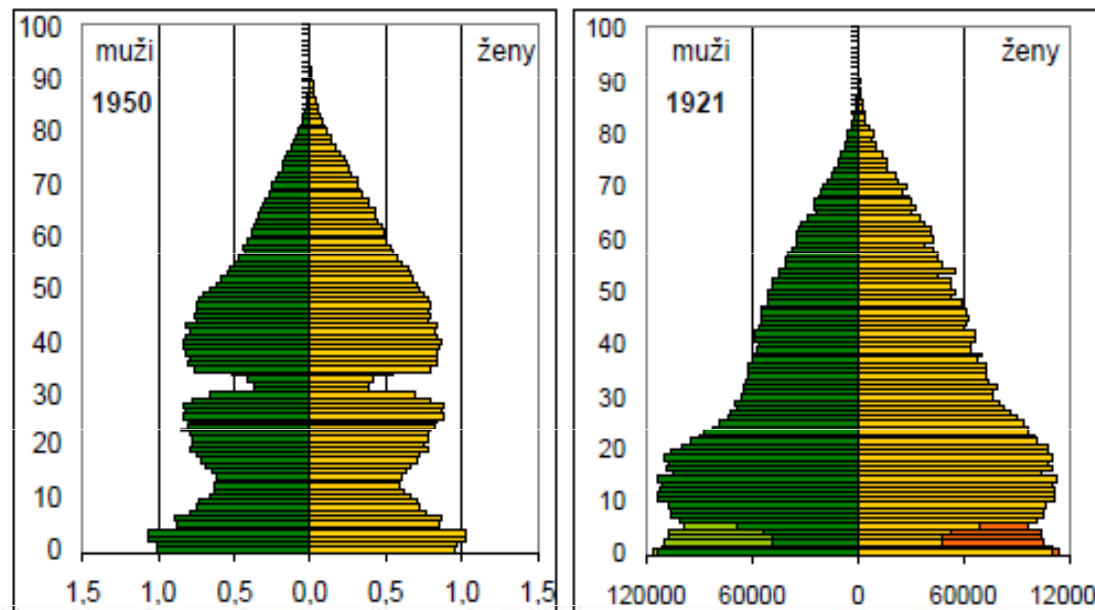
Česká republika

6. Veková struktura z dat sčítání 1910, 1921, 1930

7. Veková struktura 1921 a nemožnosti v období 1910-1921

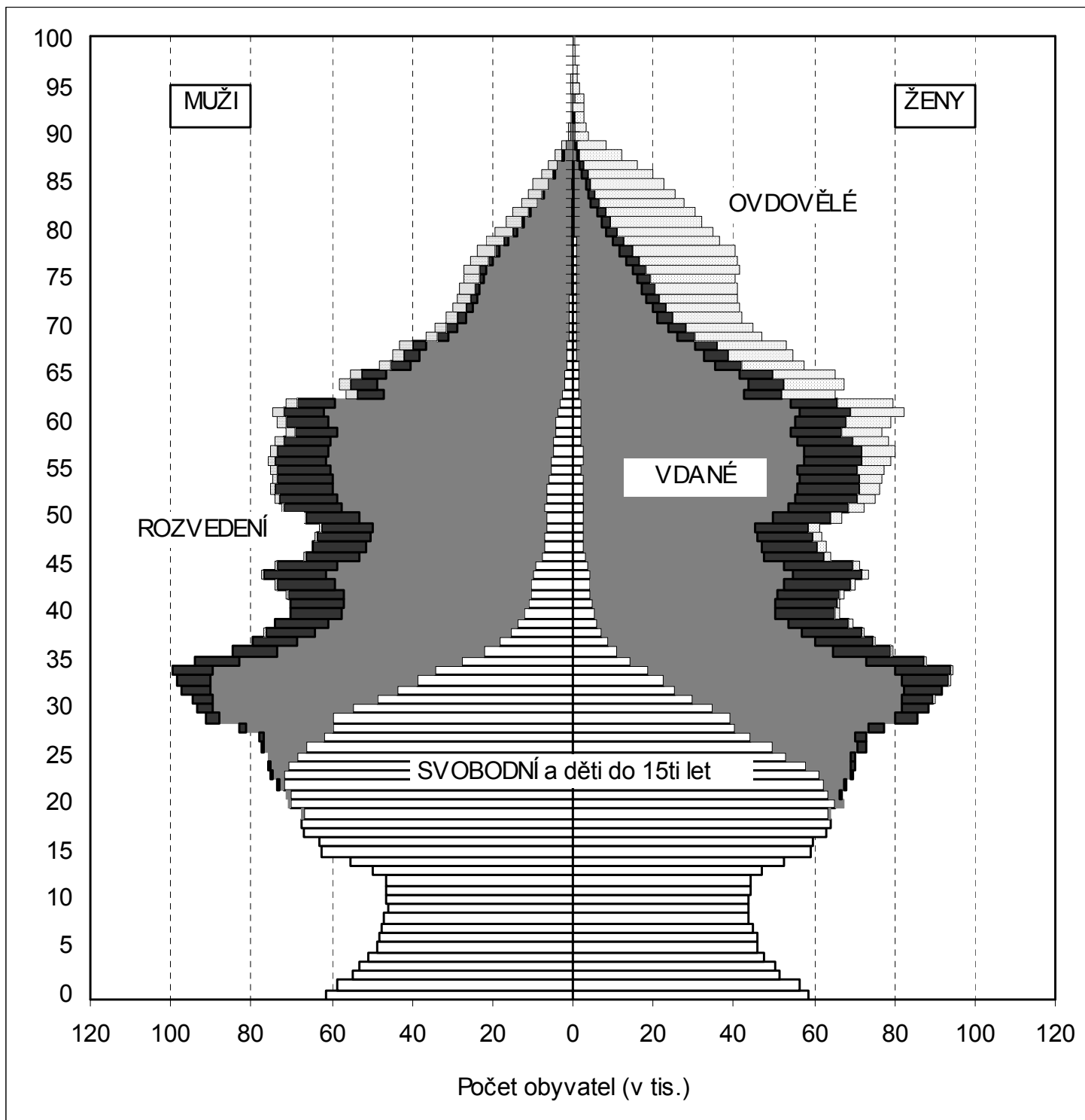
8. Sčítání lidu v letech 1910, 1921, 1950, POPIN Czech republic

Zdroj (graf 7): Kochanovskov: Odhad ztrát na populaci v českých krajích v letech 1900-1950, 1980

KOCHANOVSKÝ, I. 1960. *Odhad ztrát na populaci v českých krajích 1900-1960*. Demografie. 1960, 2. 108-123 s.
 KOCHANOVSKÝ, I. 1995. *Sezónnost demografických událostí v českých zemích v 17. až 20. století*. Demografie: revue pro výzkum populačního vývoje. 6. roč. 37, 9-21s.
 ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2005. *Číslo obyvatelstva v zemi Koruny české 1914-1918*. 2005. Praha: Český statistický úřad. 2005. 324 s. ISBN 80-250-1036-8
 WWW: <http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/p/4016-05>

Sčítání lidu v Republice československé ze dne 15. února 1921, 1924. Praha: Státní úřad statistický: Bursík & Kohout, 1924. Díl I., 129 s.
 Sčítání lidu v republice československé k 1.12.1930. Státní úřad statistický, Praha: Bursík a Kohout v Praze. 1934. sešit 7
 Sčítání lidu v Republice československé ke dni 1. března 1950, 1958. Praha: Státní úřad statistický, 1958, Díl II., 114 s.
 Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910 in Österreich. 1917.
 Wien: Kaiserlich-Königliche Hof- und Staatsdruckerei. 1917. 51s.

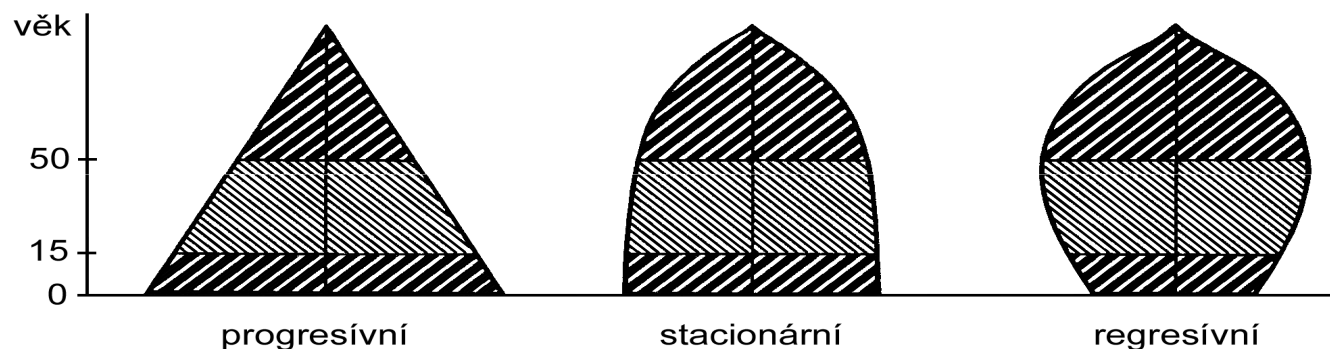
2008

Specifické vlivy projevující se ve věkové struktuře České republiky:

- obecně **výrazná převaha žen ve vyšších věkových kategoriích**, zhruba od padesátého roku života (typické pro většinu zemí ekonomicky vyspělého světa)
- **snížení počtu narozených v období 1. světové války** (1914 – 1918; stále ještě patrný zářez ve věkové pyramidě),
- **snížení počtu narozených v době světové hospodářské krize** (1930 – 1935)
- **vzestup míry porodnosti** již od počátku čtyřicátých let v době nacistické okupace, a **zejména po 2. světové válce**
- **pokles porodnosti na přelomu padesátých a šedesátých let** – legalizace interrupcí,
- **krátké mírné oživení v polovině šedesátých let** - pronatalitní opatření,
- **pokles porodnosti na konci šedesátých let** - společensko-ekonomická krize
- **prudký nárůst úrovně porodnosti v první polovině sedmdesátých let** - pronatalitní opatření (kohorty 1974 a 1975 jsou početně nejsilnější v celé české populaci),
- **hluboký pokles porodnosti od poloviny devadesátých let** - reakce na změněnou politickou a sociálně-ekonomickou situaci v zemi po roce 1989,
- **mírný nárůst porodnosti po roce 2000** - silné ročníky (ženy) z poloviny sedmdesátých let se dostávají do věku, kdy začínají rodit děti - rozšiřuje se základna pyramidy.

- Jednou z dříve užívaných typologií obyvatelstva, jejíž základy jsou přeneseně využívány dodnes je **klasifikace švédského demografa G. Sundbärga (1900)**, jenž vyslovil zákonitost, vztahující se k věkové struktuře
- Sundbärg rozdělil obyvatelstvo podle věku na **tři základní skupiny – dětskou (0-14 let), reprodukční (15-49) a postreprodukční (50 a více)**, jejichž základ je určen tzv. **reprodukčním (rodivým) věkem žen (15–49 let)**

Neplést reprodukční a produktivní věk!!

Podle zastoupené dětské a postreprodukční složky je možné určit **tři populační typy**:

- 1) Progresivní typ** (s výraznou převahou dětské složky nad reprodukční – modelově 400:500:100)
- 2) Stacionární typ** (dětská a postreprodukční složka jsou téměř vyrovnány – 265:505:230)
- 3) Regresivní typ** (postreprodukční složka převažuje nad dětskou – 200:500:300)

(Který typ je dnes typický pro ČR?)

Základní věkové složení obyvatelstva

- Tím se rozumí třídění podle **tří velkých věkových skupin**, které jsou mezinárodně srovnatelné:

0-14 let, 15-64, 65 a více let

- Toto členění se primárně **neváže na reprodukční věk** a základní typy obyvatelstva, je spojeno s ekonomickou aktivitou, resp. neaktivitou

- ***Index stáří***

$$I_S = \frac{P_{65+}}{P_{0-14}} * 100$$

- ***Index ekonomického zatížení***

$$I_{EZ} = \frac{O_{0-14} + O_{65+}}{O_{15-64}} * 100$$

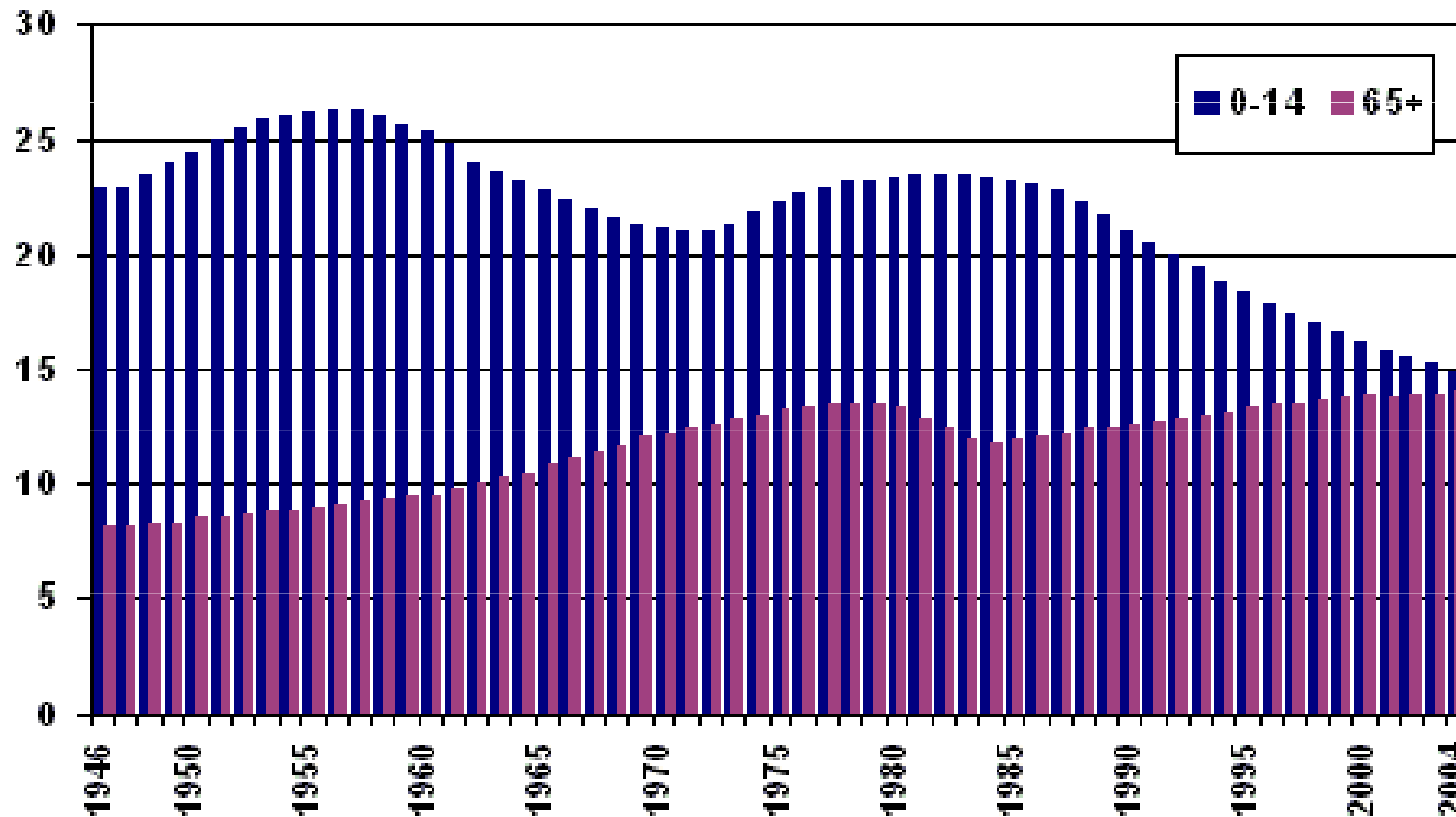
2. DV

SO podle věku

Věkové skupiny - 0-14, 15-64, 65+

Index stáří

Podíl obyvatel ve věkové skupině 0-14 a 65 a více let
v letech 1946-2004 (v %)

Rok 1990

- děti do 15 let: 21,0 %, 65+ : 12,6 %

Rok 2011

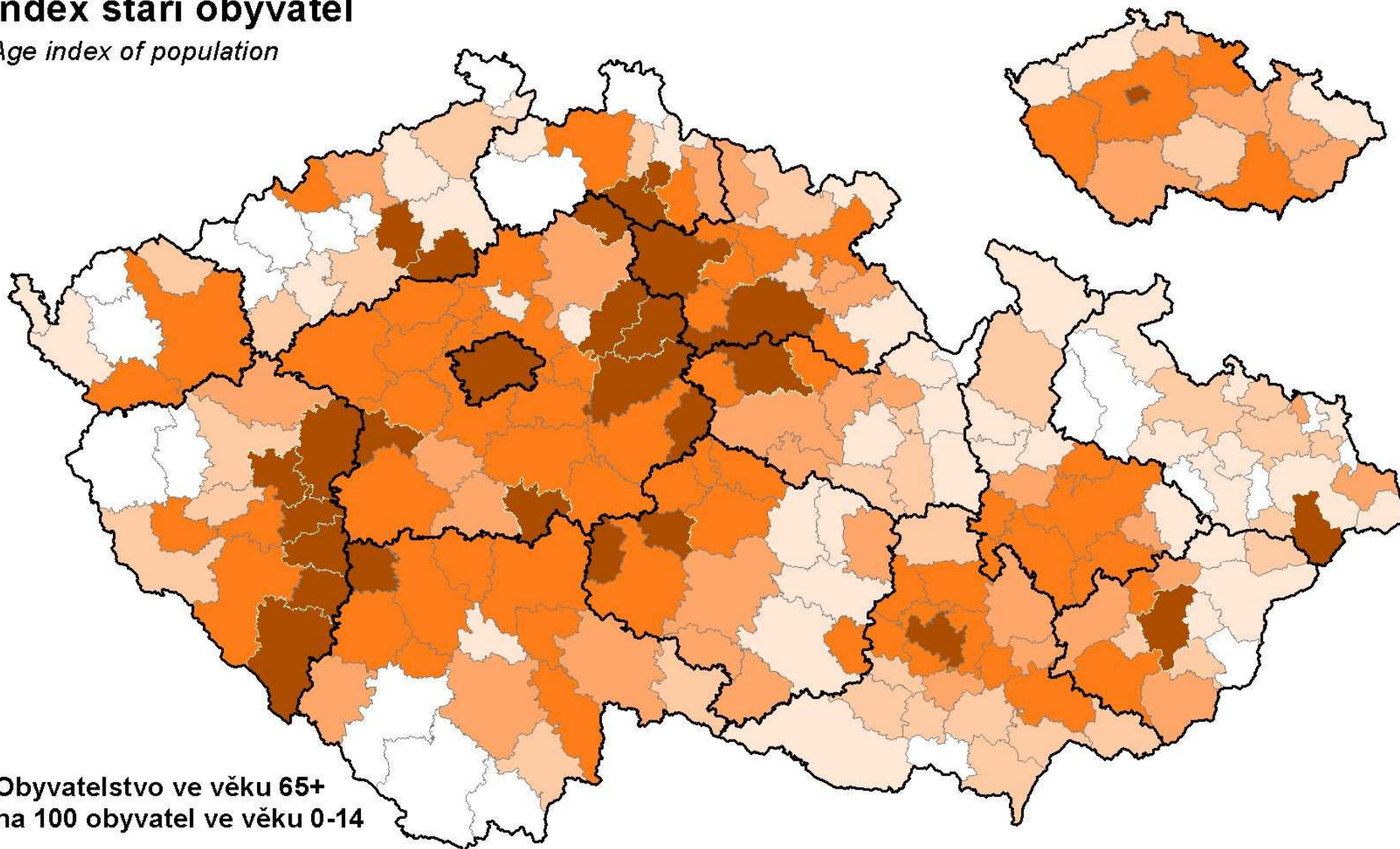
- děti do 15 let: 14,3 %, 65 + : 16,1 %

—→ **rokem 2006 byl zahájen trend převahy starší populace nad dětmi** a tento se bude nadále **zrychlovat**, jak budou hranici 65 let překračovat početně silnější generace narozené v době 2. světové války a zvláště v prvních letech po ní

- ***Index stáří 2011: 112,8 %***

Index stáří obyvatel

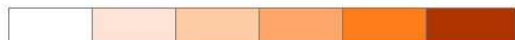
Age index of population

Obyvatelstvo ve věku 65+
na 100 obyvatel ve věku 0-14

*Population aged 65 and more per
100 inhabitants aged 0-14*

65 75 80 85 95

Česká republika (Czech Republic) = 85,4

Extrémní hodnoty (Extreme values):

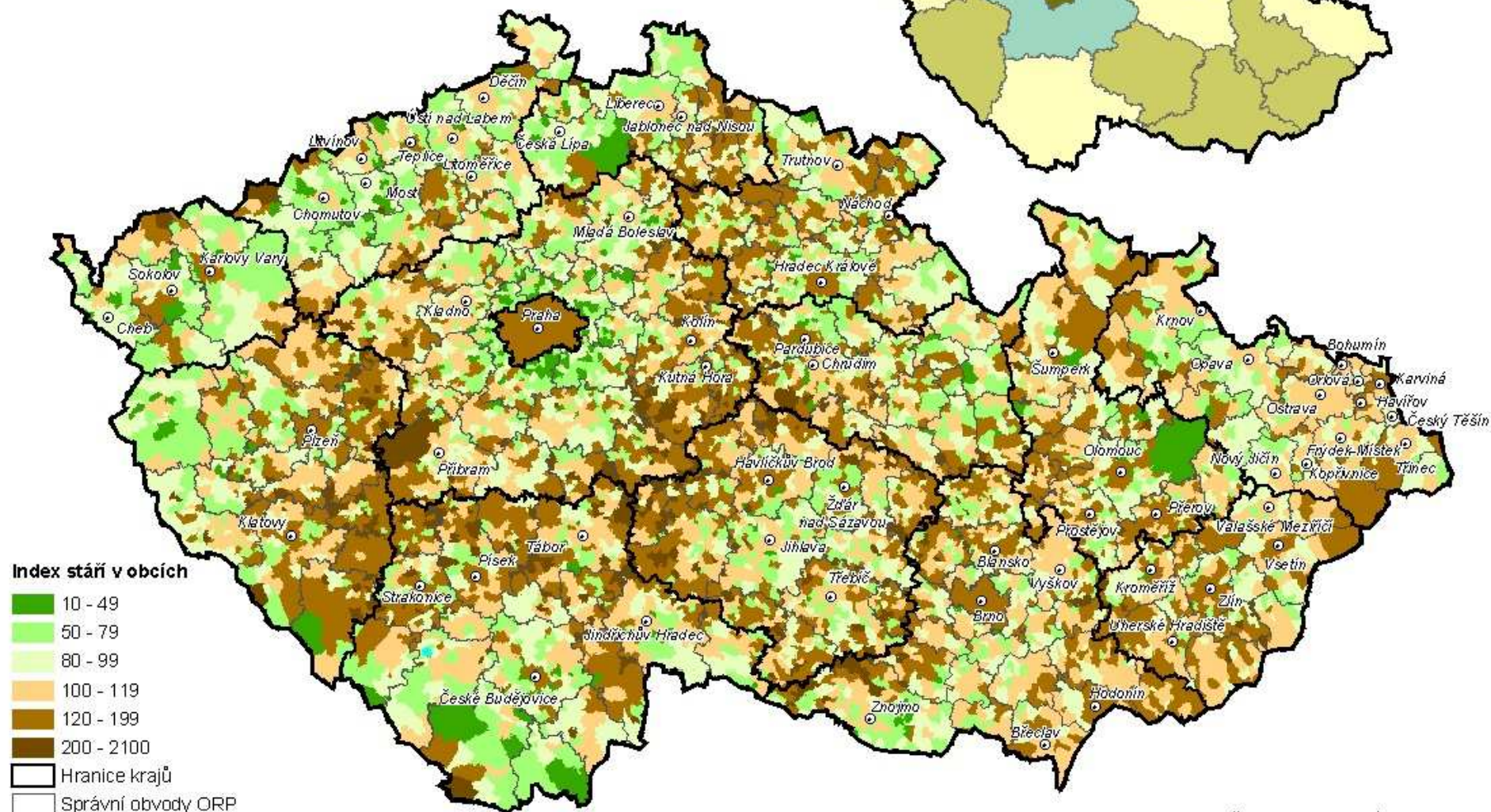
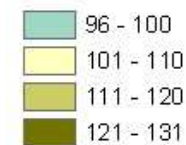
Maximum: Praha = 121,2

Minimum: Česká Lípa = 51,6

Index stáří

podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů 2011

Index stáří v krajích

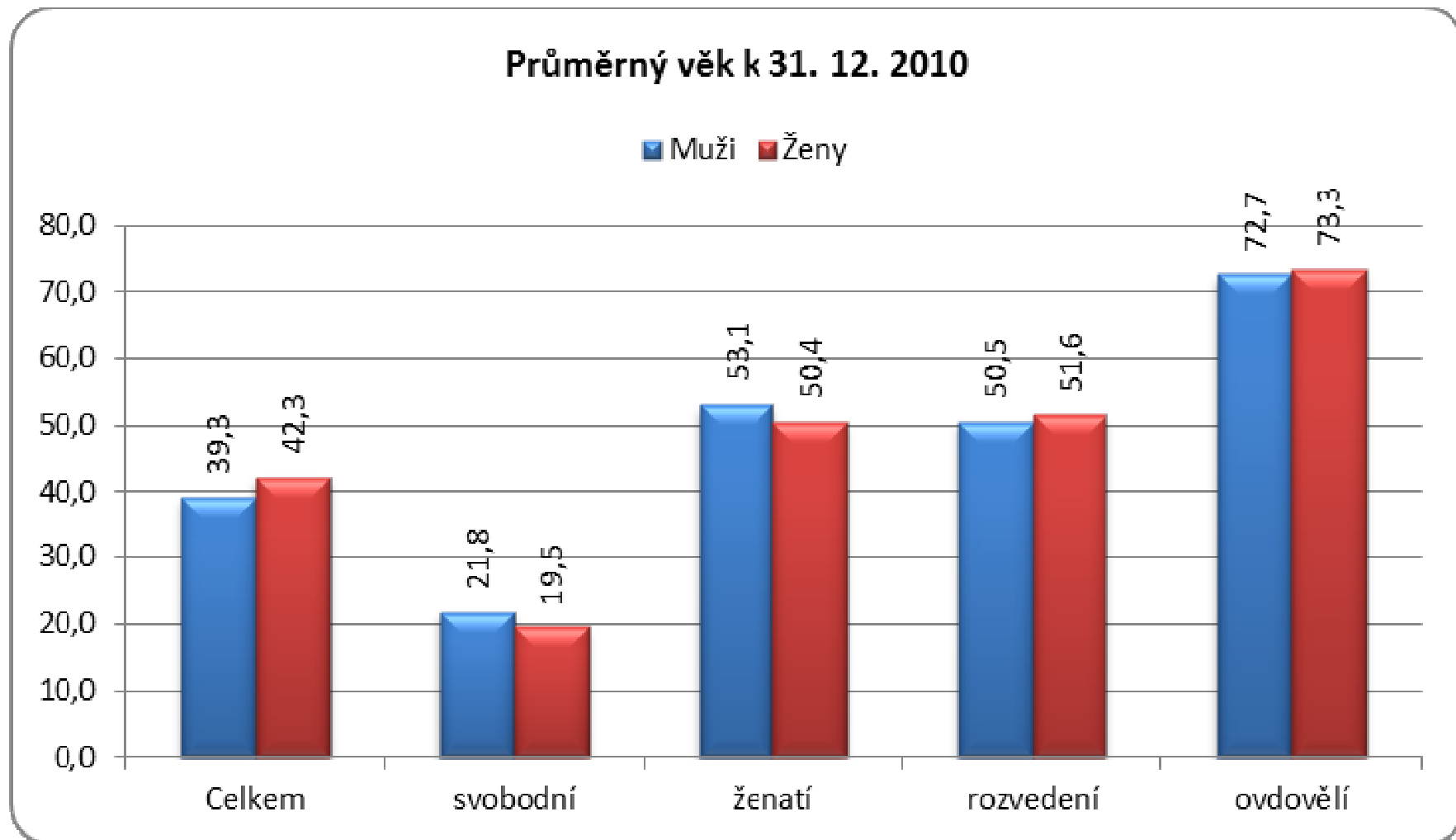

Index stáří vyjadřuje počet obyvatel starších 64 let na 100 obyvatel mladších 15 let.

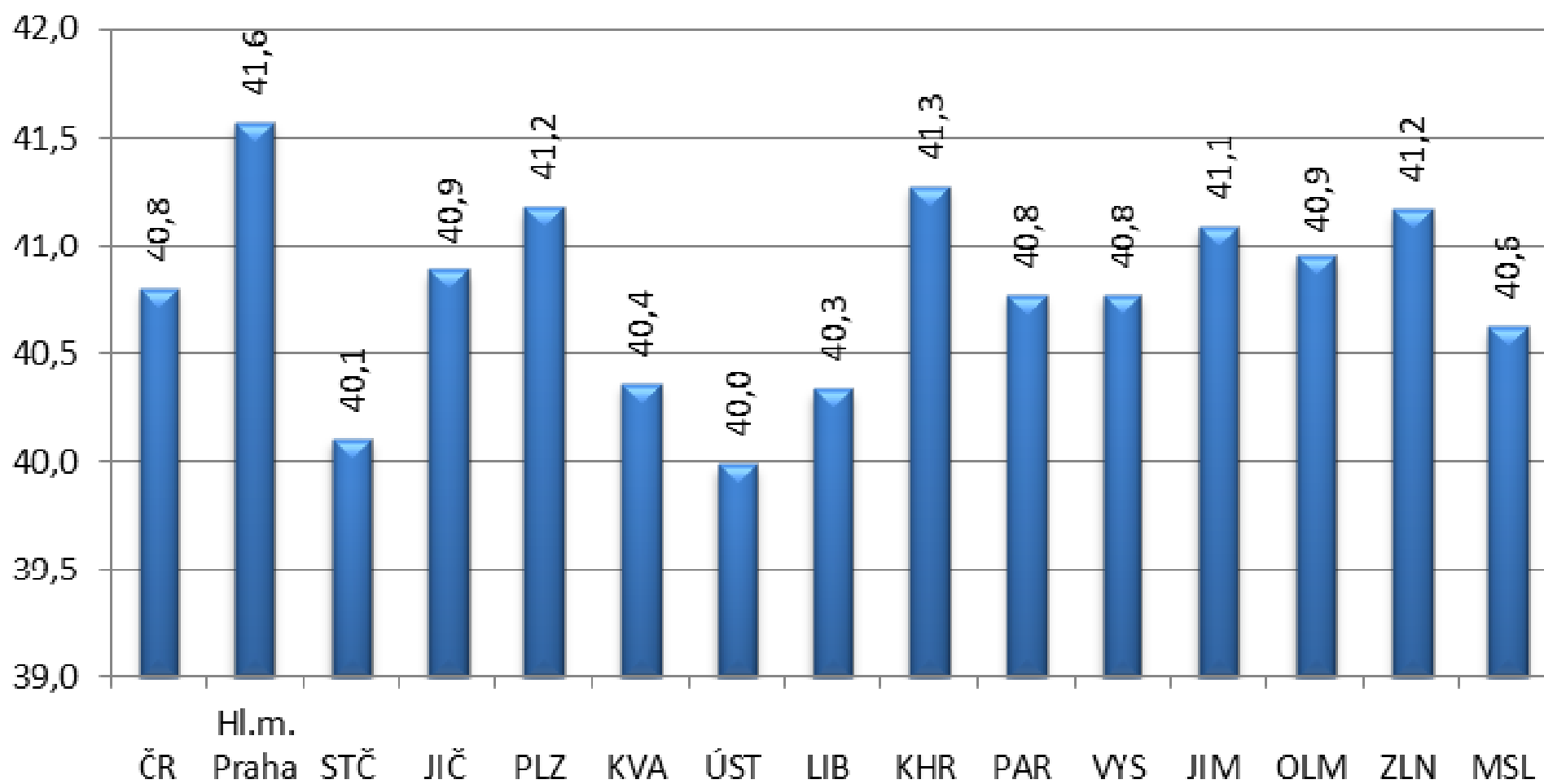
Populační projekce ČSÚ z roku 2004 (střední varianta):

- Po zvýšení úhrnné plodnosti až na 1,6 dítěte na jednu ženu a ročním kladném saldu migrace 25 tis. a více osob **začne opětovný úbytek obyvatelstva**
- Počet **narozených poklesne opět pod 90 tis.** při stále rostoucím počtu seniorů
- Rok 2020: 20 % osob ve věku 65+, **2050: 30 %**

- **Průměrný věk** obyvatel ČR v roce 2010: 40,8 roku (muži: 39,3; ženy: 42,3) a tento neustále roste (**Průměrný věk vs. věkový medián a modální věk?**)

Průměrný věk k 31. 12. 2010

- Mezi roky 1990-2011 **vzrostla naděje dožití:**

- 1) mužů při narození o 7,1 roku na 74,7 let;
- 2) žen při narození o 5,3 roku na 80,7 let

⇒ **rozdíl mezi pohlavími se snižuje!**

(Jak si stojíme ve srovnání s vyspělým světem?)

Struktura obyvatelstva podle národnosti

Historické diferenciační vlivy:

- 1) **Přirozená reprodukce obyvatelstva**
(průmyslová revoluce, sílí německá menšina)
- 2) **Vystěhovalectví** (postihovalo více průmyslové oblasti s většinovým německým obyvatelstvem)
- 3) **Definice národnosti** odvozovaná za Rakouska-Uherska z tzv. „obcovací řeči“

Data pouze ze sčítání lidu!!

- V roce 1930: česká národnost 7,30 mil.
německá 3,15 mil.
polská 93 tis.
slovenská 44 tis.
ukrajinská a ruská 23 tis.
.....

- Specifikum: „**československá**“ národnost u sčítání 1921 a 1930
- Vlastní deklarace národnosti v roce 1991, objevila se „**moravská**“ národnost (1,4 mil. osob, 13,2 % populace) a slezská národnost (44 tis.)
- Sčítání 2001: česká národnost 90,4 %
moravská 3,7 %
slovenská 1,9 %
polská 0,5 %
německá 0,4 %, ukrajinská,
vietnamská 0,2 %
- **Z hlediska národnosti je ČR velmi jednotná**
- **Rómové** v roce 1989: 145 tis.
1991: 32 tis.
2001: 11 tis. (realita kolem 250 tis.)

Sčítání 2011

- Česká národnost (64,3 %, tj. 6,7 mil.)
- Moravská (5,0 %, tj. 522 tis.)
- Slovenská (1,4 %, tj. 147 tis.)
- Romská (5 tis. obyvatel...)

- **Stále více lidí se k národnosti nevyjadřuje**, v roce 2011 to bylo 2,6 mil. osob (v roce 2001 jen 173 tis.)

Struktura obyvatelstva podle vzdělání

- **Zestátnění a zesvětštění škol** za Josefa II – významný počin
- V roce **1860 chodí do národní školy už 97 % dětí** školou povinných (rozdíly mezi pohlavími malé)
- V ČR, která má dnes, podobně jako jiné společensky vyspělé země **téměř plnou gramotnost**, se pro hodnocení struktury obyvatelstva podle vzdělání využívá vhodnějšího kritéria, a to **nejvyššího dosaženého stupně vzdělání**.

Rozlišují se kategorie:

- ***základní vzdělání a bez vzdělání*** (či nedokončené základní vzdělání)
- ***střední vzdělání bez maturity***
- ***střední vzdělání s maturitou a vyšší odborné vzdělání (VOŠ)***
- ***vysokoškolské vzdělání***

Vzdělanost obyvatelstva staršího 15 let v ČR v letech 1950-2011 podle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání

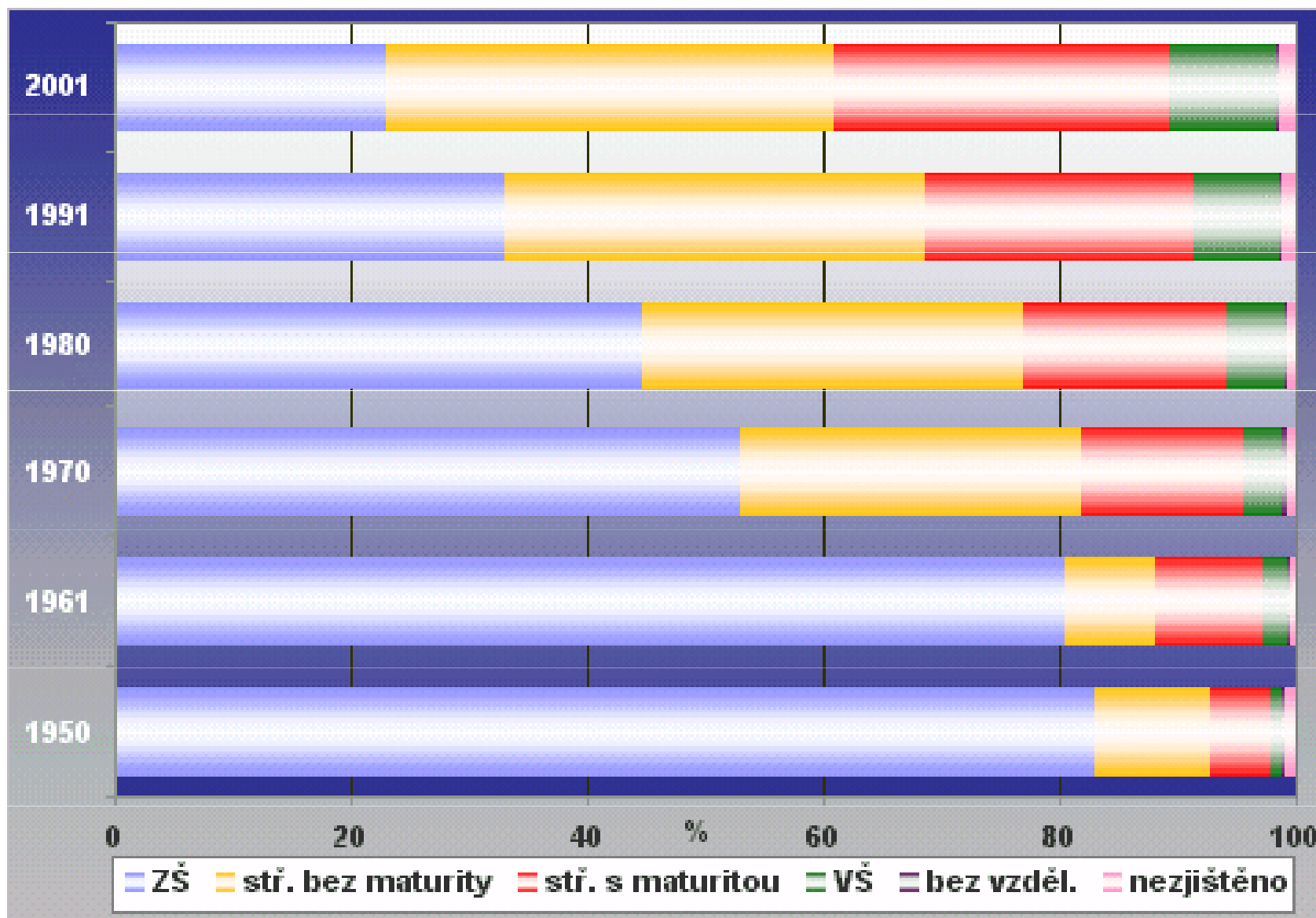
nejvyšší dosažené vzdělání	1950 (%)	1991 (%)	2001 (%)	2011 (%)
základní a bez vzdělání (vč. neukončeného a nezjištěného)	84,2	34,5	24,7	*18,0
střední odborné (bez maturity)	9,8	35,4	38,0	33,0
úplné střední s maturitou (+VOŠ)	5,1	22,9	28,4	31,2
vysokoškolské	0,9	7,2	8,9	12,5

* V roce 2011 bylo nezjištěno vzdělání u 477 tis. osob, není proto do první kategorie zahrnuto.

Sčítání 2011

- **Výrazně roste počet vysokoškoláků** v ČR, v roce 2011 jich bylo sečteno 1,11 mil. oproti 762 tis. v roce 2001
- **Roste ovšem také počet osob bez vzdělání**, tedy těch, co nikdy nechodili do školy – v roce 2011 jich bylo 42,4 tis., před deseti lety o 5 tis. méně
- **Nejvíce lidí s VŠ vzděláním je v Praze** (zhruba 23 %), dále v Jihomoravském a Moravskoslezském kraji

- **Data pouze ze sčítání lidu!!** Počítá se pouze obyvatelstvo **starší 15 let**; Za kraje a ČR odhady z VŠPS..

Struktura obyvatelstva podle náboženství

- Důležitý **kulturně-politický znak** populace
- V českých zemích měla vždy **dominantní postavení římskokatolická církev**, podporovaná habsburským dvorem
- Navenek měly české země na přelomu 19. a 20. století **95 % katolickou většinu**
- Za první republiky se **uvolnily evangelickým církvím nové prostory**, římskokatolická církev si nesla v českém politickém životě habsburskou diskreditaci
- Největší úspěch však postupně získalo **ateistické hnutí**

Sčítání 1921: římskokatolické vyznání 82,0 %

evangelické celkem 4,0 %

československé 5,2 %

izraelské 1,3 %

pravoslavné 0,09 %

bez vyznání 7,2 %

- Rok **1953** byl potom **nadlouho posledním**, kdy státní demografická statistika evidovala položku „náboženství“

Sčítání 1991: římskokatolické 39,0 %

evangelické celkem 2,5 %

čs. církvev husitská 1,7 %

bez vyznání 40,0 %

Sčítání 2001: římskokatolické 26,5 %, bez vyznání 58,5 % a **proces ateizace** českých zemí **se stále prohlubuje**

Sčítání 2011

- **Možnost neodpovědět na otázku víry využilo 4,7 mil. osob!!**
- „Dominuje“ stále **římskokatolická církev** (1,08 mil. osob), dále hluboko za ní je Českobratrská církev evangelická (52 tis.) a Církev československá husitská (39 tis.)
- Více než 700 tis. lidí uvedlo, že věří, ale neuvedlo v co..

Struktura obyvatelstva podle ekonomické aktivity

- Mezi nejdůležitější, ale také nejmladší klasifikace obyvatelstva na základě ekonomických znaků patří členění podle ***ekonomické aktivity***
- V České republice došlo v posledních dvaceti letech k několika **změnám ve vymezení souboru *ekonomicky aktivních obyvatel...***

V současné době (od sčítání lidu 2001) naše statistika považuje za **ekonomicky aktivní** osoby:

- **zaměstnané, zaměstnavatele, samostatně činné osoby (OSVČ)**
- **pracující důchodce, pracující studenty a učně**
- **ženy na mateřské dovolené** v trvání 28 nebo 37 týdnů
- **osoby ve vazbě** nebo výkonu trestu
- **nezaměstnané osoby** (registrované, dostupné, aktivně si hledající práci)
- (tehdy také osoby v základní, náhradní nebo civilní vojenské službě)

Obyvatelstvo ***ekonomicky neaktivní*** bývá dále členěno na:

- **osoby nezávislé** (nepracující důchodci, ostatní nepracující osoby s vlastním zdrojem obživy),
- **osoby závislé** na živiteli (nepracující žáci, studenti a učni, děti předškolního věku, ženy na další mateřské dovolené, osoby v domácnosti a ostatní závislé osoby)

Základním ukazatelem je potom ***míra ekonomické aktivity (EA)***, kterou můžeme charakterizovat jako podíl ekonomicky aktivních z celkového počtu obyvatel starších 15 let:

$$míra_{EA} = \frac{EA}{P_{15+}} * 100$$

Tento se v mezinárodních srovnáních často nahrazuje ***úrovní ekonomické aktivity*** (produktivní věk místo EA, také může být celá populace míst 15+)

- Míra ekonomické aktivity v celé populaci v roce 2011 dle VŠPS byla 58,3 %
- Míra ekonomické aktivity v rámci skupiny 15-64letých byla dle VŠPS 70,5 %

Dynamika obyvateľstva

DYNAMIKA OBYVATELSTVA

- Obyvatelstvo není statický element, naopak vyznačuje se **silnou dynamikou změn** (charakteristický rys každé populace)
- Jedná se o změny **počtu, struktury, prostorového rozložení** a dalších znaků populace
- Velké množství forem demografické dynamiky lze rozdělit v zásadě do **tří kategorií pohybu**:

- 1) přirozený pohyb obyvatelstva** (vnitřní změny) je výsledkem přirozeného rozmnožování a umírání obyvatelstva.
- Podle vztahu těchto procesů jde buď o **přirozený přírůstek** nebo **úbytek obyvatelstva**

2) mechanický pohyb (mobilita) obyvatelstva zahrnuje všechny **prostorové přesuny** obyvatelstva.

- Největší pozornost je však obvykle věnována **migračním pohybům** zahrnujících emigraci a imigraci obyvatel
- Podle poměru těchto složek dochází buď k **migračnímu přírůstku** nebo **úbytku obyvatelstva**

3) sociálně-ekonomický pohyb zahrnuje přesuny obyvatelstva mezi jednotlivými sociálními skupinami

- Tento pohyb je zpravidla následkem **sociálně právních změn** týkajících se obyvatelstva - může jít např. o změnu rodinného stavu, zaměstnání, úrovně vzdělání, sociální příslušnosti apod.
- Výsledkem tohoto pohybu jsou **změny ve struktuře obyvatelstva podle ekonomických a sociálních znaků**

PŘIROZENÝ POHYB

- **Přirozený pohyb** (někdy také přirozená měna) **obyvatelstva** vzniká tím, že se obyvatelé rodí a umírají. Zahrnuje tedy populační procesy, které souvisí s:
 - rozmnožováním - jde o proces **porodnosti** (*natality*)
 - umíráním - jde o proces **úmrtnosti** (*mortality*)
- K **dalším populačním procesům**, jež mohou do jisté míry ovlivnit základní procesy (především porodnost), avšak **nevstupují přímo do bilance přirozeného pohybu**, patří hlavně **sňatečnost**, **rozvodovost** a **potratovost (ale..)**

- **První údaje o přirozeném pohybu obyvatelstva** na území českých zemí pocházejí z ***císařské konskripce z roku 1762***
- Údaje **nelze považovat za zcela spolehlivé**, zejména přepočtené relativní údaje – počty obyvatel z konskripcí byly nedokonalé

Pro srovnání: mezi roky 1760-1770 v Čechách
(bez Moravy a Slezska – zde nižší pp):

- Narozených: 85–96 tis. (**natalita 43-46 promile**)
- Zemřelých: 66-83 tis. (**mortalita 32-40 promile**)
- ***Přirozený přírůstek:*** 12-23 tis. (**6-11 promile**)
(Kolik je to zhruba dnes?)

Vysoká natalita i mortalita českých zemí, roční přirozený přírůstek koncem 18. století kolem 10 promile...poměrně příznivé období

Průběh 19. století:

- napoleonské války,
- finanční bankrot roku 1811,
- zahájení 1. průmyslové revoluce,
- metternichovský absolutismus...

...revoluční rok 1848,

- Bachův absolutismus,
- liberalizace společnosti,
- druhá průmyslová revoluce (od 70. let 19. stol.),
- ekonomická krize následovaná **renesancí naší ekonomiky, která se stává nejdůležitější v celém Rakousku-Uhersku**

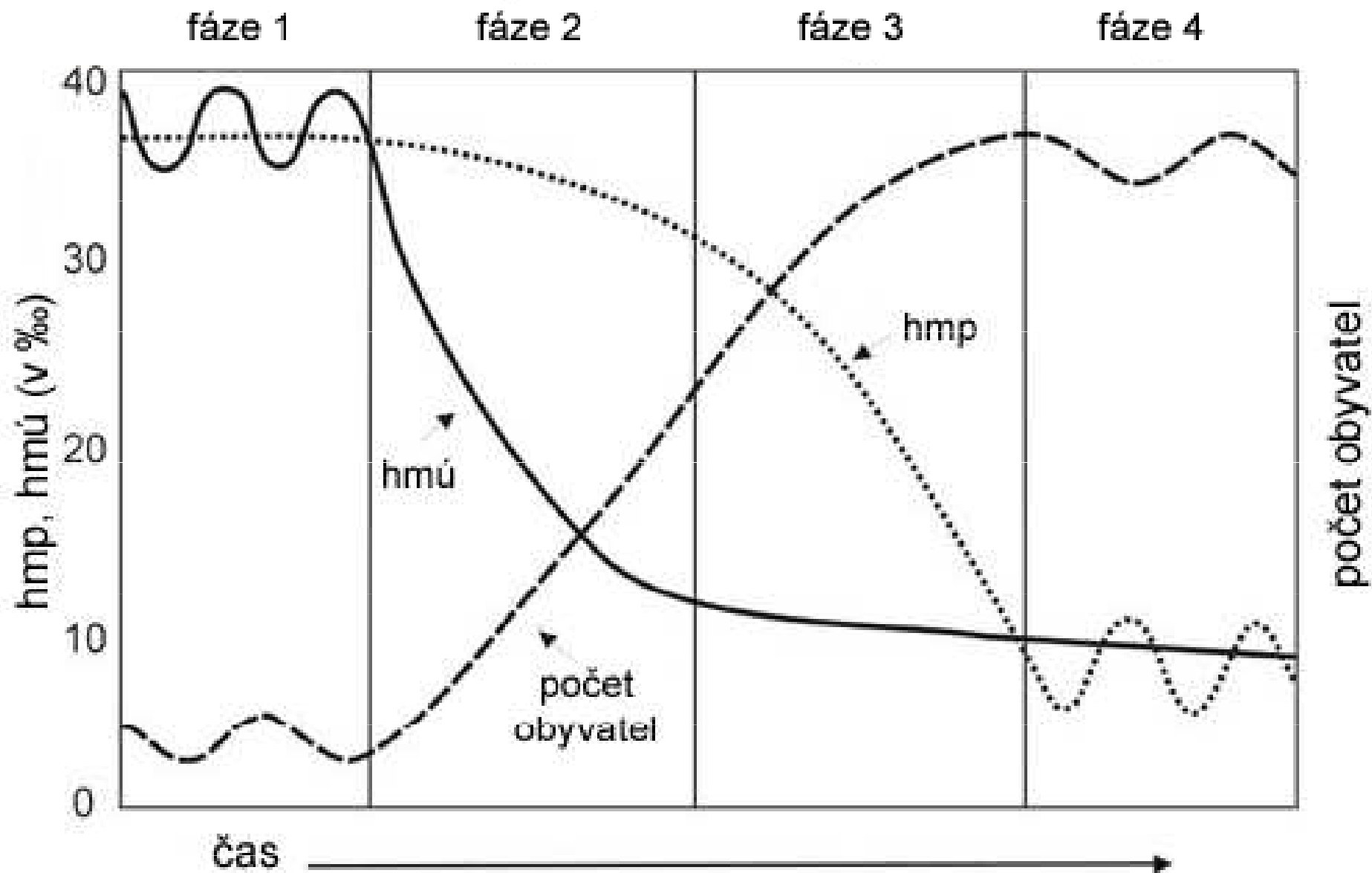
...vše mělo vliv na kolísání přirozeného přírůstku

.....tohle vše se projevilo ve velkých **výkyvech přirozené měny obyvatelstva**, od velmi nízkého přirozeného přírůstku v letech 1805-14 (2-6 promile) po období **liberalizace** (od 60. let) a **národního obrození** (9-11 promile)

- **Počet narozených** se pohyboval od 200 do 330 tis., **zemřelých** mezi 150-245 tis.
- Hrubá míra sňatečnosti v 19. stol. mezi 7-9 promile

- Konec 19. a počátek 20. století se nese ve znamení **vrcholné druhé fáze demografického přechodu** (*Víte co to je?*)
- Od konce 19.století se **natalita snižuje jen mírně, výrazně se ale snižuje mortalita** – jedná se o **přelom ve vývoji celkové úmrtnosti**, která se přibližuje hranici 20 promile
- Také úspěšně se šířící vlna **novomalthusianismu** (*co to je?*) (zatím mírnější pokles natality) **předznamenává pozdější prudký pokles reprodukce obyvatelstva po roce 1900**

Model demografického přechodu

Dvacáté a počátek 21. století lze z hlediska přirozené reprodukce členit do **9 vývojových etap**:

1. Etapa 1901-1918

- Vysoká porodnost se pravidelně snižuje (průměr však stále 31 promile ročně)
- Úmrtnost klesá něco nad **20 promile („revoluční hodnota“)**, stále **vysoký přirozený přírůstek se drží těsně pod 10 promile ročně**
- 1. světová válka: přirozené zhroucení všech křivek, **1815-18 přirozený úbytek obyvatel** (-6 promile)

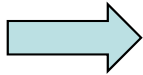
2. Etapa 1919-1937

- Období „první republiky“ se zpočátku (1919-22) jeví jako „**kompensační**“ - porodnost 22-26 promile, úmrtnost 15-17 promile (pp kolem 6,5 promile)
- **Později prudký pokles porodnosti** na 14 a **stabilizace úmrtnosti** pod 13 promile (pp v roce 1937 jen 1,5 promile) – vrchol **třetí fáze demografické revoluce** (konec)

3. Etapa 1938-1944

- Další válečné období; došlo „paradoxně“ ke **zvýšení sňatečnosti i porodnosti** – v jiném tempu ve vnitrozemí a v pohraničí (***kde více?***)
- **Celková úmrtnost se** postupně u civilního obyvatelstva **zvyšovala**, nikoliv však skokově (14 promile)

4. Etapa 1945-1960

- V poválečných letech vysoká sňatečnost (kolem 10 promile), **vysoká porodnost** (22) a **poměrně nízká úmrtnost** (12) **vysoký pp** (až 11,5 promile)
- Později **pokles sňatečnosti, porodnosti**, ale i úmrtnosti (příznivé)
- Založena **Státní populační komise** (1956) se snahou změnit nepříznivý populační vývoj

5. etapa 1961-1970

- Snížení porodnosti pod 14 promile
- **Snížení úmrtnosti pod 11 promile**, což mírně kompenzovalo nižší porodnost
- **Demograficky a reprodukčně nepříznivé období**

6. Etapa 1971-1980

- Vysoká sňatečnost (kolem 10 promile)
- **Vysoká porodnost** (v letech **1974-76 těsně pod 20 promile** → období „*renaissance natality*“)
- Bohužel se **zvýšila úmrtnost** až ke 13 promile
- Konec období: nepříznivý ekonomický vývoj, vzestup cen a „příprava“ na velmi nepříznivou etapu reprodukce obyvatelstva

7. Etapa 1980-1990

- **Snížení sňatečnosti i porodnosti** (až na 13,3 promile v roce 1989), **postupné snižování úmrtnosti** z 13,1 na 11,6 promile v roce 1989
- Došlo ke **snížení životní úrovně rodin** v důsledku **zdražení** životních potřeb v letech 1979, 1982, 1985
- Příklad: **ceny potravin** se zvedly mezi lety 1977 a 1985 o **21 %**, nepotravinářské zboží a služby o 18 %, veřejné stravování o 35 %...
- Zvláště podražilo **dětské oblečení a obuv**, což mělo neblahé následky na výrazné snížení porodnosti

8. Etapa 1991-2000

- **Změna životních hodnot** obyvatelstva, přijaty nové modely podobné západoevropským
- Šíří se **nesezdané soužití** partnerů, **snižuje se sňatečnost** (ze 7 až na 5 promile), **porodnost** (z 12 na 9 promile v roce 2000), rapidně **klesá počet dětí připadajících na jednu ženu**
- **Úhrnná plodnost** („počet dětí na 1 ženu“) **klesla z 1,89 (rok 1990) na negativně rekordních 1,13!!** (rok 1999)

- **Počet *narozených*** se pohyboval od roku 1994 kolem hranice **90 tis. dětí!!!**
- **Mírně se snižuje *úmrtnost*** (z 11,8 na 10,6 promile v roce 2000), což znamená **prodlužování délky lidského života**
- Zlom v roce **1994 (!!)**: začíná ***přirozený úbytek obyvatelstva ČR*** (v letech 1990-93: 0,1-0,5 promile kladný, pak až do roku 2000 kolem -2 promile ročně)

- *Rozvodovost* je **setrvale kolem 3 promile**
- Počet *rozvodů na 100 sňatků* se zvýšil z **41 na 54**
- *Kojenecká úmrtnost* klesla z 10,8 na **4,1 promile!!** (rok 2000), novorozenecká úmrtnost ze 7,7 na 2,5 promile
- *Potratovost* klesla z **12,2 na 4,6 promile**; počet **potratů** na 100 narozených klesl z **98 na 52!!**

- Podíl ***mimomanželsky narozených dětí*** vzrostl z 10 na 22 % (rok 2000)
- ***Průměrný věk matek*** se zvýšil z 24,7 na 27,2 roku
- ***Průměrný věk při prvním sňatku*** u M: z 24,7 na 28,5 roku, u Ž: z 22,2 na 26,2 roku
- ***Naděje dožití při narození vzrostla*** u M: z 68,3 na 71,7 roku, u Ž: z 75,7 na 78,4 roku

9. Etapa 2001-2010

- Jedná se o **demograficky příznivější období** než to předchozí, zvláště pak jeho konec
- V prvních letech ještě oscilace **porodnosti** kolem 90 tis. dětí ročně (9 promile), později růst na 102,5 tis. (rok 2005) a **120 tis. v roce 2008 (11,5 promile)**
- **Počet dětí narozených mimo manželství vzrostl z 23,5 % na 40,3 % !!**
...(a mezi roky 1990-2010 z 8,5 % na 40,3 %!!!)

- **Úhrnná plodnost se zvýšila** z 1,15 (rok 2001) na 1,50 (2008), 1,49 (2010)
- **Sňatečnost** se dostala na **historické minimum** a pohybuje se kolem 5 promile
- **Rozvodovost** je stále kolem 3 promile; **počet rozvodů na 100 sňatků se dostal až na 74** (rok 2004), v roce 2010 to bylo 66 rozvodů; **úhrnná rozvodovost** (tedy jaký podíl uzavřených manželství se rozvede) **dosahuje téměř 50 %**

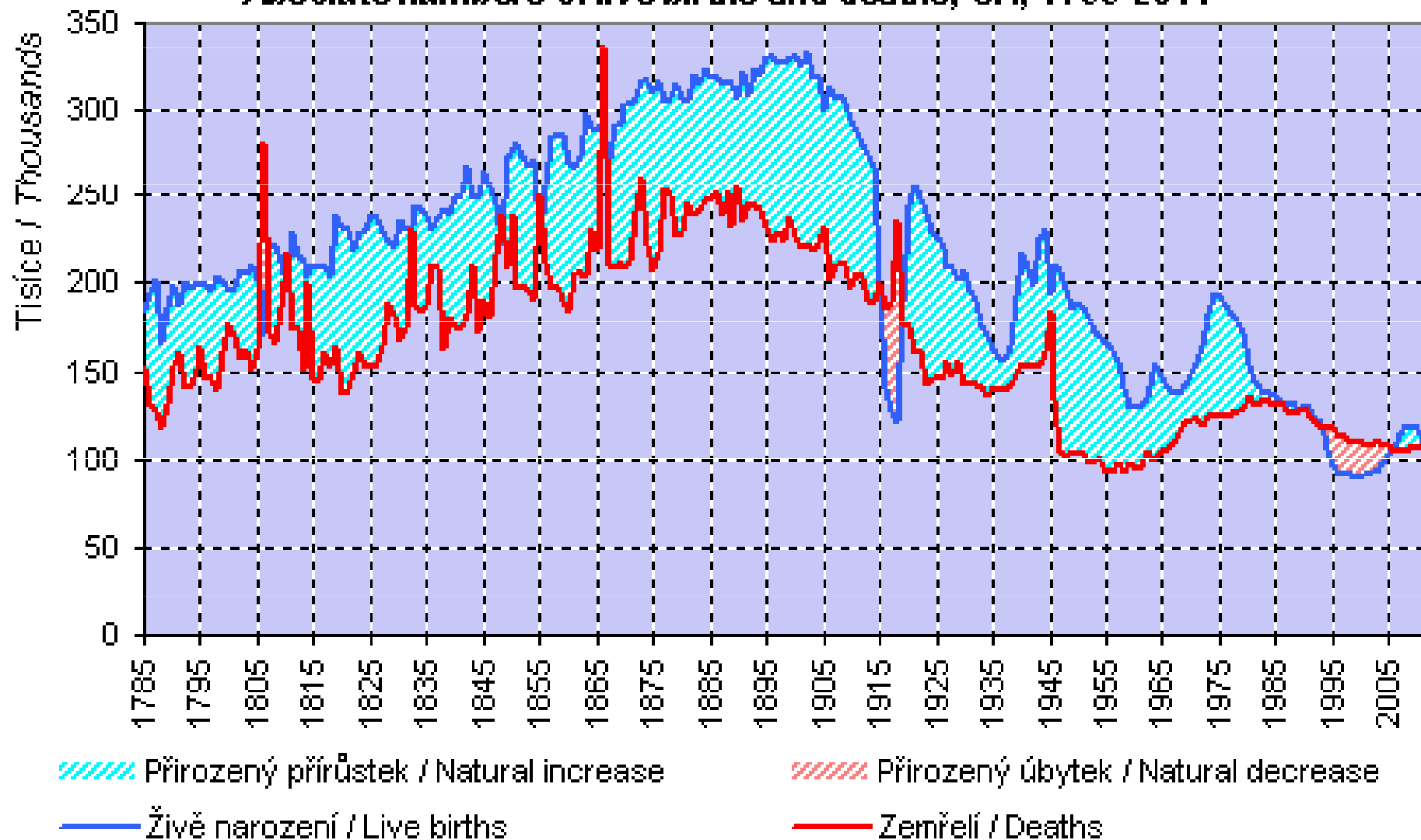
- Počet zemřelých se pohybuje něco nad 100 tis. hranicí (107 tis. v roce 2010), **úmrtnost** (těsně nad 10 promile, v roce 2010: 10,2) **se blížíla historickému minimu** z konce 50. a poč. 60. let, kdy byla pod 10 promile
- **Kojenecká úmrtnost ještě klesla z 4,0 na 2,8 promile (2010)**, což nás vyneslo mezi **první desítku zemí světa!!**; novorozenecká z 2,3 na 1,6 promile (2009); (2010 to bylo 1,7 promile)
- **Počet potratů** na 100 narozených **klesl z 50 na 33** a stále mírně klesá

- **Průměrný věk matek vzrostl** z 27,5 na 29,6 roku
- **Průměrný věk při narození 1.dítěte vzrostl** z 25,3 na 27,6
- **Průměrný věk při prvním sňatku vzrostl** u M: z 29,2 na 32,2 roku; u Ž: z 26,9 na 29,4 roku
- ...všechny tyto hodnoty dlouhodobě pravidelně rostou

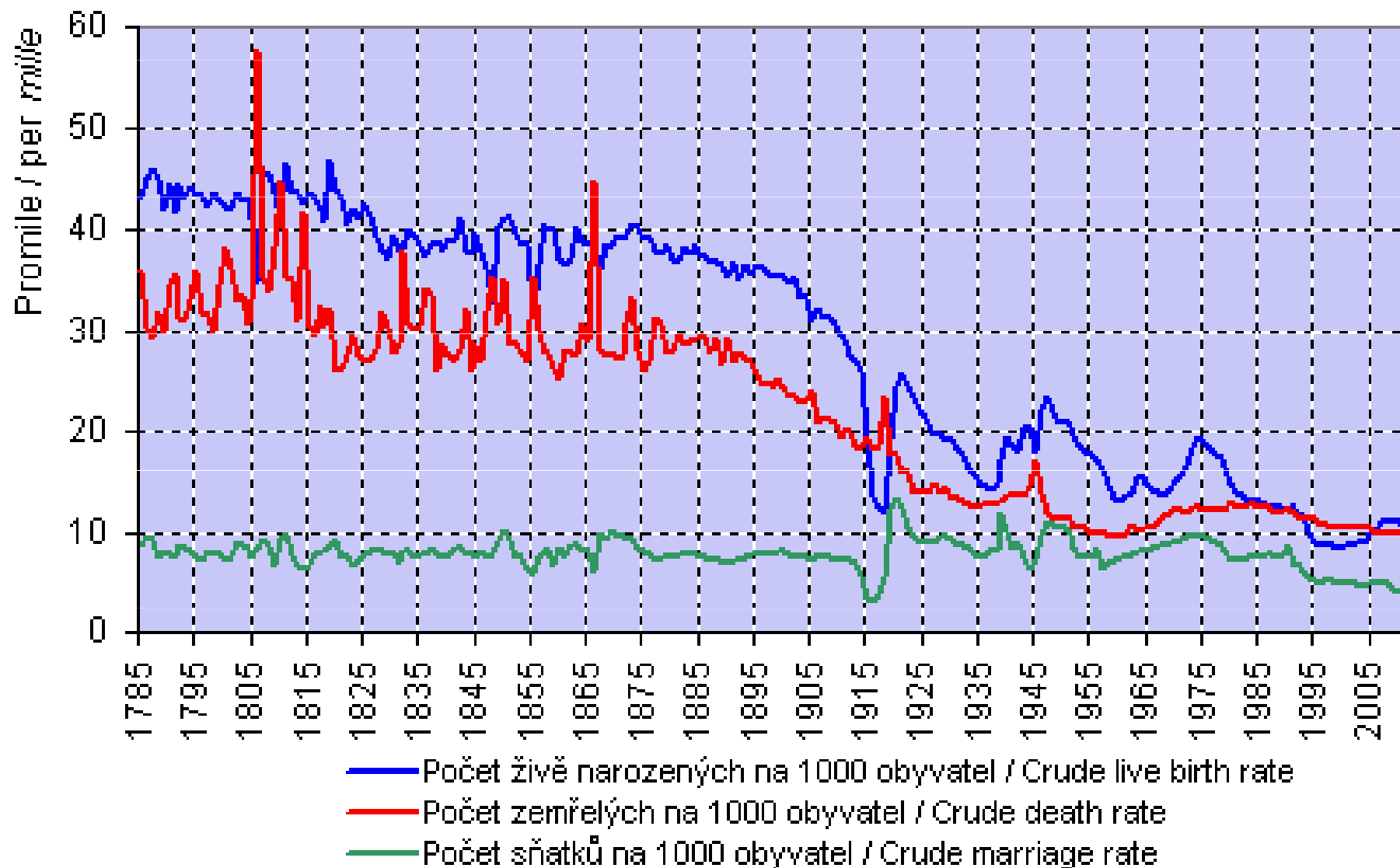
- ***Přirozený přírůstek*** se dostal ze záporných hodnot (pod -2 promile) trvajících do roku 2005 do **kladných (1,4 v roce 2008); (2010: 1,0)**
- ***Celkový přírůstek*** od počátku 90. let prakticky nulový či mírně záporný se dostal v **roce 2007 na 9,1 promile!!** (naposledy na počátku 50. let); v roce **2010 pokles** na 2,5 promile
- ***Naděje dožití*** při narození **vzrostla** pro muže ze 72,1 na **74,4 roku**, pro ženy ze 78,4 na **80,6 roku**
- **Rozdíly v naději dožití mezi muži a ženami** se stále **snižují**, ale hodnoty za ČR stále zdaleka **nedosahují hodnot společensky a ekonomicky vyspělých zemí**

Absolutní roční počty narozených a zemřelých, ČR, 1785-2011

Absolute numbers of live births and deaths, CR, 1785-2011

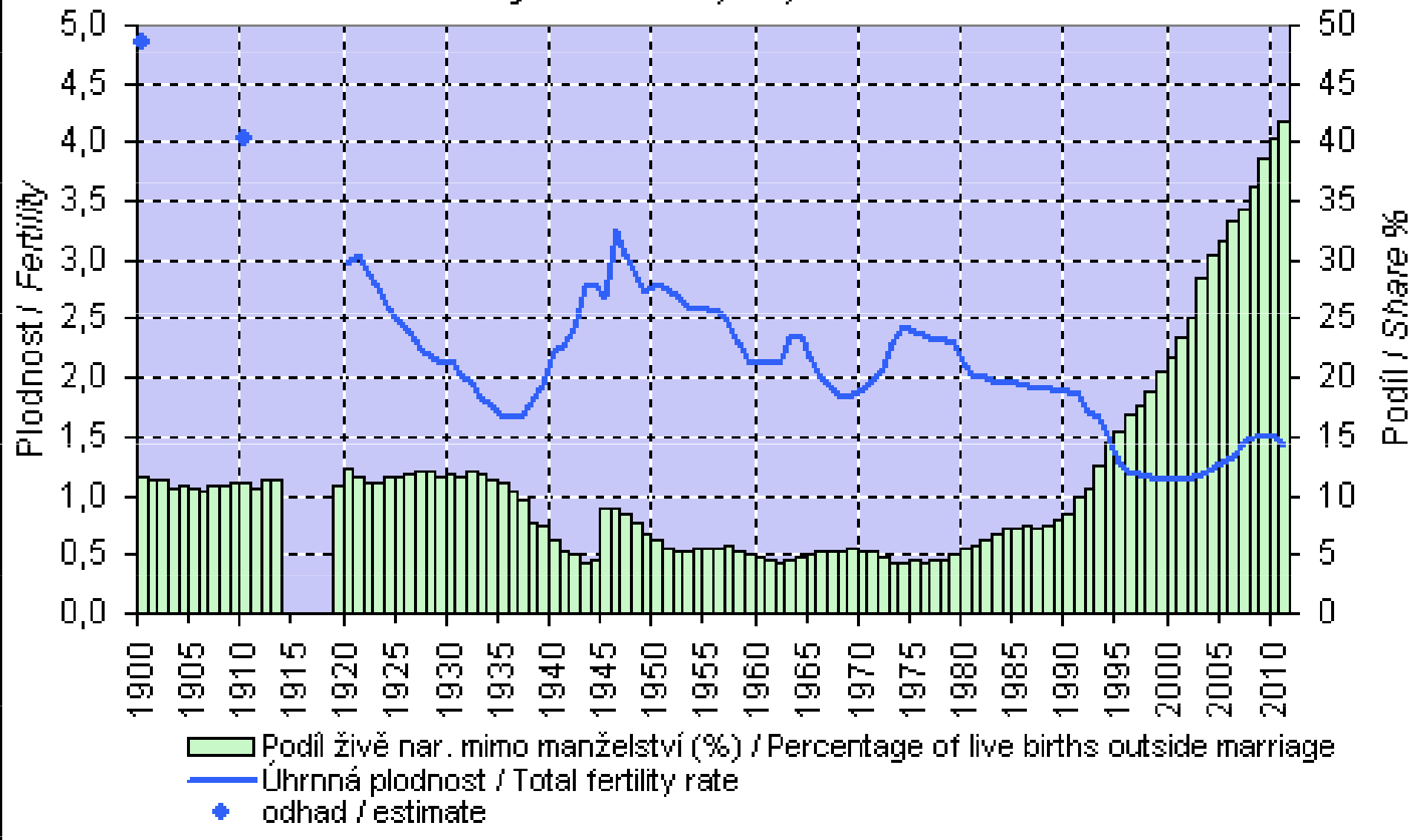

Hrubé míry, ČR, 1785-2011 / Crude rates, CR, 1785-2011

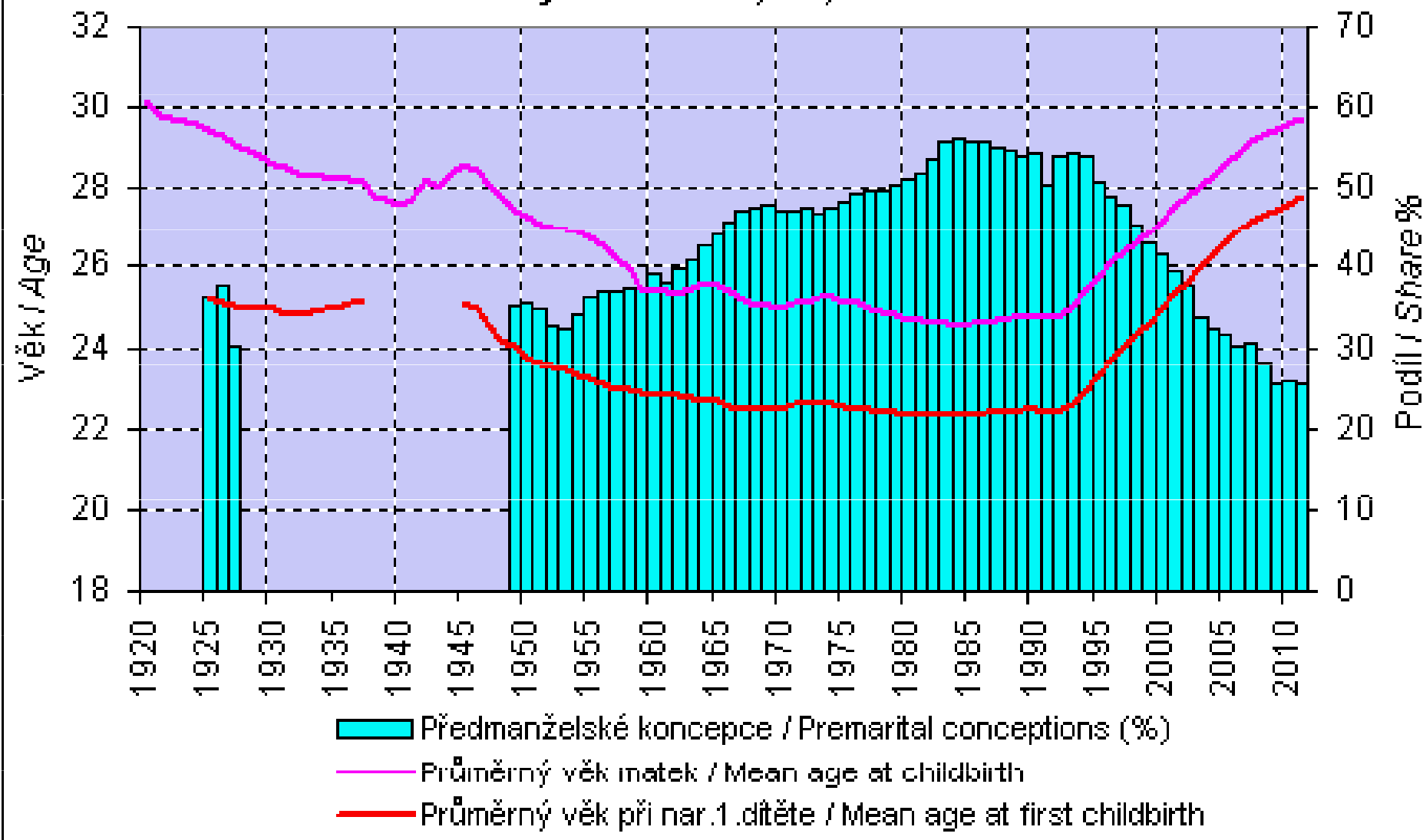

Ukazatele plodnosti I, ČR, 1900-2011

Fertility indicators I, CR, 1900-2011

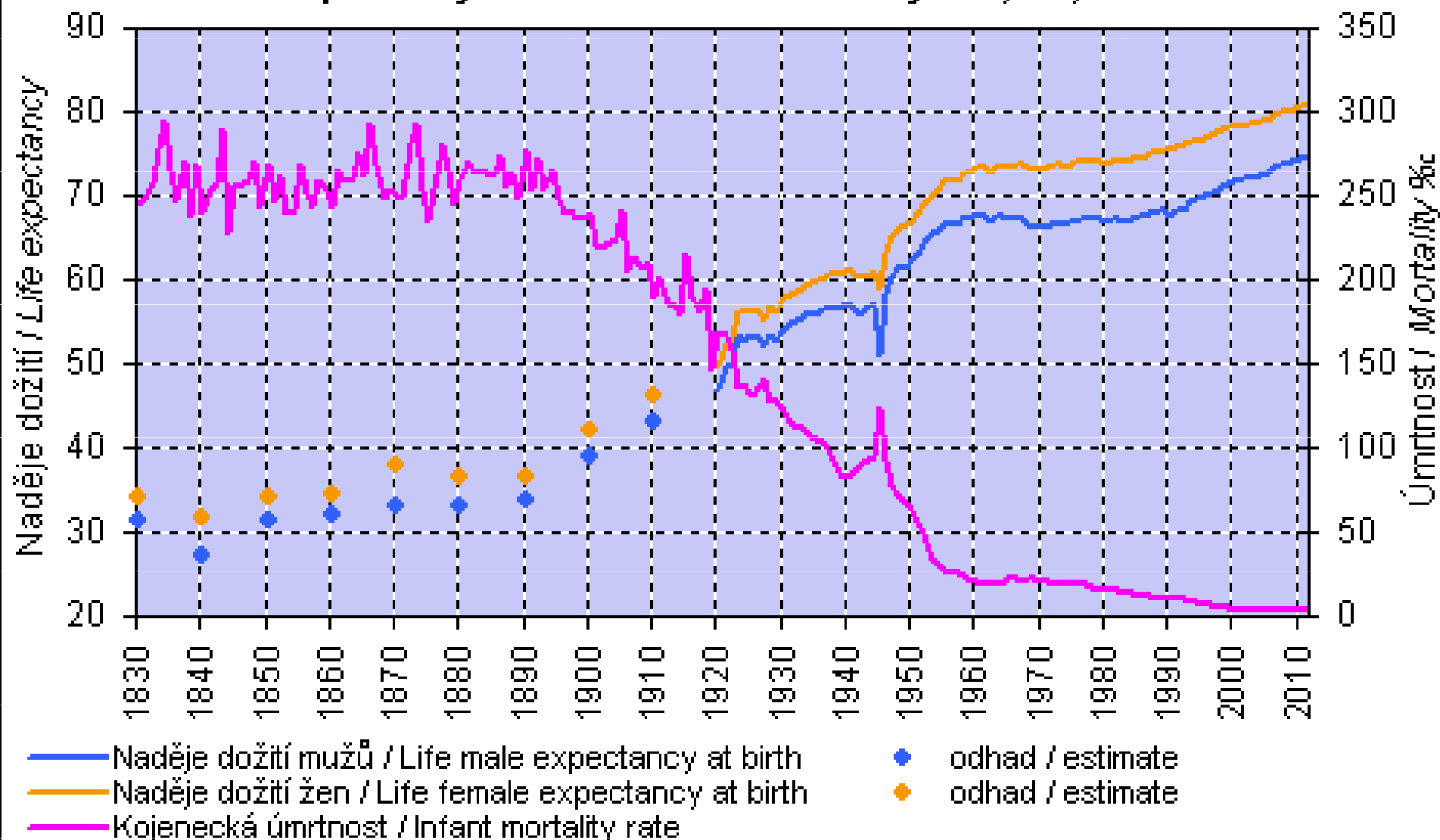

Ukazatele plodnosti II, ČR, 1920-2011
Fertility indicators II, CR, 1920-2011

Co je to předmanželská koncepce? Jak to že byl ve 20. a 30. letech tak vysoký průměrný věk matek a průměrný věk při narození 1. dítěte?

Naděje dožití při narození a kojenecká úmrtnost, ČR, 1830-2011
Life expectancy at birth and infant mortality rate, CR, 1830-2011

MECHANICKÝ POHYB (MOBILITA)

Nejčastěji se pod pojmem *pohyb (mobilita)* *obyvatelstva* rozumí určitá **změna v zařazení jedince (obyvatele)** v nějakém systému určených jednotek (útvary):

- pokud jsou těmito jednotkami prostorové (regionální) útvary, jedná se o **prostorovou mobilitu obyvatelstva** (také regionální či geografická mobilita obyvatelstva)
- pokud jsou jednotkami takového systému určité sociální útvary (profesní, sociální, kulturní skupiny), jedná se o **sociální mobilitu obyvatelstva**

V zásadě rozlišujeme **čtyři základní typy prostorových pohybů**:

- 1) Migrace (stěhování) obyvatelstva** je takový jednorázový pohyb, při němž dochází ke **změně trvalého bydliště** bez ohledu na to, zda jde o stěhování v rámci určité sídelní struktury, stěhování mezi regiony či mezistátní stěhování.
- 2) Dočasné změny pobytu** (někdy také sezónní migrace) jsou změny bydliště na určitý vymezený čas (statisticky evidováno jako dočasný pobyt), přičemž **místo trvalého pobytu se nemění**

3) Pravidelné pohyby (periodické). Jedná se především o **dojížděku do zaměstnání** označující takový pohyb ekonomicky aktivních obyvatel, který vyplývá z **rozdílnosti místa jejich pracoviště a místa trvalého bydliště**. Z formálního hlediska je charakteristickým rysem **relativní pravidelnost** pohybu obyvatel (oscilace), někdy se tento typ mobility označuje jako *kyvadlová migrace*. Velmi podobné znaky má i **dojížděka žáků, učňů a studentů do škol**.

4) Nepravidelné dočasné pohyby obyvatelstva (*turbulence*), jejichž účelem bývá nejčastěji **cestovní ruch a rekreace, služby, nákupy, sport, obchodní a služební cesty** a další

Úplné informace o těchto typech pohybů obyvatelstva lze získat **pouze prostřednictvím sčítání lidu, domů a bytů**

Objem vnitřní migrace v České republice je dán **stěhováním z obce do jiné obce !!!** (důležité), tedy nikoliv mezi místními částmi jedné obce (tento pohyb se neeviduje!!)

→ proto je třeba brát v úvahu, že **souhrnný rozsah stěhování** je ovlivněn i **počtem obcí**

- kdyby se tedy počet a struktura změn bydliště podle územních jednotek nezměnila, bude **v obdobích po slučování obcí počet** případů zde hodnocených **stěhování menší**; naopak v obdobích po dezintegraci obcí bude počet stěhování větší

- **většina našich statistik uvádí údaje o počtu stěhování**, nikoliv o počtu stěhujících se osob, někteří se totiž **stěhují za rok vícekrát**
- **počet stěhování** je tedy oproti počtu stěhujících se **vyšší**, ale rozdíl se zmenšuje, to znamená, že se snižuje počet osob stěhujících se za rok vícekrát
- např. v roce 1991 byl počet stěhování proti počtu stěhujících se o 3,9 % vyšší, v roce 2004 to bylo o 1,4 %

- Údaje o vnitřní, ale i zahraniční migraci **nebyly nikdy zcela spolehlivé**, tato se zvyšovala se zavedením sčítání lidu, ale i se sledováním přirozené změny obyvatelstva
- Do roku 1914 bylo vnitřní stěhování de facto v rámci celého Rakouska-Uherska
- **Vliv na vnitřní migrační pohyby** měly především **události spojené s rokem 1848** (zrušení poddanství a roboty), **rozvoj železnice a 2. průmyslová revoluce**

- Obyvatelstvo se stěhovalo **z venkova do měst za prací v továrnách**, nejprve do oblastí s textilním průmyslem, později strojírenským i těžebním (uhlí)

➡ Mostecko a Teplicko, Plzeňsko, Pražsko-Kladensko, Sokolovsko, Karlovarsko, Brněnsko a Ostravsko

- Zvyšovala se **urbanizace** a rychle **rostla populace střediskových měst**

- Ještě v **období 1. republiky** lze **vnitřní migraci** na území českých zemí **odvodit** jen ze sald tzv. **diferenční statistiky (sčítání lidu)**
- **Největší relativní zisky** vykázaly v tomto období okresy: Praha-venkov (47,9 %), Říčany (44,4 %), Hl. m. Praha (22,4 %), Brno-město (15,9 %), Jablonec nad Nisou (14,4 %)...
- Od roku 1950 byla zavedena **statistika vnitřního stěhování** jako nová součást pravidelné demografické statistiky

- Vnitřní stěhování bylo definováno jako **změna trvalého bydliště (pobytu) obyvatele z jedné administrativní obce do jiné obce**
- Nejprve se v rámci vnitřního stěhování sledovali **jen čs. státní občané**, od roku 1954 byl okruh rozšířen o cizí státní příslušníky a bezdomovce
- Od roku 1976 má **speciální postavení Praha** (stěhování mezi městskými obvody (okresy) a urbanistickými obvody (obce))

- Jako ***typy vnitřního stěhování*** se rozeznávají stěhování mezi:
 - **Obcemi téhož okresu**
 - **Okresy téhož kraje**
 - **Kraji celé republiky**

(Kde je to asi nejvíce?)

Nejčastější důvody stěhování se liší podle vzdálenosti, na kterou se lidé stěhují, ale obecně platí:

- 1) za rodinným příslušníkem
- 2) bytový
- 3) jiný důvod
- 4) sňatek
- 5) zdravotní
- 6) pracovní

Co to ukazuje?

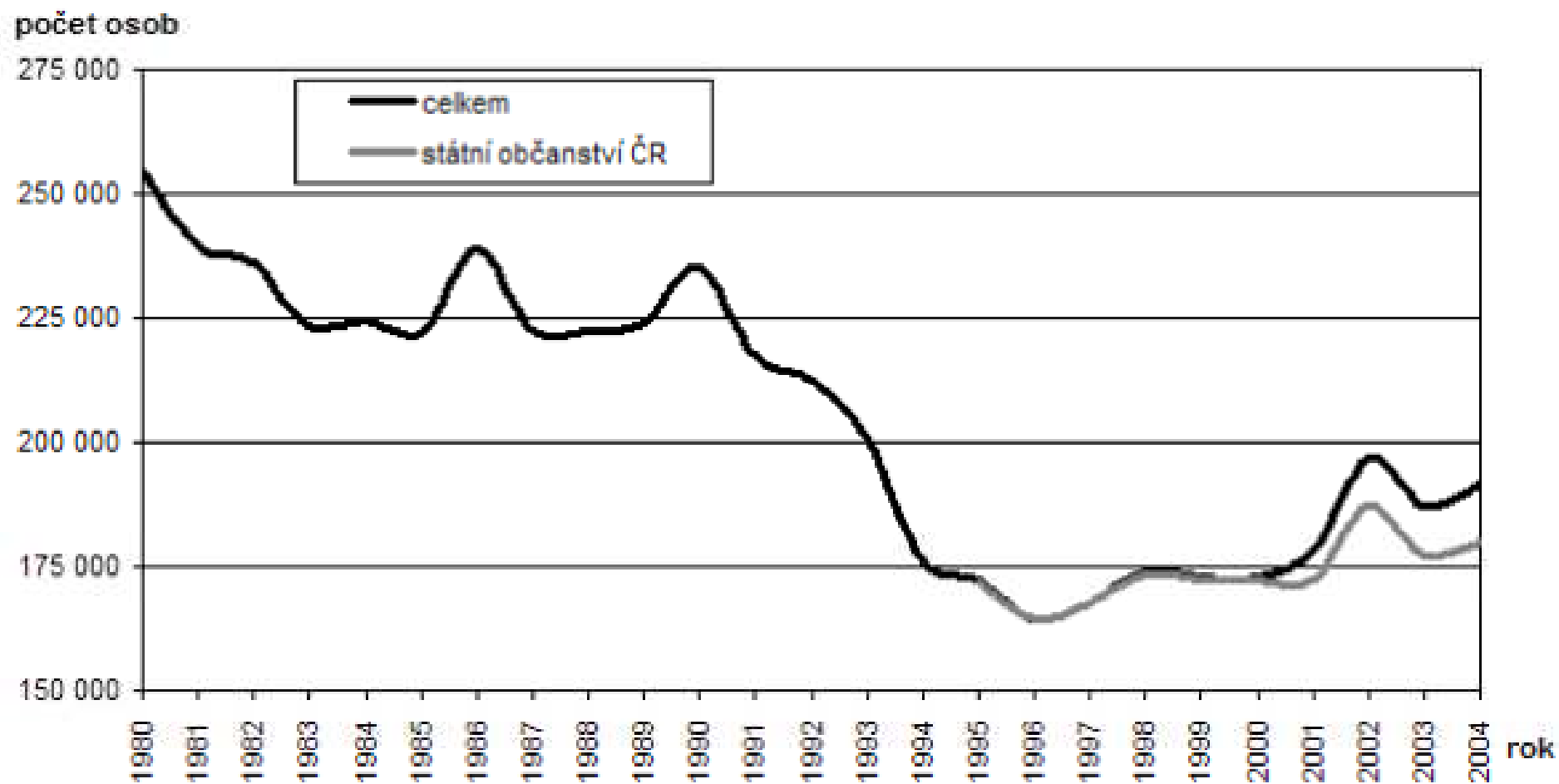
- **Migrační pohyby** na území českých zemí se v období **1945-1999 udávají hodnotou 16 mil. osob**, hovoří se tedy o vysoké prostorové mobilitě českých zemí
- Jen v letech 1945-1950 se migrační pohyby odhadují na 5 mil. osob
- **Počet stěhujících se postupně snižoval**, promítly se do něj jak **jiné důvody mobility** (původně značně ekonomické, později rodinné a bytové..), tak **změny v administrativním uspořádání** státu a politika **slučování obcí**

Jen pro ilustraci

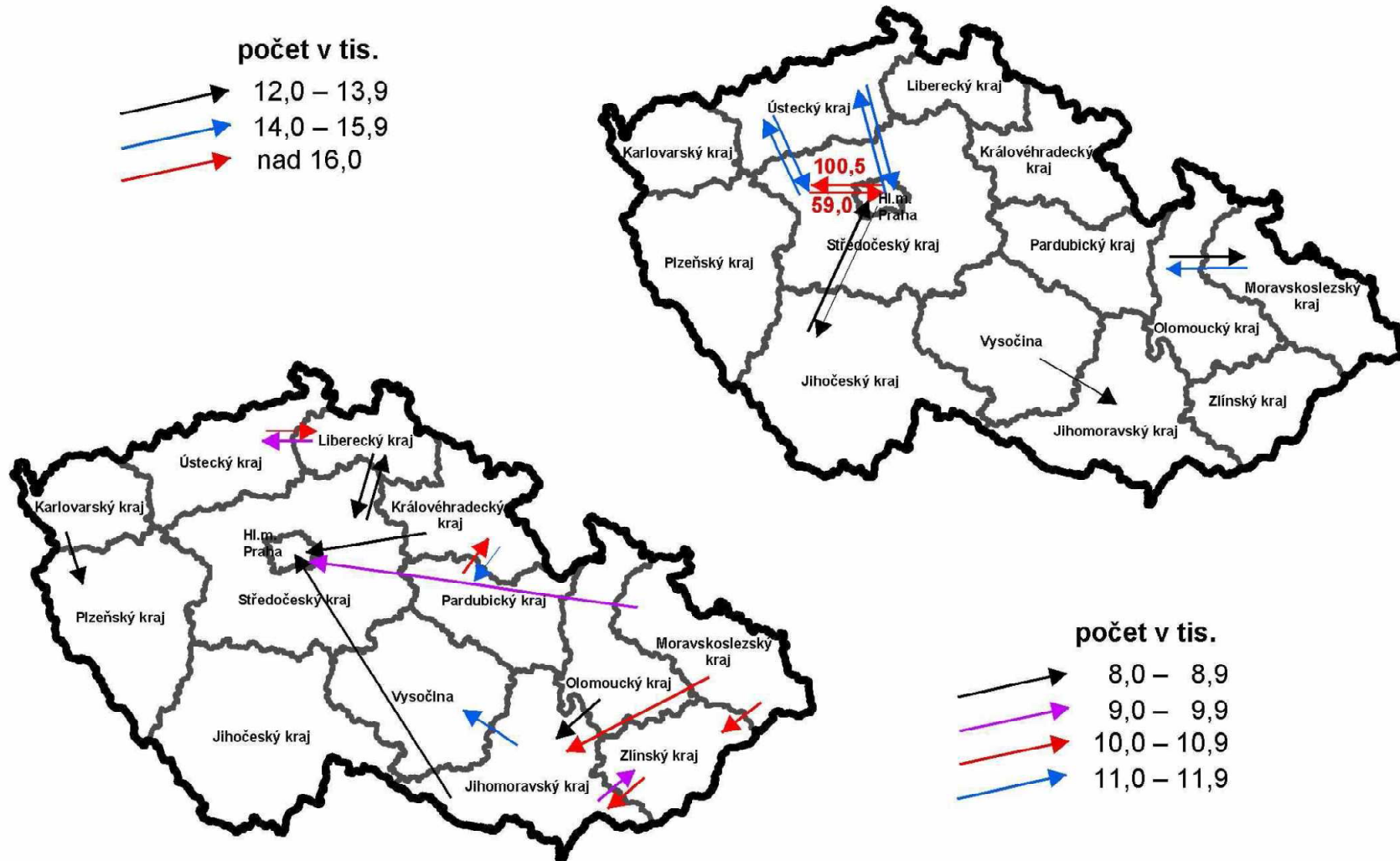
- 1950-1959: 3,9 mil. stěhujících se
 - 1960-1969: 2,8 mil.
 - 1970-1979: 2,8 mil.
 - 1980-1989: 2,6 mil.
 - 1990-1999: 2,2 mil.
 - 2000-2004: 0,9 mil.
-
- **Největší podíl má stěhování z obce do obce v rámci okresu** (v průběhu uvedených let 40-46 %), potom mezikrajské stěhování (30-35 %) a meziokresní v rámci kraje (19-25 %)

(Jak si stojí intenzita stěhování u nás ve srovnání s vyspělým světem?)

Objem vnitřního stěhování v ČR v letech 1980-2004

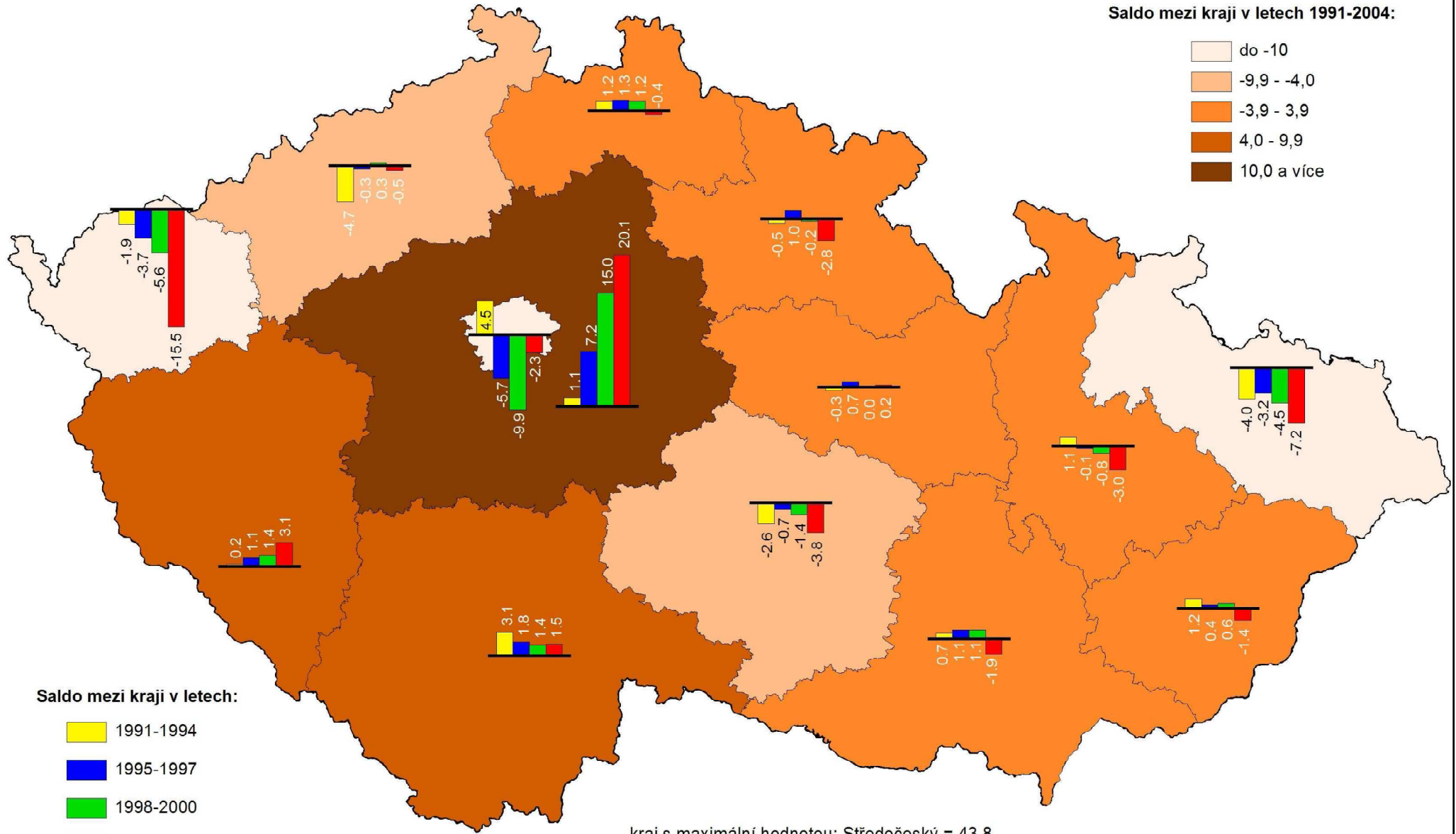
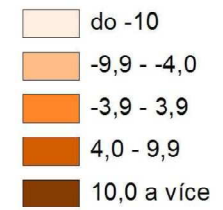

Proudy stěhování mezi kraji v ČR v souhrnu za roky 1991-2004

Saldo stěhování mezi kraji v ČR na 1000 obyvatel (v letech 1991-2004)

Saldo mezi kraji v letech 1991-2004:

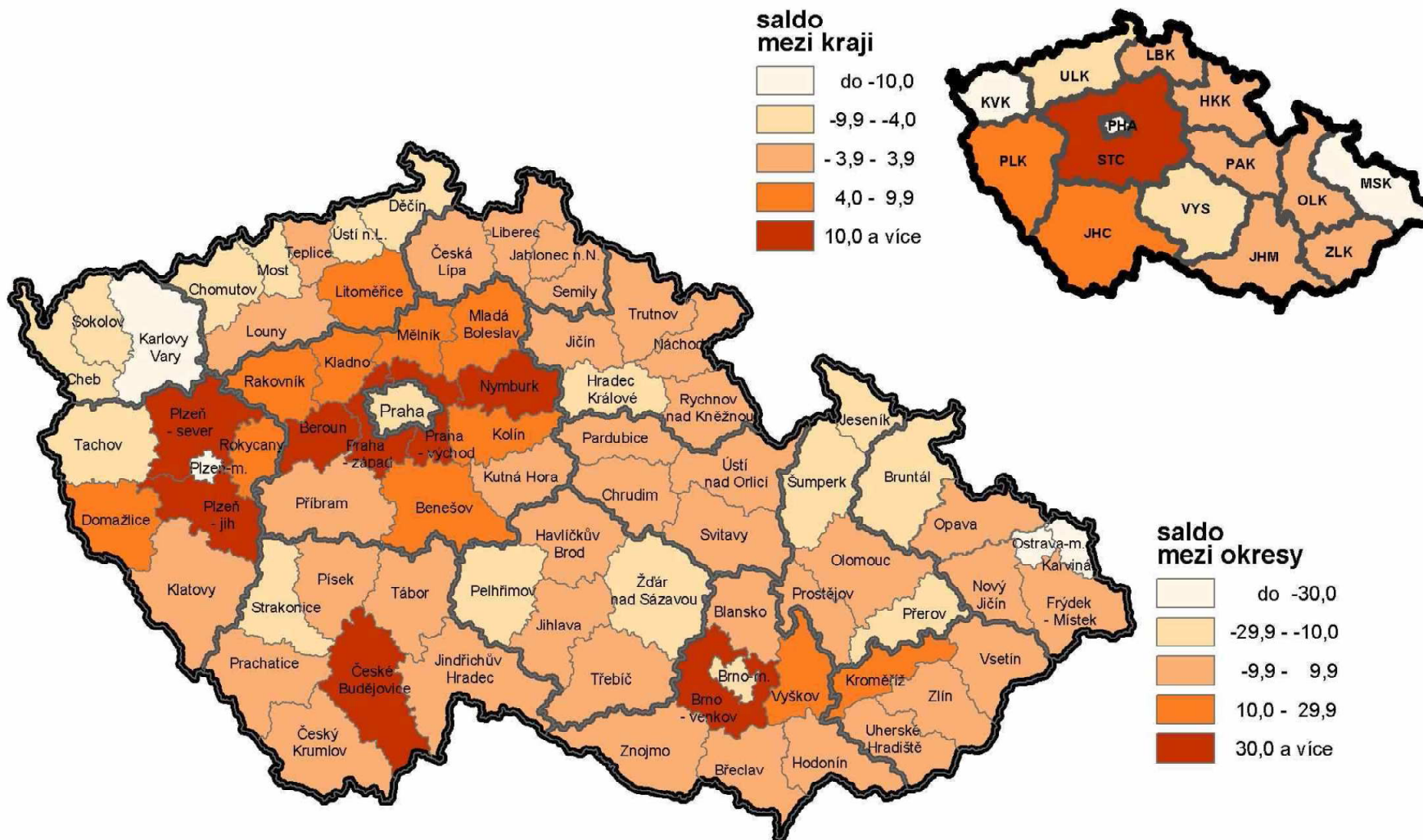

Saldo mezi kraji v letech:

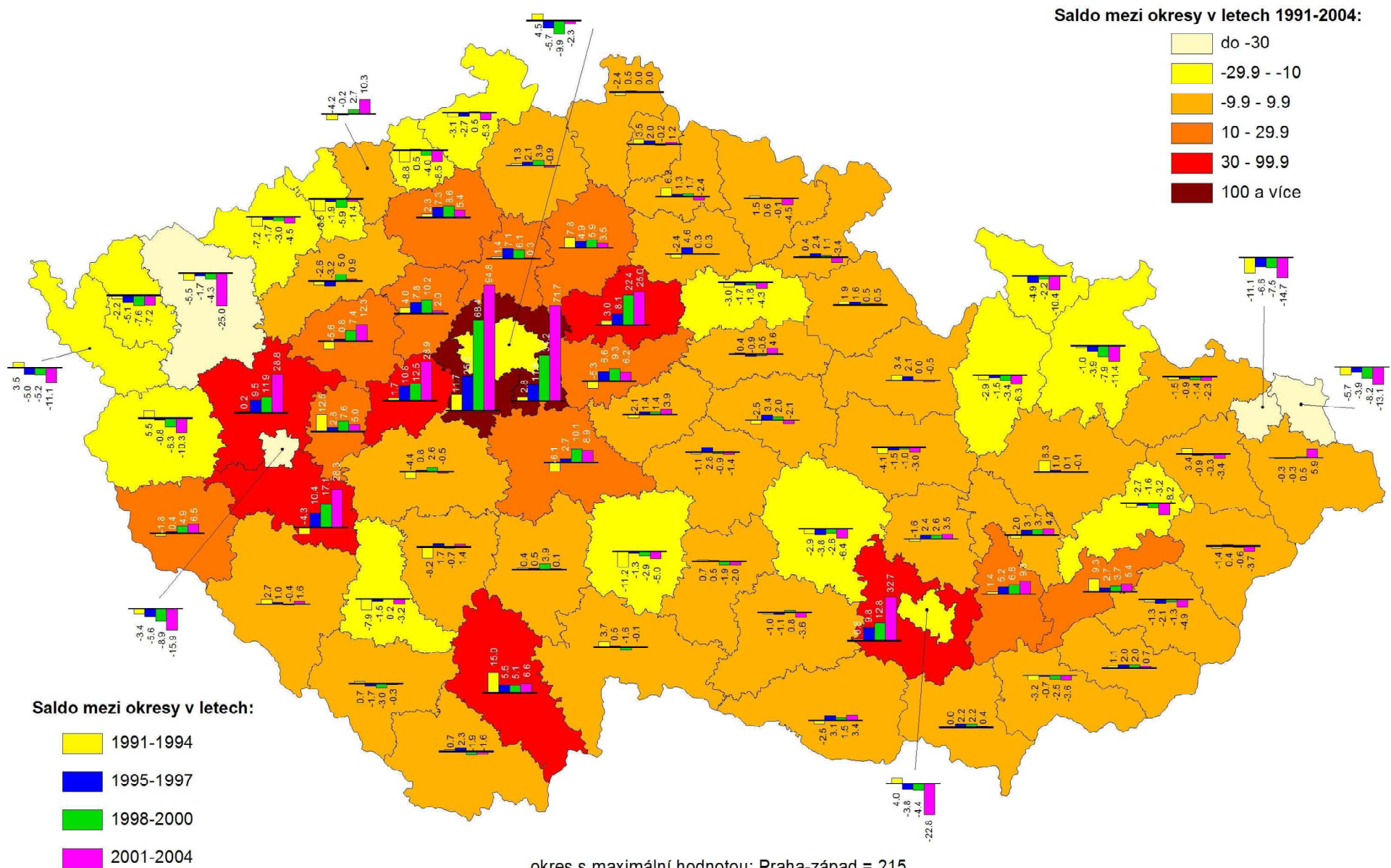
kraj s maximální hodnotou: Středočeský = 43.8
kraj s minimální hodnotou: Karlovarský = -26.8

Saldo stěhování mezi kraji a mezi okresy v ČR na 1 000 obyvatel v souhrnu za roky 1991-2004

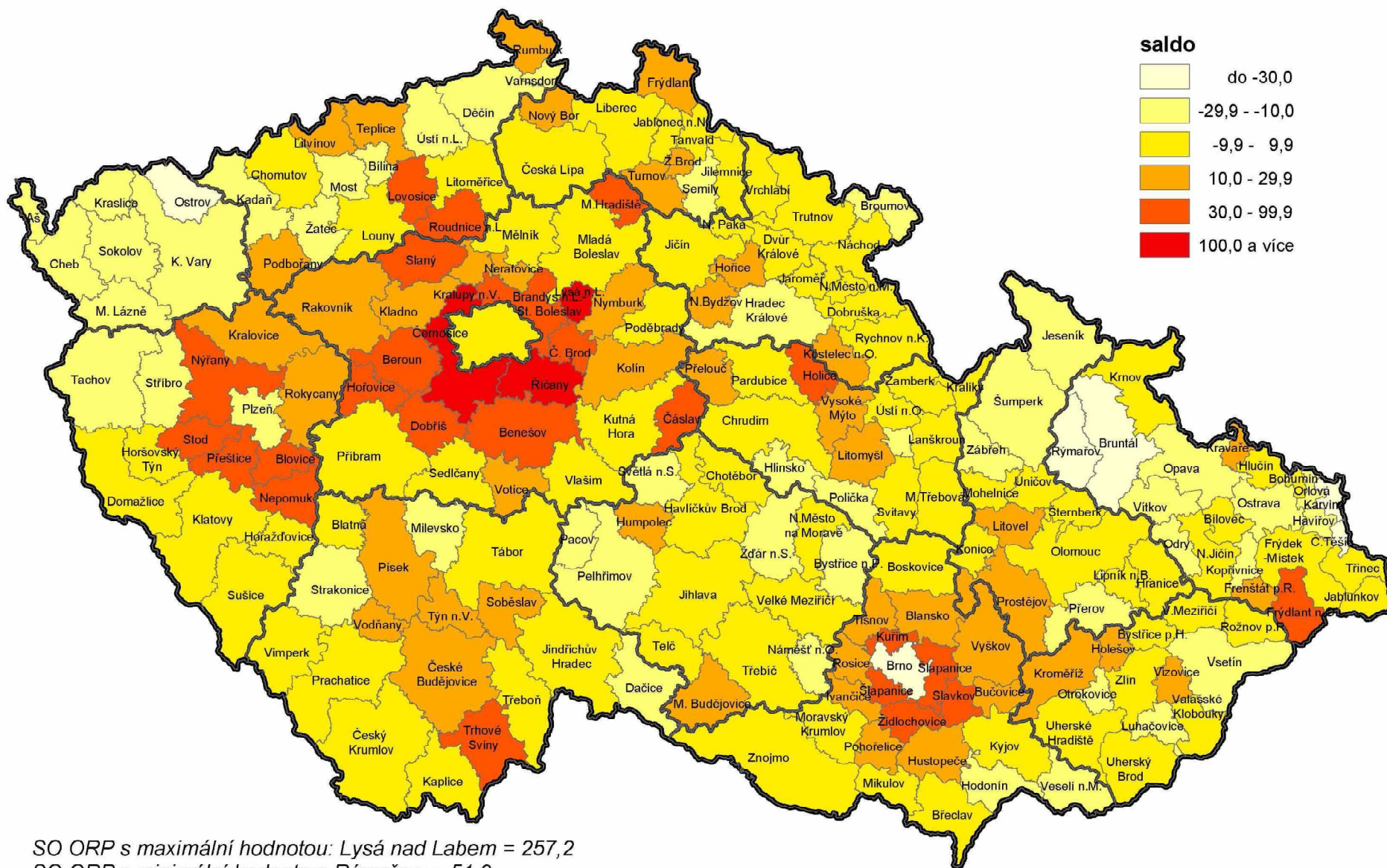
okres s maximální hodnotou: Praha-západ = 215,0
okres s minimální hodnotou: Ostrava-město = -39,7

Saldo meziokresního stěhování na 1 000 obyvatel (za roky 1991-2004)

okres s maximální hodnotou: Praha-západ = 215
okres s minimální hodnotou: Ostrava-město = -39.7

Saldo stěhování mezi správními obvody obcí s rozšířenou působností na 1 000 obyvatel v souhrnu za roky 1995-2004

Zahraniční stěhování

- **V období 1850-1914 ztratily české země migrací 1,54 mil. obyvatel, což znamenalo 30,6 % přirozeného přírůstku**
- 1. polovina 19. století: **vystěhovalectví především do jiných zemí monarchie a hlavně do Vídně**

- 2. polovina 19. století a počátek 20. století: **převažuje význam stěhování do „nového světa“**, především USA
- Údaje o zahraničním stěhování se za 1. republiky opírají o ***statistiku zahraniční migrace*** zavedené od roku 1922
- Objem vystěhování se po 1. světové válce **výrazně snížil**, zejména z důvodu **zprísněných vystěhovaleckých zákonů** řady zemí (zejména USA)

- V letech 1920-1938 činily migrační ztráty jen 103,5 tis. osob; byla to také **doba prvních reemigrací** ze zemí západní Evropy po založení Československa
- Po 2. světové válce se výrazně projevil **odsun německého obyvatelstva** (téměř 3 mil.), ale i další reemigrační vlna (140 tis.)
- V letech **1950-1989** se do českých zemí přistěhovalo ze zahraničí 65 tis. osob k trvalému pobytu; do zahraničí se se souhlasem čs. úřadů vystěhovalo 136 tis. osob (**oficiální migrační ztráta 71 tis. osob!**)

...jedná se samozřejmě o nereálný údaj, **ilegální vystěhovalectví se odhaduje na 485 tis. osob** (34,8 % přirozeného přírůstku za období 1950-89)

(Kdy byly nejvíce neoficiálně „otevřeny“ hranice ven z ČR?)

- Specifikem bylo vždy **stěhování mezi ČR a SR** – v letech 1950-92 se přistěhovalo do ČR 680 tis. a vystěhovalo do SR 440 tis. osob (**migrační zisk ČR 240 tis.**)